МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Кафедра педагогіки та інклюзивної освіти

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПІДГОТОВКА МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА

За напрямом _____0101 Педагогічна освіта_____
Спеціальність _____6.010101 Дошкільна освіта _____

Автори:
доцент Олексюк О.Є.
Посада, прізвище та ініціали

Затверджено на засіданні кафедри від «27» серпня 2018 р.

Затверджено на засіданні навчально-методичної комісії факультету «29» серпня 2018 р.

Затверджено на засіданні Вченої ради факультету «30» серпня 2018 р.

Миколаїв 2018-2019

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО КОМПЛЕКСУ

1. Витяги з ОКХ, ОПП спеціальності;
2. Навчальна програма дисципліни;
3. Робоча навчальна програма дисципліни;
4. Програми навчальної, технологічної і професійної практик;
5. Засоби діагностики навчальних досягнень студентів;
6. Навчальні-наочні посібники, технічні засоби навчання тощо;
7. Конспект лекцій з дисципліни;
8. Комплекс контрольних робіт (ККР) для визначення залишкових знань з дисципліни, завдань для змістовно-модульних контрольних робіт;
9. Інструктивно-методичні матеріали до семінарських, практичних і лабораторних занять;
10. Завдання на курсові та дипломні проекти;
11. Контрольні завдання до семінарських, практичних і лабораторних занять, завдання для заліків.
12. Питання до екзаменаційних білетів, екзаменаційні білети;
13. Методичні рекомендації та розробки викладача;
14. Методичні матеріали, що забезпечують самостійну роботу студентів;
15. Методичні матеріали щодо виконання контрольних робіт для заочної форми навчання;
16. Інші матеріали.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Кафедра педагогіки та інклюзивної освіти

ВИТЯГИ З ОКХ, ОПП СПЕЦІАЛЬНОСТІ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПІДГОТОВКА МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА

За напрямом _____0101 Педагогічна освіта_____
Спеціальність _____6.010101 Дошкільна освіта _____

Автори:
доцент Олексюк О.Є.
Посада, прізвище та ініціали

Затверджено на засіданні кафедри від «27» серпня 2018 р.

Миколаїв 2018-2019

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Кафедра педагогіки та інклюзивної освіти

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

ПІДГОТОВКА МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА

За напрямом _____0101 Педагогічна освіта_____
Спеціальність _____6.010101 Дошкільна освіта _____

Автори:
доцент Олексюк О.Є.
Посада, прізвище та ініціали

Затверджено на засіданні кафедри від «27» серпня 2018 р.

Миколаїв 2018-2019

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Кафедра педагогіки та інклюзивної освіти

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної

роботи _____Н. І. Василькова
05 вересня 2018 р.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ПІДГОТОВКА МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА

Ступінь бакалавра

Галузь знань 0101 Педагогічна освіта
Напрям підготовки: 6.010101 Дошкільна освіта
Факультет дошкільної та початкової освіти

м. Миколаїв – 2018

Програму розроблено та внесено: Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Олексюк Оксана Євгенівна, доцент кафедри педагогіки та інклюзивної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент.

Програму схвалено на засіданні кафедри педагогіки та інклюзивної освіти
Протокол від «27» серпня 2018 року № 1.

Завідувач кафедри педагогіки та інклюзивної освіти _____
(Хайруддінов М. А.)

Програму погоджено навчально-методичною комісією факультету дошкільної та педагогічної освіти

Протокол від «_29_» серпня 2018 року № _1_
Голова навчально-методичної комісії _____ (Курчатова А. В.)

Програму погоджено навчально-методичною комісією університету

Протокол від «05» вересня 2018 року № 12
Голова навчально-методичної комісії університету_____(Василькова Н. І.)

ВСТУП

Програми вивчення вибіркової навчальної дисципліни «Підготовка молоді до сімейного життя та відповідального батьківства», складена к.пед.н., доцентом Олексюк О.Є. відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів напряму 6.010101 Дошкільна освіта.

За умов економічної та духовної кризи в суспільстві надзвичайно гостро постає потреба у відродженні традиційного статусу української родини та родинних виховних традицій як інтелектуального та морально-естетичного джерела формування особистості, основного механізму стабілізації родинних стосунків.

Сьогодні стає дедалі очевидним, що без засвоєння молодим поколінням цінностей родинних традицій (їх сутності, особливостей відродження, збереження, примноження) не можна побудувати демократичне гуманне суспільство. На необхідності звернення до виховного досвіду народу та його духовно-маральних принципів наголошують Декларація про державний суверенітет України, Державна програма «Освіта» («Україна XXI століття»).

Сім'я завжди була найбільш стабільною структурною одиницею суспільства. В ній закладаються основи особистості, засвоюються головні цінності людського спілкування, формується базис стосунків людини зі світом. Соціальне здоров'я суспільства, держави в цілому залежить від виховної діяльності сім'ї.

Висока відповідальність батьків перед собою і суспільством за виховання своїх дітей вимагає від них ґрунтовних знань в галузі психології, фізіології, валеології, педагогіки. На сьогодні вкрай необхідна система підготовки молодих людей до сімейного життя, озброєння їх знаннями і вміннями в галузі формування повноцінної сім'ї і виховання дітей. Без системи педагогічної освіти всіх членів суспільства, піднесення психолого-педагогічної культури батьків неможливо говорити про повноцінне виховання і навчання молодого покоління.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є важливість та необхідність підготовки студентської молоді до шлюбу, до майбутнього сімейного життя, усвідомленого та відповідального батьківства, що обумовлюється посиленням в Україні деформації шлюбно-сімейних процесів.

Міждисциплінарні зв'язки: фізіологія людини, педагогіка, психологія загальна, психологія дитяча, психологія педагогічна.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу «Підготовка молоді до сімейного життя та відповідального батьківства» – формування у студентів системного уявлення про сім'ю як середовище розвитку і виховання; розкрити сучасні наукові основи процесу сімейного виховання, його закономірності, принципи організації, методи та засоби, особливості, сформувати у студентів певні вміння та навички консультування батьків з питань сімейного виховання; формування професійних вмінь педагога використовувати знання педагогіки сім'ї для

аналізу її виховної функції та планування і організації педагогічної взаємодії школи і сім'ї спрямованої на різнобічний розвиток дитини дошкільного віку.

Навчальний курс «Підготовка молоді до сімейного життя та відповідального батьківства» спрямований на виконання таких **завдань**:

- ознайомити студентів з роллю сім'ї у розвитку дитини, правилами поведінки у сім'ї, виховання дітей;
- визначити шляхи і засоби вдосконалення й виховання певних якостей і вмінь майбутніх батьків;
- озброїти студентів знаннями про педагогіку сім'ї, роль сім'ї у розвитку і вихованні дитини та основні психолого-педагогічні засади сімейного виховання;
- оволодіння досвідом спостереження, аналізу, оцінювання та інтерпретування інформації про різні аспекти і сторони сімейного виховання дітей;
- планування та застосовування шляхів і форм організації взаємодії сімейного виховного середовища дитини із середовищем розвитку – професійним педагогічним та дитячим.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими **компетентностями**:

І. Загальнопредметні:

– здатність до узагальнення, сприйняття інформації, володіє культурою мислення, здатний до узагальнення, аналізу, сприйняття інформації (ОК1)

– здатність до саморозвитку, підвищення кваліфікації, оволодіння педагогічною майстерністю (ОК3)

– здатність усвідомлювати соціальну значущість своєї майбутньої професії – вихователь, володіти високою мотивацією до виконання професійної діяльності в ДНЗ (ОК4)

– здатність засвоювати наукову картину світу, що розширює культурологічні і загальнолюдські розуміння світу (ОК7)

– здатність до співпраці в дошкільному навчальному закладі з колегами і роботі в колективі (ОК8)

– здатність вибудовувати соціальну взаємодію на принципах толерантності, різноманітності;

– здатність до самовдосконалення та саморозвитку на основі рефлексії своєї діяльності;

– здатність розуміти та сприймати етичні норми поведінки відносно осіб з порушеннями психофізичного розвитку;

– розуміння необхідності та дотримання норм здорового способу життя;

– володіння базовими уявленнями про основи філософії освіти, психології, педагогіки, що сприяють розвитку загальної культури й соціалізації особистості дитини з порушеннями психофізичного розвитку;

– здатність брати участь у професійних дискусіях та інтерактивних обговореннях, логічно аргументуючи власну точку зору;

– здатність використовувати інноваційні технології в практичній діяльності;

– володіння практичними способами пошуку наукової і професійної інформації з використанням сучасних комп'ютерних засобів, мережевих технологій, баз даних і знань;

– володіння дослідницькими навичками щодо вивчення актуальних проблем розвитку інклюзивної освіти в сучасному світі;

ІІ. Фахові:

– здатність бути готовими до розробки і реалізації новітніх технологій, які враховують особливості розвитку дитини, специфіку соціокультурного розвитку суспільства (ПК1)

– здатність бути готовим до реалізації набутих знань в практичній діяльності в дошкільних навчальних закладах (ПК2)

– здатність до створення соціально і психологічно сприятливого середовища в дошкільних навчальних закладах (ПК3)

– здатність бути готовим до попередження та профілактики особистої професійної непридатності, професійної втоми (ПК5)

– здатність оволодіти педагогічною профкомпетентністю, що визначає ступінь оволодіння формами, методами навчання, засобами протистояння професійної деформації (ПК7)

– здатність до кваліфікованого виконання своїх обов'язків з навчання і виховання дітей, прогнозування наслідків здійснювати педагогічних впливів на дитину (ПК9)

– здатність забезпечувати диференційований підхід до дітей дошкільного віку (ПК12)

– здатність організовувати предметно-ігрове середовище у різних вікових групах дошкільного навчального закладу (ПК14)

– здатність використовувати різні форми організації навчальної діяльності дітей у ДНЗ, враховуючи потреби, інтереси, попередній досвід дитини (ПК16)

– здатність оволодіння прогностичними уміннями (ПК24)

– здатність до самостійної навчальної та наукової діяльності, самостійного мислення (ПК26)

– здатність набувати в процесі навчання професійної майстерності організаційно-методичних навичок, вміння творчо використовувати отриманні знання в практиці навчання і виховання дітей дошкільного віку (ПК27)

– здатність акумулювати та адаптувати передовий досвід до власної професійної діяльності з урахуванням психологічних особливостей дитячого колективу та кожної дитини зокрема (ПК64)

– здатність складати практичні рекомендації щодо використання результатів наукових досліджень (ПК103)

– готовність представляти результати дослідження у формах звітів, рефератів, публікацій та публічних обговорень (ПК104)

– здатність до участі в роботі наукових колективів, які проводять дослідження з різних напрямків дошкільної освіти (ПК105)

– здатність застосовувати емпіричні методи дослідження в процесі практичних занять та педагогічної практики для різнобічного вивчення особистості дитини дошкільного віку (ПК107)

– здатність до ділових комунікацій у професійній сфері, знання основ ділового спілкування, навички роботи в команді;

– здатність розуміти високу соціальну значущість професії, відповідально і якісно виконувати професійні завдання, дотримуючись принципів професійної етики;

– здатність організовувати міжособистісні контакти, спілкування дітей з порушеннями психофізичного розвитку та їх ровесників у процесі внутрішньої інтеграції, спільну діяльність дітей та дорослих, спільну та індивідуальну діяльність дітей відповідно до вікових норм їх розвитку;

– здатність використовувати професійно-профільовані знання під час взаємодії з органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, закладами освіти, охорони здоров'я, соціального захисту;

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

КРЕДИТ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФЕНОМЕНУ ШЛЮБУ ТА СІМ'Ї.

Тема 1. Шлюб та його психолого-педагогічні засади. Шлюбні стосунки та шлюбний потенціал. Шлюбний вік. Психологічна сумісність партнерів. Розвиток шлюбних стосунків. Секс у шлюбі. Цивільні шлюби

Тема 2. Сім'я як соціально-психологічний та педагогічний феномен. Поняття «сім'я». Функції та структура сім'ї. Класифікація сучасної сім'ї. Роль сім'ї у становленні особистості дитини. Психологія розлучення.

Тема 3. Пренатальна педагогіка як першооснова виховання здорової дитини. Поняття про пренатальну педагогіку, її зв'язок з психологією, етикою, медициною, філософією. Ненароджена дитина в сім'ї. Народини. Родильні звичаї українців, їх застосування в сучасній педагогіці. Вплив організації здорового способу життя сім'ї на розвиток і виховання дитини, зміцнення її здоров'я. Складові здорового способу життя сім'ї: збалансоване харчування, фізична активність, загартовування, психологічний комфорт.

КРЕДИТ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ПОДРУЖНЬОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Тема 1. Основні умови подружньої сумісності. Психологія подружнього спілкування. Умови подружньої сумісності. Характерні особливості подружньої адаптації

Тема 2. Кризові явища у житті сім'ї. «Подружня втома» як кризове явище у сім'ї. «Конфліктна субкультура» у подружньому спілкуванні. Психологія подружніх конфліктів.

Тема 3. Насильство в сім'ї та діти. Психологічна сторона виникнення насильства. Причини насильства в сім'ї, їх наслідки для дітей. Шляхи попередження насильства в сім'ї.

КРЕДИТ 3. УСВІДОМЛЕНЕ ТА ВІДПОВІДАЛЬНЕ БАТЬКІВСТВО ЯК ОСНОВА ГАРМОНІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ В СІМ'Ї

Тема 1. Усвідомлене та відповідальне батьківство як психолого-педагогічна проблема. Материнська та батьківська ідентичність. Феномени батьківства і материнства як основні складові усвідомленого підходу до батьківства. Поняття батьківство. Функції усвідомленого та відповідального батьківства. Визначення показників готовності до батьківства. Нормативно-правові аспекти батьківства. Характеристика материнської ідентичності. Роль і місце матері у вихованні дитини. Батьківська та материнська модель ідентичності.

Тема 2. Основні форми, методи та прийоми виховання дітей в сім'ї. Основні завдання та принципи сімейного виховання**.** Основні умови та напрями виховання дітей в сім'ї. Поняття форми, методу, засобу та прийому виховання дитини. Заохочення та покарання як методи виховання дитини в сім'ї та вимоги до їх застосування.

Тема 3. Стилі сімейного виховання дітей в сім'ї. Умови успішного виховання дітей в сім'ї. Поняття стилю сімейного виховання. Потуральний стиль виховання. Змагальний та розважливий стилі виховання. Запобігливий, контролюючий стилі виховання дітей в сім'ї. Співчутливий та гармонійний стилі виховання. Роль батьківського спілкування у вихованні дитини. Типи неправильного виховання дітей в сім'ї. Умови успішного виховання.

3. Рекомендована література

Базова

1. Кравець В. П. Психологія сімейного життя: Навчальний посібник. Тернопіль, 1995. 696 с. К. - ІЗМН, 1997. - 392 с.
2. Маценко Л.М. Педагогіка сімейного виховання: Навч. посіб. К.: НАУ, 2008. – 160 с.
3. Молода сім'я: проблеми та умови її становлення / За ред. проф. А.Й. Капської. К.: ДЦССМ, 2003. 184 с.
4. Підготовка молоді до сімейного життя та відповідального батьківства. Навчальний посібник для студентів. /Автор-упорядник Олексюк О.Є. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського. 2016. 332 с.
5. Психологія сім'ї : навчальний посібник /Поліщук В.М., Ільїна Н.М., Поліщук С.А. та ін.; за заг. ред. В.М. Поліщука. Суми,2009. 282 с.
6. Радчук Г.К., Тіунова О.В. Сімейне виховання. Освітній тренінг для батьків: навчально-методичний посібник. Тернопіль Навч. книга. Богдан, 2010. 120с.
7. Соціальна педагогіка / За ред. А.Й. Капської. К.: КДЦССМ, 2000.
8. Семиченко В.А., Заслуженюк В.С. Мистецтво взаєморозуміння. Психологія і педагогіка сімейного спілкування: навчальний посібник. Київ,1998. 214 с.

Допоміжна

1. Бондаровська В. та ін. Школа для батьків / В. Бондаровська, К. Бабенко, О. Возіянова та ін., ТОВ "Батискаф". К. 2003. 320 с.

2. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї: Курс лекцій. К.: МАУП, 2001. 96 с.
3. Браун-Галковська Марія Домашня психологія: Подружжя, діти, родина / Пер. з польськ. З.Городенчук. Львів: Свічадо, 2000. 176 с.
4. Воскресенська О. В. Вплив батьків на конкурентні відносини сиблінгів Вісник Черкаського університету. Серія : Педагогічні науки : наук. журн. / Черкас. нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького. – Черкаси: Вид-во Черкас. нац. ун-т 2008 149- 151
5. Вінтергофф, М. Маленьким тиранам -– ні! або Чому самого лише виховання недостатньо : як знайти вихід / М. Вінтергофф . К. : Темпора, 2011 .
6. Вінтергофф М. Чому наші діти стають тиранами, або Загублене дитинство / М. Вінтергофф ; пер. С. Матіяш. К. : Темпора, 2011. 176 с.
7. Добсон Дж. Не бойтесь быть строгими. Советы родителям. М., 1996.
8. Добсон Дж. Непослушный ребенек. 4 изд. Пер. с англ. СПб: Мир, 1998. 224 с.
9. Збірник нормативно-правових актів у сфері захисту прав дітей. К.: Дитячий Фонд ООН (ЮНІСЕФ), 2002. 318 с.
10. Коваль Л.Г. Постовий В.Г. Сучасна сім'я та її педагогіка / В.Г. Постовий. К., 1994.
11. Романчук О. Дорога любові. Львів: Свічадо, 2001. 128 с.
12. Сатир В. Как строить себя и свою семью: Пер с анг.:М, 1992. 192 с.
13. Соціальна педагогіка: навчальний посібник / За ред. А.Й. Капської. К., 2000. 264 с.
14. Соціальна педагогіка. Навчально-методичний комплекс / За ред. А.Й. Капської. К., ДЦССМ, 2003. 338 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік

5. Засоби діагностики успішності навчання: контрольні роботи (КР), поточне оцінювання, тести проміжного і підсумкового контролю, оцінювання завдань самостійної роботи.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Кафедра педагогіки та інклюзивної освіти

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

ПІДГОТОВКА МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА

За напрямом _____0101 Педагогічна освіта_____
Спеціальність _____6.010101 Дошкільна освіта _____

Автори:
доцент Олексюк О.Є.
Посада, прізвище та ініціали

Затверджено на засіданні кафедри від «27» серпня 2018 р.

Миколаїв 2018-2019

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра педагогіки та інклюзивної освіти

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор із науково-педагогічної
роботи _____ Н. І. Василькова
05 вересня 2018 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПІДГОТОВКА МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА

Ступінь бакалавра
Галузь знань 0101 Педагогічна освіта
Напрям підготовки: 6.010101 Дошкільна освіта
Код та найменування спеціальності
053 Психологія
Освітня програма
Факультет дошкільної та початкової освіти

2018-2019 навчальний рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Підготовка молоді до сімейного життя та відповідального батьківства» для студентів галузі знань 0101 Педагогічна освіта напрям підготовки 6.010101 Дошкільна освіта

Розробник: Олексюк Оксана Євгенівна, доцент кафедри педагогіки та дитячої психології, кандидат педагогічних наук, доцент _____(Олексюк О. Є.)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри педагогіки та дитячої психології
Протокол № 1 від «27» серпня 2018 року.
Завідувач кафедри _____ (Хайруддінов М.А.)
«27» серпня 2018 р.

1. Опис навчальної дисципліни

<table>
<tr><td rowspan="2">Найменування показників</td><td rowspan="2">Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень</td><td>Характеристика навчальної дисципліни</td></tr>
<tr><td>денна форма навчання</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Кількість кредитів – 3</td><td>Галузь знань
0101 Педагогічна освіта</td><td rowspan="2">Нормативна/ Варіативна</td></tr>
<tr><td>Спеціальність:
6.010101
дошкільна освіта</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Індивідуальне науково-дослідне завдання – 1</td><td rowspan="4">Напрям підготовки
012 Дошкільна освіта</td><td>Рік підготовки:</td></tr>
<tr><td>4-й</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Загальна кількість годин – 90</td><td>Семестр</td></tr>
<tr><td>8-ий</td></tr>
<tr><td rowspan="11">Тижневих годин для денної форми навчання:
аудиторних – 2
самостійної роботи студента – 2</td><td rowspan="11">Ступінь:
бакалавр</td><td>Лекції</td></tr>
<tr><td>10</td></tr>
<tr><td>Практичні, семінарські</td></tr>
<tr><td>20</td></tr>
<tr><td>Лабораторні</td></tr>
<tr><td>--</td></tr>
<tr><td>Самостійна робота</td></tr>
<tr><td>60</td></tr>
<tr><td>Вид контролю</td></tr>
<tr><td>залік</td></tr>
</table>

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить:

для заочної форми навчання – 90 год. : 30 год. – аудиторна робота,600год. – самостійна робота (33% / 67%);

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу «Підготовка молоді до сімейного життя та відповідального батьківства» – формування у студентів системного уявлення про сім'ю як середовище розвитку і виховання; розкрити сучасні наукові основи процесу сімейного виховання, його закономірності, принципи організації, методи та засоби, особливості, сформувати у студентів певні вміння та навички консультування батьків з питань сімейного виховання; формування професійних вмінь педагога використовувати знання педагогіки сім'ї для аналізу її виховної функції та планування і організації педагогічної взаємодії школи і сім'ї спрямованої на різнобічний розвиток дитини дошкільного віку.

Навчальний курс «Підготовка молоді до сімейного життя та відповідального батьківства» спрямований на виконання таких **завдань**:

- ознайомити студентів з роллю сім'ї у розвитку дитини, правилами поведінки у сім'ї, виховання дітей;
- визначити шляхи і засоби вдосконалення й виховання певних якостей і вмінь майбутніх батьків;
- озброїти студентів знаннями про педагогіку сім'ї, роль сім'ї у розвитку і вихованні дитини та основні психолого-педагогічні засади сімейного виховання;
- оволодіння досвідом спостереження, аналізу, оцінювання та інтерпретування інформації про різні аспекти і сторони сімейного виховання дітей;
- планування та застосовування шляхів і форм організації взаємодії сімейного виховного середовища дитини із середовищем розвитку – професійним педагогічним та дитячим.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими **компетентностями**:

І. Загальнопредметні:

– здатність до узагальнення, сприйняття інформації, володіє культурою мислення, здатний до узагальнення, аналізу, сприйняття інформації (ОК1)

– здатність до саморозвитку, підвищення кваліфікації, оволодіння педагогічною майстерністю (ОК3)

– здатність усвідомлювати соціальну значущість своєї майбутньої професії – вихователь, володіти високою мотивацією до виконання професійної діяльності в ДНЗ (ОК4)

– здатність засвоювати наукову картину світу, що розширює культурологічні і загальнолюдські розуміння світу (ОК7)

– здатність до співпраці в дошкільному навчальному закладі з колегами і роботі в колективі (ОК8)

– здатність вибудовувати соціальну взаємодію на принципах толерантності, різноманітності;

– здатність до самовдосконалення та саморозвитку на основі рефлексії своєї діяльності;

– здатність розуміти та сприймати етичні норми поведінки відносно осіб

з порушеннями психофізичного розвитку;

– розуміння необхідності та дотримання норм здорового способу життя;

– володіння базовими уявленнями про основи філософії освіти, психології, педагогіки, що сприяють розвитку загальної культури й соціалізації особистості дитини з порушеннями психофізичного розвитку;

– здатність брати участь у професійних дискусіях та інтерактивних обговореннях, логічно аргументуючи власну точку зору;

– здатність використовувати інноваційні технології в практичній діяльності;

– володіння практичними способами пошуку наукової і професійної інформації з використанням сучасних комп'ютерних засобів, мережевих технологій, баз даних і знань;

– володіння дослідницькими навичками щодо вивчення актуальних проблем розвитку інклюзивної освіти в сучасному світі;

ІІ. Фахові:

– здатність бути готовими до розробки і реалізації новітніх технологій, які враховують особливості розвитку дитини, специфіку соціокультурного розвитку суспільства (ПК1)

– здатність бути готовим до реалізації набутих знань в практичній діяльності в дошкільних навчальних закладах (ПК2)

– здатність до створення соціально і психологічно сприятливого середовища в дошкільних навчальних закладах (ПК3)

– здатність бути готовим до попередження та профілактики особистої професійної непридатності, професійної втоми (ПК5)

– здатність оволодіти педагогічною профкомпетентністю, що визначає ступінь оволодіння формами, методами навчання, засобами протистояння професійної деформації (ПК7)

– здатність до кваліфікованого виконання своїх обов'язків з навчання і виховання дітей, прогнозування наслідків здійснювати педагогічних впливів на дитину (ПК9)

– здатність забезпечувати диференційований підхід до дітей дошкільного віку (ПК12)

– здатність організовувати предметно-ігрове середовище у різних вікових групах дошкільного навчального закладу (ПК14)

– здатність використовувати різні форми організації навчальної діяльності дітей у ДНЗ, враховуючи потреби, інтереси, попередній досвід дитини (ПК16)

– здатність оволодіння прогностичними уміннями (ПК24)

– здатність до самостійної навчальної та наукової діяльності, самостійного мислення (ПК26)

– здатність набувати в процесі навчання професійної майстерності організаційно-методичних навичок, вміння творчо використовувати отриманні знання в практиці навчання і виховання дітей дошкільного віку (ПК27)

– здатність акумулювати та адаптувати передовий досвід до власної професійної діяльності з урахуванням психологічних особливостей дитячого колективу та кожної дитини зокрема (ПК64)

– здатність складати практичні рекомендації щодо використання результатів наукових досліджень (ПК103)

– готовність представляти результати дослідження у формах звітів, рефератів, публікацій та публічних обговорень (ПК104)

– здатність до участі в роботі наукових колективів, які проводять дослідження з різних напрямків дошкільної освіти (ПК105)

– здатність застосовувати емпіричні методи дослідження в процесі практичних занять та педагогічної практики для різнобічного вивчення особистості дитини дошкільного віку (ПК107)

– здатність до ділових комунікацій у професійній сфері, знання основ ділового спілкування, навички роботи в команді;

– здатність розуміти високу соціальну значущість професії, відповідально і якісно виконувати професійні завдання, дотримуючись принципів професійної етики;

– здатність організовувати міжособистісні контакти, спілкування дітей з порушеннями психофізичного розвитку та їх ровесників у процесі внутрішньої інтеграції, спільну діяльність дітей та дорослих, спільну та індивідуальну діяльність дітей відповідно до вікових норм їх розвитку;

– здатність використовувати професійно-профільовані знання під час взаємодії з органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, закладами освіти, охорони здоров'я, соціального захисту;

На вивчення навчальної дисципліни відводиться **90 годин / 3 кредити ECTS.**

Програма навчальної дисципліни

КРЕДИТ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФЕНОМЕНУ ШЛЮБУ ТА СІМ'Ї.

Тема 1. Шлюб та його психолого-педагогічні засади. Шлюбні стосунки та шлюбний потенціал. Шлюбний вік. Психологічна сумісність партнерів. Розвиток шлюбних стосунків. Секс у шлюбі. Цивільні шлюби

Тема 2. Сім'я як соціально-психологічний та педагогічний феномен. Поняття «сім'я». Функції та структура сім'ї. Класифікація сучасної сім'ї. Роль сім'ї у становленні особистості дитини. Психологія розлучення.

Тема 3. Пренатальна педагогіка як першооснова виховання здорової дитини. Поняття про пренатальну педагогіку, її зв'язок з психологією, етикою, медициною, філософією. Ненароджена дитина в сім'ї. Народини. Родильні звичаї українців, їх застосування в сучасній педагогіці. Вплив організації здорового способу життя сім'ї на розвиток і виховання дитини, зміцнення її здоров'я. Складові здорового способу життя сім'ї: збалансоване харчування, фізична активність, загартовування, психологічний комфорт.

КРЕДИТ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ПОДРУЖНЬОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Тема 1. Основні умови подружньої сумісності. Психологія подружнього спілкування. Умови подружньої сумісності. Характерні особливості подружньої адаптації

Тема 2. Кризові явища у житті сім'ї. «Подружня втома» як кризове явище у сім'ї. «Конфліктна субкультура» у подружньому спілкуванні. Психологія подружніх конфліктів.

Тема 3. Насильство в сім'ї та діти. Психологічна сторона виникнення насильства. Причини насильства в сім'ї, їх наслідки для дітей. Шляхи попередження насильства в сім'ї.

КРЕДИТ 3. УСВІДОМЛЕНЕ ТА ВІДПОВІДАЛЬНЕ БАТЬКІВСТВО ЯК ОСНОВА ГАРМОНІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ В СІМ'Ї

Тема 1. Усвідомлене та відповідальне батьківство як психолого-педагогічна проблема. Материнська та батьківська ідентичність. Феномени батьківства і материнства як основні складові усвідомленого підходу до батьківства. Поняття батьківство. Функції усвідомленого та відповідального батьківства. Визначення показників готовності до батьківства. Нормативно-правові аспекти батьківства. Характеристика материнської ідентичності. Роль і місце матері у вихованні дитини. Батьківська та материнська модель ідентичності.

Тема 2. Основні форми, методи та прийоми виховання дітей в сім'ї. Основні завдання та принципи сімейного виховання**.** Основні умови та напрями виховання дітей в сім'ї. Поняття форми, методу, засобу та прийому виховання дитини. Заохочення та покарання як методи виховання дитини в сім'ї та вимоги до їх застосування.

Тема 3. Стилі сімейного виховання дітей в сім'ї. Умови успішного виховання дітей в сім'ї.

Поняття стилю сімейного виховання. Потуральний стиль виховання. Змагальний та розважливий стилі виховання. Запобігливий, контролюючий стилі виховання дітей в сім'ї. Співчутливий та гармонійний стилі виховання. Роль батьківського спілкування у вихованні дитини. Типи неправильного виховання дітей в сім'ї. Умови успішного виховання.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	усього	у тому числі				
		л	пр	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7
Кредит 1. Теоретичні основи феномену шлюбу та сім'ї.						
Тема 1. Шлюб та його психолого-педагогічні засади.	10		2			6
Тема 2. Сім'я як соціально-психологічний та педагогічний феномен	10	2	2			6

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	усього	у тому числі				
		л	пр	лаб	інд	ср
Тема 3. Пренатальна педагогіка як першооснова виховання здорової дитини	10		4			8
	30	2	6			20
Кредит 2. Психолого-педагогічні засади подружньої взаємодії.						
Тема 1. Основні умови подружньої сумісності. Психологія подружнього спілкування.	10	2	2			6
Тема 2. Кризові явища у житті сім'ї.	10	2	2			6
Тема 3. Насильство в сім'ї та діти.	10		2			8
	30	4	6			20
Кредит 3. Усвідомлене та відповідальне батьківство як основа гармонійного розвитку особистості дитини в сім'ї.						
Тема 1. Усвідомлене та відповідальне батьківство як психолого-педагогічна проблема. Материнська та батьківська ідентичність	8	2	2			5
Тема 2. Основні форми, методи та прийоми виховання дітей в сім'ї.	7	2	2			5
Тема 3. Стилі сімейного виховання дітей в сім'ї. Умови успішного виховання дітей в сім'ї.	8		2			5
	30	4	6			20
Усього годин:	**90**	**10**	**20**			**60**

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Шлюб та його психолого-педагогічні засади.	2
2.	Сім'я як соціально-психологічний та педагогічний феномен	2
3.	Пренатальна педагогіка як першооснова виховання здорової дитини	4
4.	Основні умови подружньої сумісності. Психологія подружнього спілкування.	2
5.	Кризові явища у житті сім'ї.	2
6.	Насильство в сім'ї та діти.	2
7.	Усвідомлене та відповідальне батьківство як психолого-педагогічна проблема. Материнська та батьківська ідентичність	2

8.	Основні форми, методи та прийоми виховання дітей в сім'ї.	2
9.	Стилі сімейного виховання дітей в сім'ї. Умови успішного виховання дітей в сім'ї.	2
	Разом:	**20**

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва завдання	Кількість годин	Форма звітності
1	Самостійна робота № 1. Історичний нарис становлення інституту сім'ї	10 год	конспект
2	Самостійна робота № 2. Психологічні концепції шлюбу	10 год	план-конспект
3	Самостійна робота № 3. Психологічні проблеми повторного шлюбу	10 год	методичні рекомендації
4	Самостійна робота № 4. Насильство у родині та його наслідки для формування особистості	10 год	міні-лекція
5	Самостійна робота № 5. Аналіз матеріалів з Інтернету про психологічний стан дітей в неблагополучних сім'ях	10 год	інформаційне повідомлення
6	Самостійна робота № 6. Написання та захист реферату з обраної тематики за запропонованим переліком	10 год	реферат
7	Самостійна робота № 7. Складання комп'ютерної презентації за теоретичним матеріалом	10 год	мультимедійна презентація
	Разом:	**70 год**	

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Самостійна робота є основним засобом засвоєння студентами навчального матеріалу у вільний від аудиторних навчальних занять час.

До основних форм самостійної роботи студентів при вивченні курсу слід віднести:

- опрацювання лекційного матеріалу та додаткове самостійне вивчення теоретичного матеріалу по підручниках та навчальних посібниках;
- вивчення окремих питань курсу;
- підготовку до семінарських та практичних занять і виконання позааудиторних завдань;

- використання комп'ютерної техніки для психологічної діагностики психологічних особливостей особистості та математичної обробки отриманих результатів;

- систематизацію вивченого матеріалу курсу перед модульним контролем.

Засвоєний у процесі самостійної роботи навчальний матеріал виноситься на поточний контроль.

Самостійна робота № 1. Історичний нарис становлення інституту сім'ї

Форма звітності: **конспект**

ПЛАН

1. Для самостійного вивчення питання «Історичний нарис становлення інституту сім'ї» ознайомтесь з матеріалом наступних джерел: Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций. – М.: Апрель-Пресс, 2000. – С. 20-32; Психология семейных отношений с основами семейного консультирования : [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / под ред. Е.Г. Силяевой : – 2-е изд-е, стереотип. – М. : Академия, 2004. – С. 4-12; Психология семейных отношений: конспект лекций / сост. С.А. Векилова. – М.: АСТ; СПб.: Сова, 2005. – С. 8-13.
2. Визначити головні аспекти історичного розвиту сім'ї як соціального інституту.
3. Складіть конспект.

Література

1. Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций. – М.: Апрель-Пресс, 2000. – 512 с.
2. Эйдемиллер Э.Г., Юстицкий В. Психология и психотерапия семьи. - 2-е изд., расшир. и доп. - СПб.: Питер, 2000. - 656 с.
3. Семиченко В.А., Заслуженюк В.С. Мистецтво взаєморозуміння. Психологія та педагогіка сімейного спілкування. - 2-е вид. - К.: Веселка, 1998. - 214с.
4. Семья в кризисном обществе / Под ред. М.С. Мацковского, Е.Ф. Фотеевой. - М.: Ин-т социологии РАН, 1993. - 96 с.
5. Психолопчна допомога сім'ї: Посібник / За ред. З.Г. Кісарчук. - К.: Вид-во ін-ту соціології НАН України, 1998.
6. Бондаренко О.Ф. Психологічна допомога особистості: Навчальний постник.-Х.:Фолю, 1996.237с.
7. Бондарчук О.І. Психологія сім`ї: Курс лекцій. - К.: МАУП, 2001. - 96 с.
8. Основы психологии семьи и семейного консультирования: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Под общ. ред. Н.Н. Посысоева. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2004. – 328 с.
9. Целуйко В.М. Психологические проблемы современной семи / В.М. Целуйко. – Екатеренбург: У-Фактор, 2007. – 496 с.

Самостійна робота № 2. Психологічні концепції шлюбу

Форма звітності: **розгорнутий план-конспект**

ПЛАН

1. Для самостійного вивчення питання «Психологічні концепції шлюбу» ознайомтесь з матеріалом наступних джерел: Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций. – М.: Апрель-Пресс, 2000. – С. 45-48; Психология семейных отношений с основами семейного консультирования : [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / под ред. Е.Г. Силяевой : – 2-е изд-е, стереотип. – М. : Академия, 2004. – С. 20-23; Психология семейных отношений: конспект лекций / сост. С.А. Векилова. – М.: АСТ; СПб.: Сова, 2005. – С. 61-67.
2. Визначити різні трактування поняття «шлюб».
3. Визначити сутність психологічної концепції шлюбу К. Хорні.
4. Визначити сутність психоаналітичної концепції шлюбу К.Юнга.
5. Визначити сутність гуманістичної концепції шлюбу К. Роджерса.
6. Складіть розгорнутий план-конспект.

Література

1. Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций. – М.: Апрель-Пресс, 2000. – 512 с.
2. Эйдемиллер Э.Г., Юстицкий В. Психология и психотерапия семьи. - 2-е изд., расшир. и доп. - СПб.: Питер, 2000. - 656 с.
3. Психология семейных отношений: конспект лекций / сост. С.А. Векилова. – М.: АСТ; СПб.: Сова, 2005. – 127 с.
4. Семиченко В.А., Заслуженюк В.С. Мистецтво взаєморозуміння. Психологія та педагогіка сімейного спілкування. - 2-е вид. - К.: Веселка, 1998. - 214с.
5. Семья в кризисном обществе / Под ред. М.С. Мацковского, Е.Ф. Фотеевой. - М.: Ин-т социологии РАН, 1993. - 96 с.
6. Психолопчна допомога сім'ї: Посібник / За ред. З.Г. Кісарчук. - К.: Вид-во ін-ту соціології НАН України, 1998.
7. Бондаренко О.Ф. Психологічна допомога особистості: Навчальний постник.-Х.:Фолю, 1996.237с.
8. Бондарчук О.І. Психологія сім`ї: Курс лекцій. - К.: МАУП, 2001. - 96 с.
9. Основы психологии семьи и семейного консультирования: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Под общ. ред. Н.Н. Посысоева. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2004. – 328 с.
10. Целуйко В.М. Психологические проблемы современной семи / В.М. Целуйко. – Екатеренбург: У-Фактор, 2007. – 496 с.

Самостійна робота № 3. Психологічні проблеми повторного шлюбу

Форма звітності: **рекомендації**

ПЛАН

1. Для самостійного вивчення питання «Психологічні проблеми повторного шлюбу» ознайомтесь з матеріалом наступних джерел: Целуйко В.М. Психологические проблемы современной семи / В.М. Целуйко. – Екатеренбург: У-Фактор, 2007. – С. 239-264; Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций. – М.: Апрель-Пресс, 2000. – С. 223-245; Психология семейных отношений с основами семейного консультирования : [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / под ред. Е.Г. Силяевой : – 2-е изд-е, стереотип. – М. : Академия, 2004. – С. 50-65; Психология семейных отношений: конспект лекций / сост. С.А. Векилова. – М.:

АСТ; СПб.: Сова, 2005. – С. 81-86; Основы психологии семьи и семейного консультирования: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Под общ. ред. Н.Н. Посысоева. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2004. – С. 226-230.

2. Визначити види повторних шлюбів.

3. Розробити психологічні рекомендації для чоловіків та жінок з організації сімейних стосунків у повторному шлюбі.

Література

1. Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций. – М.: Апрель-Пресс, 2000. – 512 с.
2. Эйдемиллер Э.Г., Юстицкий В. Психология и психотерапия семьи. - 2-е изд., расшир. и доп. - СПб.: Питер, 2000. - 656 с.
3. Психология семейных отношений: конспект лекций / сост. С.А. Векилова. – М.: АСТ; СПб.: Сова, 2005. – 127 с.
4. Семиченко В.А., Заслуженюк В.С. Мистецтво взаєморозуміння. Психологія та педагогіка сімейного спілкування. - 2-е вид. - К.: Веселка, 1998. - 214с.
5. Семья в кризисном обществе / Под ред. М.С. Мацковского, Е.Ф. Фотеевой. - М.: Ин-т социологии РАН, 1993. - 96 с.
6. Психолопчна допомога сім'ї: Посібник / За ред. З.Г. Кісарчук. - К.: Вид-во ін-ту соціології НАН України, 1998.
7. Бондаренко О.Ф. Психологічна допомога особистості: Навчальний постник.- Х.:Фолю, 1996.237с.
8. Бондарчук О.І. Психологія сім`ї: Курс лекцій. - К.: МАУП, 2001. - 96 с.
9. Основы психологии семьи и семейного консультирования: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Под общ. ред. Н.Н. Посысоева. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2004. – 328 с.
10. Целуйко В.М. Психологические проблемы современной семи / В.М. Целуйко. – Екатеренбург: У-Фактор, 2007. – 496 с.
11. Бурлачук Л.Ф. Словарь-справочник по психодиагностике. -СПб.: Питер, 2000. - 528 с.
12. Головаха Е.И. Психология человеческого взаимопонимания. -К.: Политиздат Украины, 1989.- 189 с.
13. Гребенников И.В. Основы семейной жизни. - М.: Просвещение, 1991. - 158 с.
14. Добрович АБ. Кто в семье психотерапевт. - М.: Знание, 1985. - 80 с.
15. Ковалев С.В. Психология современной семьи. - М.: Просвещение, 1988. 208 с.
16. Смехов В.А. Опыт психологической диагностики и коррекции конфликтного общения в семье // Вопросы психологии, 1985. - № 4.

Самостійна робота № 4. Насильство у родині та його наслідки для формування особистості

Форма звітності: **міні-лекція**

ПЛАН

1. Для самостійного вивчення питання «Насильство у родині» ознайомтесь з матеріалом наступних джерел: Целуйко В.М. Психологические проблемы современной семи / В.М. Целуйко. – Екатеренбург: У-Фактор, 2007. – С. 418-472;

Основы психологии семьи и семейного консультирования: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Под общ. ред. Н.Н. Посысоева. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2004. – С. 207-224; Синягина Н.Ю. Психолого-педагогическая коррекция детско-родительских отношений / Наталья Юрьевна Синягина. – М. : ВЛАДОС, 2005. – С. 7-33; 78-85.

2. Скласти план лекції та висвітлити у змісті наступні питання:
- статистика з проблематики;
- види насильства у родині;
- наслідки жорстокого поводження з дитиною;
- психологічна допомога жертвам насильства у сім'ї.

3. Скласти міні-лекцію.

Література

1. Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций. – М.: Апрель-Пресс, 2000. – 512 с.
2. Эйдемиллер Э.Г., Юстицкий В. Психология и психотерапия семьи. - 2-е изд., расшир. и доп. - СПб.: Питер, 2000. - 656 с.
3. Психология семейных отношений: конспект лекций / сост. С.А. Векилова. – М.: АСТ; СПб.: Сова, 2005. – 127 с.
4. Семиченко В.А., Заслуженюк В.С. Мистецтво взаєморозуміння. Психологія та педагогіка сімейного спілкування. - 2-е вид. - К.: Веселка, 1998. - 214с.
5. Семья в кризисном обществе / Под ред. М.С. Мацковского, Е.Ф. Фотеевой. - М.: Ин-т социологии РАН, 1993. - 96 с.
6. Психолопчна допомога сім'ї: Посібник / За ред. З.Г. Кісарчук. - К.: Вид-во ін-ту соціології НАН України, 1998.
7. Бондаренко О.Ф. Психологічна допомога особистості: Навчальний постник.-Х.:Фолю, 1996.237с.
8. Бондарчук О.І. Психологія сім`ї: Курс лекцій. - К.: МАУП, 2001. - 96 с.
9. Основы психологии семьи и семейного консультирования: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Под общ. ред. Н.Н. Посысоева. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2004. – 328 с.
10. Целуйко В.М. Психологические проблемы современной семи / В.М. Целуйко. – Екатеренбург: У-Фактор, 2007. – 496 с.
11. Бурлачук Л.Ф. Словарь-справочник по психодиагностике. -СПб.: Питер, 2000. - 528 с.
12. Головаха Е.И. Психология человеческого взаимопонимания. -К.: Политиздат Украины, 1989.- 189 с.
13. Гребенников И.В. Основы семейной жизни. - М.: Просвещение, 1991. - 158 с.
14. Добрович АБ. Кто в семье психотерапевт. - М.: Знание, 1985. - 80 с.
15. Ковалев С.В. Психология современной семьи. - М.: Просвещение, 1988. - 208 с.
16. Смехов В.А. Опыт психологической диагностики и коррекции конфликтного общения в семье // Вопросы психологии, 1985. - № 4.
17. Батька не обирають ... (Проблеми відповідального батьківства в сучасній Україні). - К.: А.Л.Д., 1997. - 144 с.

18. Семья в психологической консультации: Опыт и проблемы психологического консультирования / Под ред. А.А. Бодалева., В.В. Столина. - М.: Педагогика, 1998. - 254 с.

19. Степанов В.Г. Психология трудных школьников: Учебное пособие для учителей и родителей. - М.: Издательский центр «Академия», 1998. - 320 с.

20. Торохтий В.С. Психологическое здоровье семьи и пути его изучения: Вестник психосоциальной и коррекционно-реабилитаци-онной работы. - 1996 - № 3, 4, 1997. - № 2, 1998. - № 3.

9. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

№ з/п	Назва завдання	Кількість годин
1	Повідомлення за обраною темою з навчальних та навчально-методичних посібників	10 год
2	Аналіз прочитаної книги з тематики спецкурсу	10 год
3	Складання тесту/кросворду за теоретичним матеріалом лекції	10 год
	Разом	**3 год**

10. Методи навчання

В процесі вивчення навчальної дисципліни використовуються:

1. Теоретико-інформаційні методи навчання:
   - ✓ усне логічне цілісне викладення навчального матеріалу (лекція),
   - ✓ діалогічно побудоване усне викладення (бесіда),
   - ✓ пояснення, демонстрація.
2. Практико-операційні методи навчання (практичні роботи):
   - ✓ вправи,
   - ✓ рішення завдань.
   - ✓ пошуково-творчі методи навчання (семінарські заняття):
   - ✓ аналіз конкретних ситуацій (проблемних, звичайних, нетипових);
   - ✓ групове обговорення питання;
   - ✓ дискусії.
4. Методи самостійної роботи студентів:
   - ✓ читання (робота з підручником й іншими учбово-методичними посібниками);
   - ✓ конспектування,
   - ✓ рішення завдань і проблемних ситуацій;
   - ✓ творчі завдання.

11. Методи контролю

З метою підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності використовуються наступні заходи поточного контролю рівня знань:

- усні відповіді на семінарських та практичних заняттях;
- тестові форми контролю для визначення рівня залишкових знань;
- письмове оформлення індивідуально-навчальних завдань;
- усний захист індивідуально-навчальних робіт.

Контроль рівня знань здійснюється за допомогою контрольних робіт та тестових завдань різного рівня складності.

Семестровий іспит проводиться в формі тестового випробування.

Питання до заліку зі спецкурсу Підготовка молоді до сімейного життя та відповідального батьківства»

1. Шлюбні стосунки та шлюбний потенціал.
2. Шлюбний вік. Психологічна сумісність партнерів
3. Розвиток шлюбних стосунків. Секс у шлюбі
4. Цивільні шлюби
5. Розлучення
6. Поняття «сім’я».
7. Функції та структура сім’ї.
8. Класифікація сучасної сім’ї
9. Роль сім’ї у становленні особистості дитини
10. Умови подружньої сумісності.
11. Характерні особливості подружньої адаптації
12. «Подружня втома» як кризове явище у сім'ї
13. «Конфліктна субкультура» у подружньому спілкуванні
14. Психологія подружніх конфліктів
15. Відповідальне та усвідомлене батьківство як наукова проблема
16. Історичні аспекти формування батьківства
17. Відповідальне та усвідомлене батьківство як наукова проблема
18. Історичні аспекти формування батьківства
19. Готовність до батьківства: критерії
20. Готовність до батьківства: рівні.
21. Готовність до батьківства: фактори.
22. Готовність до батьківства: стратегії реалізації.
23. Компоненти розвинутої форми батьківства: Батьківські цінності.
24. Компоненти розвинутої форми батьківства: Установки й очікування.
25. Компоненти розвинутої форми батьківства: Батьківські ставлення.
26. Компоненти розвинутої форми батьківства: Батьківські почуття.
27. Компоненти розвинутої форми батьківства: Батьківські позиції.
28. Компоненти розвинутої форми батьківства: Батьківська відповідальність.
29. Компоненти розвинутої форми батьківства: Стиль сімейного виховання.
30. Система факторів, що визначають батьківство: Макросистема, або рівень суспільних впливів; Мезосистема, чи рівень впливу батьківської сім'ї;

31. Система факторів, що визначають батьківство: Мікросистема, або рівень власної сім'ї; Індивідуальний, або рівень конкретної особистості.
32. Основні навички усвідомленого батьківства
33. Основні навички усвідомленого батьківства
34. Поняття стилю сімейного виховання.
35. Потуральний стиль виховання дітей в сім'ї
36. Змагальний стиль виховання дітей в сім'ї
37. Розважливий стиль виховання дітей в сім'ї
38. Запобігливий стиль виховання дітей в сім'ї
39. Контролюючий стиль виховання дітей в сім'ї
40. Співчутливий стиль виховання дітей в сім'ї
41. Гармонійний стиль виховання дітей в сім'ї
42. Батьківське спілкування: основні поняття.
43. Батьківське спілкування: функції
44. Батьківське спілкування: компоненти
45. Культура батьківського спілкування
46. Типи батьківського спілкування: «Прийняття – нехтування»
47. Типи батьківського спілкування: «Симбіоз»
48. Типи батьківського спілкування: «Авторитарна гіперсоціалізація»
49. Типи батьківського спілкування: «Кооперація»
50. Види фальшивого авторитету батьків в сім'ї: придушення, віддалі, чванства.
51. Види фальшивого авторитету батьків в сім'ї: педантизму, резонерства.
52. Види фальшивого авторитету батьків в сім'ї: любові, доброти.
53. Види фальшивого авторитету батьків в сім'ї: дружби, підкупу.
54. Принципи створення батьківського авторитету
55. Типи неправильного виховання дітей в сім'ї за В. Гарбузовим.
56. Типи неправильного виховання дітей в сім'ї за А. Лічко і Е. Ейдеміллерем: гіпопротекція, домінуюча гіперпротекція
57. Типи неправильного виховання дітей в сім'ї за А. Лічко і Е. Ейдеміллерем: потураюча гіперпротекція, емоційне відкидання
58. Типи неправильного виховання дітей в сім'ї за А. Лічко і Е. Ейдеміллерем: жорстокі взаємостосунки, підвищена моральна відповідальність.
59. Типи неправильного виховання дітей в сім'ї за В.І. Приходько: «Зовнішньо спокійна сім'я», «Вулканічна сім'я», «Сім'я санаторій».
60. Типи неправильного виховання дітей в сім'ї за В.І. Приходько: «Сім'я кругова оборона», «Сім'я-театр», «Сім'я третій зайвий».
61. Типи неправильного виховання дітей в сім'ї за В.І. Приходько: «Сім'я з кумиром», «Сім'я маскарад».
62. Основні педагогічні умови ефективності спілкування батьків з дітьми.
63. Типові правила, дотримання яких сприяє ефективності батьківського спілкування
64. Умови успішного виховання дітей в сім'ї
65. Феномени батьківства і материнства, як основні складові усвідомленого підходу до батьківства

66. Характеристика батьківської ідентичності. Роль і місце батька у вихованні дитини
67. Характеристика материнської ідентичності. Роль і місце матері у вихованні дитини
68. Характеристика методу заохочення як одного із основних методів сімейного виховання
69. Характеристика методу покарання як одного із основних методів сімейного виховання
70. Стратегії виховання відповідно до вікової періодизації розвитку дитини
71. Методи сімейного виховання і специфіка їх застосування.
72. Засоби сімейного виховання і специфіка їх застосування
73. Батьківська та материнська модель ідентичності

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота			КР 1	КР 2	залік	Накопичувальні бали/ Сума
КР1	КР2	КР3	60	60		300
60	60	60				

13. Методичне забезпечення

1. Навчально-методичний комплекс.
2. Робоча програма навчальної дисципліни,
3. Навчальна програма навчальної дисципліни,
4. Ілюстративні матеріали
5. Навчальний посібник Підготовка молоді до сімейного життя та відповідального батьківства

14. Рекомендована література

1. Кравець В. П. Психологія сімейного життя: Навчальний посібник. Тернопіль, 1995. 696 с. К. - ІЗМН, 1997. - 392 с.
2. Маценко Л.М. Педагогіка сімейного виховання: Навч. посіб. К.: НАУ, 2008. – 160 с.
3. Молода сім’я: проблеми та умови її становлення / За ред. проф. А.Й. Капської. К.: ДЦССМ, 2003. 184 с.
4. Підготовка молоді до сімейного життя та відповідального батьківства. Навчальний посібник для студентів. /Автор-упорядник Олексюк О.Є. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського. 2016. 332 с.
5. Психологія сім’ї : навчальний посібник /Поліщук В.М., Ільїна Н.М., Поліщук С.А. та ін.; за заг. ред. В.М. Поліщука. Суми,2009. 282 с.
6. Радчук Г.К., Тіунова О.В. Сімейне виховання. Освітній тренінг для батьків: навчально-методичний посібник. Тернопіль Навч. книга. Богдан, 2010. 120с.
7. Соціальна педагогіка / За ред. А.Й. Капської. К.: КДЦССМ, 2000.

8. Семиченко В.А., Заслуженюк В.С. Мистецтво взаєморозуміння. Психологія і педагогіка сімейного спілкування: навчальний посібник. Київ,1998. 214 с.
9. Балушок В.Г. Обряди ініціацій українців та давніх слов'ян /Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України. – Львів, Нью-Йорк: Коць, 1999. – 215 с.
10. Павленко В.М., Таглін С.О. Етнопсихологія: Навч.посібник. – К.: Сфера, 1999. – 408 с.
11. Підготовка студентів до співпраці з батьками дітей дошкільного віку: Навчально-методичний посібник / Укл. М.А.Машовець. – К.: Логос, 2000. 128 с.
12. Стельмахович М.Г. Українська родинна педагогіка: Навч. Посібник. – К.: ІСДО, 1996. – 286 с.

Допоміжна

1. Бондаровська В. та ін. Школа для батьків / В. Бондаровська, К. Бабенко, О. Возіянова та ін., ТОВ "Батискаф". К. 2003. 320 с.
2. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї: Курс лекцій. К.: МАУП, 2001. 96 с.
3. Браун-Галковська Марія Домашня психологія: Подружжя, діти, родина / Пер. з польськ. З.Городенчук. Львів: Свічадо, 2000. 176 с.
4. Воскресенська О. В. Вплив батьків на конкурентні відносини сиблінгів Вісник Черкаського університету. Серія : Педагогічні науки : наук. журн. / Черкас. нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького. – Черкаси: Вид-во Черкас. нац. ун-т 2008 149- 151
5. Вінтергофф, М. Маленьким тиранам -– ні! або Чому самого лише виховання недостатньо : як знайти вихід / М. Вінтергофф . К. : Темпора, 2011 .
6. Вінтергофф М. Чому наші діти стають тиранами, або Загублене дитинство / М. Вінтергофф ; пер. С. Матіяш. К. : Темпора, 2011. 176 с.
7. Добсон Дж. Не бойтесь быть строгими. Советы родителям. М., 1996.
8. Добсон Дж. Непослушный ребенек. 4 изд. Пер. с англ. СПб: Мир, 1998. 224 с.
9. Збірник нормативно-правових актів у сфері захисту прав дітей. К.: Дитячий Фонд ООН (ЮНІСЕФ), 2002. 318 с.
10. Коваль Л.Г. Постовий В.Г. Сучасна сім'я та її педагогіка / В.Г. Постовий. К., 1994.
11. Романчук О. Дорога любові. Львів: Свічадо, 2001. 128 с.
12. Сатир В. Как строить себя и свою семью: Пер с анг.:М, 1992. 192 с.
13. Соціальна педагогіка: навчальний посібник / За ред. А.Й. Капської. К., 2000. 264 с.
14. Соціальна педагогіка. Навчально-методичний комплекс / За ред. А.Й. Капської. К., ДЦССМ, 2003. 338 с.

15. Інформаційні ресурси

1. http://www.info-library.com.ua/books-book-113.html
2. мережі «Інтернет» корисні сайти:
3. www.mon.gov.ua
4. електронні бібліотеки;
5. бібліотеки університету;

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Кафедра педагогіки та інклюзивної освіти

ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ, ТЕХНОЛОГІЧНОЇ І ПРОФЕСІЙНОЇ ПРАКТИК З ДИСЦИПЛІНИ

ПІДГОТОВКА МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА

За напрямом _____0101 Педагогічна освіта_____
Спеціальність _____6.010101 Дошкільна освіта _____

Автори:
доцент Олексюк О.Є.
Посада, прізвище та ініціали

Затверджено на засіданні кафедри від «27» серпня 2018 р.

Миколаїв 2018-2019

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Кафедра педагогіки та інклюзивної освіти

ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ З ДИСЦИПЛІНИ

ПІДГОТОВКА МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА

За напрямом _____0101 Педагогічна освіта_____
Спеціальність _____6.010101 Дошкільна освіта _____

Автори:
доцент Олексюк О.Є.
Посада, прізвище та ініціали

Затверджено на засіданні кафедри від «27» серпня 2018 р.

Миколаїв 2018-2019

ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ
МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Методи контролю – це способи діяльності викладача і студентів, в ході яких виявляються засвоєння учбового матеріалу та оволодіння студентами знаннями, вміннями та навичками.

З метою здійснення діагностики навчальних досягнень студентів при вивченні дисципліни «Підготовка молоді до сімейного життя та відповідального батьківства» застосовуються наступні методи: усне опитування, письмова та практична перевірка, стандартизований контроль, тестовий контроль.

Загальне значення цих методів полягає в тому, щоб найефективніше забезпечити своєчасний і всебічний зворотний зв'язок між студентами і викладачем, на підставі якого встановлюється, як студенти сприймають та засвоюють матеріал.

Перелічені методи застосовуються у всіх видах контролю. Комплексне їх застосування дає можливість регулярно та об'єктивно виявляти динаміку формування системи знань та умінь студентів.

1. Усне опитування

Усне опитування – застосовується на кожному практичному занятті з дисципліни. При усному контролі встановлюється безпосередній контакт між викладачем та студентом, в процесі якого викладач отримує широкі можливості для вивчення індивідуальних особливостей засвоєння студентами матеріалу.

При усному опитуванні необхідна значна попередня робота викладача, а саме: ретельний відбір зміст, всебічного осмислення питань, задач та прикладів, які будуть запропоновані, шляхів активації діяльності усіх студентів групи в процесі перевірки, створення на занятті ділової та доброзичливої обстановки.

Усне опитування на занятті проводиться як фронтальне, так індивідуальне та комбіноване.

Фронтальне опитування проводиться у формі бесіди викладача з групою. Воно органічно поєднується з повторенням пройденого, є засобом для закріплення знань та умінь. При його організації до активної розумової роботи можна залучити усіх студентів групи. Питання ставляться у короткій формі, є лаконічними, логічно пов'язаними між собою, подані в такій послідовності, що відповіді студентів у сукупності розкривають зміст розділу, теми. Фронтальне опитування дає можливість перевірити виконання студентами домашнього завдання, вияснити готовність групи до вивчення нового матеріалу, визначити сформованість основних понять, засвоєння нового матеріалу, який було розібрано на занятті.

Питання мають переважно пошуковий характер, що спонукає студентів до самостійної розумової діяльності: на встановлення послідовності дій, процесу, способу («Що буде, якщо…», «Як зміниться…»); на порівняння («В чому різниця…»); на виявлення основних характерних рис, ознак чи якостей предметів, явищ («Вкажіть властивості…», «В яких випадках…», «Які необхідні умови…»).

Індивідуальне опитування припускає змістовні, зв'язні відповіді студентів на питання, яке відноситься до матеріалу, що вивчається, тому служить навчальним засобом розвитку мови, пам'яті, мислення студентів. Щоб виконати таку перевірку більш глибоко, перед студентами ставлять запитання, які потребують розгорнутої відповіді.

Запитання для індивідуального опитування є чіткими, зрозумілими, конкретними, мають прикладний характер, охоплюють основний, раніше пройдений матеріал програми. Їх зміст стимулює студентів логічно мислити, порівнювати, аналізувати, доводити, підбирати переконливі приклади, робити огрунтовані висновки і цим сприяє об'єктивному виявленню знань студентів. Питання зазвичай задають усій групі і після незначної паузи, необхідної для того, щоб студенти зрозуміли його і підготувалися до відповіді, викликають для відповіді конкретного студента.

Для того, щоб група слухала відповідь свого товариша, використовуються різні прийоми. Наприклад, студентам пропонується скласти план відповіді, оцінити (проаналізувати) відповідь. Проводиться й рецензування відповіді товариша. Студентам пропонується наступний план рецензії: визначити повноту відповіді, її правильність, недоліки, послідовність (логіку) викладення. Студенти можуть запропонувати свій план відповіді. Для підготовки рецензії студентам рекомендується записувати свої зауваження по ходу відповіді. Такий прийом дає можливість оцінити роботу не тільки тих студентів, які рецензували відповідь виступаючого та тих, хто брав участь у обговоренні, а й усіх студентів групи.

Для організації колективної роботи групи під час індивідуального опитування можнадати і таке завдання, як наведення прикладів по тому чи іншому положенню відповіді.

Таким чином, щоб викликати при перевірці пізнавальну активність студентів усієї групи, доцільно поєднувати індивідуальне та фронтальне опитування.

Важливе значення має уміння викладача керувати опитуванням. Воно полягає в умінні слухати студента, спостерігати за процесом його діяльності, корегувати цю діяльність. Викладач не повинен квапити або без особливої необхідності переривати студента. Це допускається лише у тих випадках, коли студент робить грубі помилки, або відповідає не по суті. В необхідних випадках доцільно підштовхувальними відповідями допомагати студенту, не розкриваючи йому правильної відповіді.

Тривалість усного опитування залежить від навчальної дисципліни, виду занять, індивідуальних особливостей студентів. В процесі усного опитування викладачу необхідно спонукати студентів використовувати при відповіді схеми, моделі, матеріали та обладняння певних технологій. Для поглиблення та розширення знань студентів можна дати індивідуальні завдання дослідницького характеру.

Заключна частина усного опитування – детальний аналіз відповідей студентів. Викладач відмічає позитивні сторони, вказує на недоліки відповідей, робить висновки про те, як вивчений навчальний матеріал. При оцінці відповіді

враховують її правильність та повноту, логічність викладення матеріалу, культуру мови, вміння поєднувати теоретичні положення з практикою, у тому числі і з майбутньою професійною діяльністю.

Усне опитування як метод контролю знань, умінь та навичок вимагає значних затрат часу, крім того, по одному і тому ж питанню не можна перевірити усіх студентів. Тому з метою раціонального використання робочого часу доцільно проводити комбіноване, ущільнене опитування, поєднуючи усне опитування з іншими методами: з письмовим опитуванням по карткам, з самостійною роботою. Все це дає можливість при тих же затратах часу контролювати роботи більшої кількості студентів. Так, поки одні відповідають біля дошки, інші виконують письмову роботу, відповідають на поставлені тестові питання тощо.

2. Письмове опитування

Письмова перевірка наряду з усною є важливим методом контролю знань, умінь та навичок студентів. Застосування цього методу дає можливість в найбільш короткий термін одночасно перевірити засвоєння матеріалу всіма студентами групи, визначити напрямки для індивідуальної роботи з кожним.

Письмова перевірка використовується у всіх видах контролю і здійснюється як в аудиторній, так і позааудиторній роботі (виконання домашніх завдань).

Письмові роботи за змістом і формою в залежності можуть бути самими різноманітними: диктанти, твори, відповіді на питання, розв'язок задач та прикладів, підготовка різних звітів, схем, опорних конспектів, рефератів.

За тривалістю, письмові контрольні роботи можуть бути короткочасними (7-15 хв), коли перевіряється засвоєння незначного об'єму навчального матеріалу, і більш тривалими, але не більше одного академічної години.

Для забезпечення більшої самостійності у виконанні контрольних робіт рекомендується пропонувати групі декілька варіантів завдань. При цьому складність контрольних питань і задач для усіх варіантів повинна бути однаковою.

Для перевірки та оцінки контрольних письмових робіт проводиться аналіз результатів їх виконання, виявляються типові помилки, їх причини, які викликали незадовільні оцінки.

Слід відмітити особливості таких форм письмової перевірки як самостійна робота, диктанти, реферати, самоконтроль та взаємоперевірка.

Самостійну роботу можна проводити з метою поточного та періодичного контролю. При поточній перевірці самостійні роботи невеликі за об'ємом, містять завдання в основному по темі навчального заняття. При періодичному контролі самостійна робота більша за об'ємом і часом її виконання. Широкого застосування набули самостійні роботи з дидактичним матеріалом, які дають можливість враховувати індивідуальні особливості кожного студента.

Диктанти застосовують для поточного контролю. З їх допомогою можна підготувати студентів до засвоєння та застосування нового матеріалу, до формування умінь та навичок, провести узагальнення вивченого, перевірити самостійність виконання домашнього завдання. Для диктантів підбирають

питання, які не потребують тривалого обміркування, на які можна дуже коротко записати відповідь.

Реферати доцільні для повторення та узагальнення навчального матеріалу. Вони не тільки дають можливість систематизувати знання студентів, перевірити уміння розкрити тему, але і відіграють особливу роль у формуванні світогляду. В процесі підготовки рефератів студент мобілізує і активізує свої знання, набуває самостійно нові, необхідні для розкриття теми, співставляє їх з боку зі своїм життєвим досвідом, чітко виясняє свою життєву позицію. При перевірці цих робіт викладач звертає увагу на відповідність роботи темі, повноту розкриття теми, послідовність викладення, самостійність суджень.

Наряду з аудиторними письмовими роботами використовують і домашні контрольні роботи, над якими студенти працюють декілька днів (10-15), оскільки за змістом вони охоплюють значний розділ навчальної програми. Виконання їх вимагає належної самостійної роботи з книгою та іншими матеріалами.

3. Стандартизований контроль

Останнім часом у вищій школі став широко застосовуватись стандартизований контроль знань протягом усього періоду вивчення навчальних курсів. У стандартизованому контролі знайшла широке застосування тестова методика.

Технологія тестового контролю знань студентів чітко прописана у Положенні про комп'ютерне тестування студентів. Але на заняттях викладач використовує технологію бланкового тестового контролю знань з метою діагнгостики навчальних досягнень.

Перевага цього методу полягає у тому, що за допомогою найпростіших засобів (бланків, матриць) можна отримати відповідь практично на будь-яке запитання, а недоліком є можливість вгадування правильної відповіді.

За допомогою альтернативного методу тестового контролю доцільно перевіряти вміння самостійно обмірковувати отримані дані. Більший рівень знань студентів дає можливість більш тонко розрізняти такі явища і поняття, які студенту з меншим рівнем здаються ідентичними. Крім того, студенти з великим рівнем знань знаходять подібність там, де інші його не помічають. Контроль простим вибірковим методом не розкриває процесу одержання відповіді. Тут спрацьовує не простий механізм вгадування, а свідомий вибір, до вгадування деякого числа правильних відповідей на запитання - у доповнення до тих, які студенти знають.

Використовуються і інші варіанти тестового контролю знань студентів:

1) короткочасне подання варіантів відповідей.

Студентові пропонують запитання. Він має вивчити його і подумки підготувати відповідь. Після того як він готовий до відповіді, йому на обмежений час показують варіанти відповідей, з яких він має вибрати один. У даному разі студент не стільки вибирає, скільки порівнює свою готову відповідь із запропонованими. Такий принцип деякою мірою зменшує можливість вгадування і несвідомого вибору випадкової відповіді. При цьому

доцільно обмежити час експонування варіантів відповідей, які пропонуються на вибір.

2) послідовне надання варіантів відповідей.

Студенту пропонується запитання, яке він вивчає і подумки готує на нього відповідь. Потім за його проханням йому показують перший варіант відповіді. Якщо цей варіант співпадає з його рішенням, то він фіксує свою відповідь під номером 1, якщо він вважає його невірним, то через деякий час йому надається другий варіант відповіді.

3) вибір відповідей: пропонуються самі відповіді, а потім їх обгрунтування;

4) парне питання: правильний результат отримується тільки при двох правильних відповідях;

5) співвідносна або складно-вибіркова система: подаються декілька відповідей, які потрібно пов’язати одне з одним;

6) матрична система: питання і відповіді подаються у вигляді матриці;

7) конструктивно-вибірковий метод: відповідь формується шляхом синтезу із запропонованих на вибір його частин;

8) мотивовані варіанти відповідей: кожен варіант відповіді доповнюється обгрунтуванням.

При складанні контрольних завдань викладч дотримується ряд вимог:

- укладачі завдань мають чітко уявляти мету контролю як частини усього навчального процесу, враховувати вікові і психофізичні особливості тих, хто навчається. Контрольні завдання мають стимулювати пізнавальну активність студентів, викликати у них інтерес до предмета навчання;
- контрольні завдання в усіх випадках мають забезпечувати реалізацію навчаючої функції контролю, а не тільки контролюючої;
- складаючи контрольні завдання, потрібно враховувати, що інформація, яка міститься у них, потрібна не стільки для оцінки знань студентів, скільки для того, щоб своєчасно виявити помилки і скоригувати навчальний процес;
- під час розробки контрольних завдань слід передбачити способи і засоби (у тому числі технічні), які можна буде застосовувати при реалізації тестів, що розробляються;
- потрібно уникати шаблону і формулювань, які повторюють відомі істини.

При складанні питань важливим є рішення проблеми правдоподібності неправильних варіантів. При цьому можливі два аспекти проблеми зовнішня правдоподібність і правдоподібність змісту.

Неправильні варіанти відповідей можуть бути:

- правдоподібними зовнішньо і правдоподібними за змістом;
- правдоподібними зовнішньо, але неправдоподібними за змістом;
- неправдоподібними зовнішньо, але правдоподібними за змістом.

Не можна використовувати відповіді неправдоподібні і зовнішньо і за змістом.

Найбільш доцільною структурою при побудові вибіркових тестів потрібно вважати:

- один варіант правильний, решта невірні (неповні), але обов’язково правдоподібні;

- усі варіанти неправильні (неповні), але обов’язково правдоподібні, при наявності варіанта «правильної відповіді немає»;

- один варіант неправильний (неповний), решта варіантів правильні. Результати стандартизованого контролю використовуються для висновків відносно роботи навчальної групи і кожного студента окремо.

Найбільш розповсюдженою формою оцінки відповідей на тести є триканальна: правильна відповідь плюс один бал, «не знаю» - 0, неправильний - мінус один бал.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Кафедра педагогіки та інклюзивної освіти

НАВЧАЛЬНО-НАОЧНІ ПОСІБНИКИ, ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ НАВЧАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ

ПІДГОТОВКА МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА

За напрямом _____0101 Педагогічна освіта_____
Спеціальність _____6.010101 Дошкільна освіта _____

Автори:
доцент Олексюк О.Є.
Посада, прізвище та ініціали

Затверджено на засіданні кафедри від «27» серпня 2018 р.

Миколаїв 2018-2019

1. Сімейне виховання. Освітній тренінг для батьків. навчально-методичний посібник. Тернопіль. Навчальна книга–Богдан, 2008. 120с. Режим доступу – https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwj_-6j5vfXdAhXL3SwKHdUJCyMQFjAAegQICRAC&url=https%3A%2F%2Fbohdan-books.com%2Fupload%2Fiblock%2F7c0%2F7c04b9302071ac775c93aaf17c1e4acb.pdf&usg=AOvVaw1daR66ZOxei8kuT2-MHry7

2. Сімейні цінності. Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2014. 284 с. Режим доступу: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwj_-6j5vfXdAhXL3SwKHdUJCyMQFjACegQIBxAB&url=https%3A%2F%2Fwww.slideshare.net%2Fbalm%2F1-67787168&usg=AOvVaw1AWF_NX4afJLlbmGqtlBnO

3. Маценко Л.М. Педагогіка сімейного виховання. Навчальний посібник. – К. : НАКККіМ, 2011. – 293 с. Режим доступу: https://pidruchniki.com/81714/pedagogika/pedagogika_simeynogo_vihovannya

4. Сімейні цінності від Василя сухомлинського: тематичний збірник статей» (укладачі: Л. В. Корецька, В. І. Пріт, С. А. Ємельяненко, Л. П. Царик, Н. К. Наумова); Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1-IC4tYAv8C13YhsPS5HMu19j9pu3fA-g/view

5. Любчак Л.В. Родинна педагогіка: Курс лекцій : Посібник. 2-е вид., доп./ Л.В.Любчак. Вінниця:ФОП Корзун Д.Ю, 2012. 150с. Режим доступу: **HTTP://LIBRARY.VSPU.NET/BITSTREAM/HANDLE/123456789/873/%D0%A0%D0%BE%D0%B4.%20%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%C2%A6%D0%BA%D0%B0%20-%20%D0%B2%D0%B0%D1%80.%20%D0%B4%D0%BB%D1%8F%20%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%83%20%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%86%D0%B8%D1%8FZZZ.PDF?SEQUENCE=1&ISALLOWED=Y**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Кафедра педагогіки та інклюзивної освіти

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ З ДИСЦИПЛІНИ

ПІДГОТОВКА МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА

За напрямом _____0101 Педагогічна освіта_____
Спеціальність _____6.010101 Дошкільна освіта _____

Автори:
доцент Олексюк О.Є.
Посада, прізвище та ініціали

Затверджено на засіданні кафедри від «27» серпня 2018 р.

Миколаїв 2018-2019

Лекція № 1. ШЛЮБ ТА ЙОГО ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ. СІМ'Я ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТА ПЕДАГОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

План

1. Шлюбні стосунки та шлюбний потенціал.
2. Шлюбний вік. Психологічна сумісність партнерів
3. Розвиток шлюбних стосунків. Секс у шлюбі
4. Цивільні шлюби
5. Поняття «сім'я».
6. Функції та структура сім'ї.
7. Класифікація сучасної сім'ї
8. Роль сім'ї у становленні особистості дитини
9. Розлучення

Література

1. Антонов А. И., Медков В. М. Социология семьи. – М., 1996.
2. Безпалько О. В. Характеристика батьківства // О. В. Безпалько // Соціальна педагогіка в схемах і таблицях : навч. посіб. – К.: Логос, 2003. – С. 62-63.
3. Вестермарк Э. История брака. – М., 2201.
4. Гребенников И. В. Основы семейной жизни. – М., 1991.
5. Дєніжна, С.О., Сова, М.О. Етика і психологія сімейного життя: навч. посіб. – К.: Вид.центр НУБіП України, 2010. – 212 с.
6. Дружинин В. М. Психология семьи. М., 1996.
7. Коваленко Є. І. Енциклопедія батьків / Коваленко Є. І. – К : КІНТ, 2008.
8. Семенов Ю. И. Происхождение брака и семьи. – М., 1974.
9. Трухин И.А. Будущему семьянину. – К., 1988.
10. Швейгер-Лерхенфельд А. Ф. Женщина, ее жизнь, нравы и общественное положение у всех народов земного шара.– М., 1998.
11. Шнейдер Л. Б. Психология семейных отношений. Курс лекций. – М., 2000.

Література

1. Арутюнян М., Земнов М. Легко ли быть родителями? Взрослые и дети: союз, конфликт, компромисс. – М., 1991. – 191 с.
2. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр "Академія", 2003. – 576 с. (Альма-матер).
3. Галузинський В.М., Євтух М.Б. Педагогіка: теорія та історія: Навч. посібник. – К.: Вища шк., 1995. – 237 с.
4. Гиппенрейтер Ю.Б. Общаться с ребенком. Как? – Издание 2-е, исправленное и дополненное – М.: ЧеРо, 1998. – 240 с.: ил.
5. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: Навч. посібник. – К.: Вища шк., 1997. – 304 с.
6. Касьяненко М.Д. Педагогіка співробітництва. – К., 1999.
7. Кацинська Л. Виховний процес в сучасній школі. – Рівне, 1997. – 156с.
8. Концепція «Сім'я і родинне виховання» ///Робоча книга вихователя. Випуск 1. /Укладачі О.І. Тимчишин, В.І. Уруський. – Тернопіль: ТОІППО, 2000. С.71-90

9. Ковалев С.В. Подготовка старшеклассников к семейной жизни: тесты, опросники, ролевые игры: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1991. – 143 с.: ил. – (Психол. наука – школе).
10. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка: Підручник. – К.: Знання-прес, 2003. – 418 с. – (Навчально-методичний комплекс з педагогіки).
11. Куликова Т.А. Семейная педагогика и домашнее воспитание: Учебник для студ. сред. и высш. пед. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 1999. – 232 с.
12. Лозова В.І., Троцко Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання: Навчальний посібник / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – 2-е вид., випр. і доп. – Харків: "ОВС", 2002. – 400с.
13. Макаренко А.С. О родительском авторитете. – М., 1981.
14. Мартиненко С.М., Хоружа Л.Л. Загальна педагогіка: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2002.– 176 с.
15. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка. Навчальний посібник. 3-є видання, доповнене, 2001 р. – 608 с.
16. Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті // Освіта України. – 2001. – №29. – С. 4-6
17. Паркинсон К.Н., Растомджи М.К., Паври С. Дети. Как их воспитывать. – СПб., 1992. – 124 с.: 135 ил.
18. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс: Учебник для студ. пед. вузов: В 2 кн. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. – Кн. 2: Процесс воспитания. – 256 с.: ил.
19. Програма формування педагогічної культури батьків. За редакцією Постового В.Г. – К., 2003. – 108 с.
20. Практикум з педагогіки: Колектив авторів: Навч. посібник / За заг. ред. О.А. Дубасенюк та А.В. Іванченка. – К.: ІСДО, 1996. – 432 с.
21. Рожков М.И., Байбородова Л.В. Организация воспитательного процесса в школе: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. – 256 с.
22. Семиченко В.А., Заслуженюк А.В. Родители и дети: Взаимопонимание или отчуждение?: Кн. для родителей. – М.: Просвещение: АО «Учеб. лит.», 1996. – 191 с.
23. Семиченко В.А., Заслуженюк В.С. Мистецтво взаєморозуміння. Психологія та педагогіка сімейного спілкування: Навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів. 2 – е вид. – К.: Веселка, 1988. – 214 с.
24. Спиваковская А.С. Как быть родителями: (О психологии родительской любви). М., 1986.
25. Фіцула М. М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – К.: Видавничий центр "Академія", 2002. – 528 с. (Альма-матер).
26. Формування педагогічної культури батьків у сучасних умовах: Науково-методичний збірник/ Відп. ред. В.Г.Постовий. – К.: ІЗМН, 1998. – 80 с.
27. Щербань П.М. Національне виховання в сім'ї. – К.: Культурол. ПП «Боривітер», 2000. – 260с.

28. Ягупов В.В. Педагогіка: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.

1. Шлюбні стосунки

Основою функціонування сім'ї, яка забезпечує стабільне середовище для формування, розвитку і прояву усіх особистісних рис членів подружжя, є шлюбні стосунки.

Шлюб - союз, який укладають чоловік і жінка на офіційних правових засадах, закріплюючи свої матеріальні й особистісні інтереси.

Щасливим вважають шлюб, у якому чоловік і дружина одностайно визнають взаємне почуття кохання, повагу, порозуміння; **гармонійним** - кохання одного і повагу іншого члена подружжя; **проблемним** - коли переважають стосунки без достатньої поваги або надмірна прихильність одного з членів подружжя наражається на байдужість, неповагу іншого, що провокує сварки, патологічні прояви ревнощів; **кризовим** - коли домінують конфлікти з різних приводів; **розірваним** - шлюб, який перебуває у процесі юридичного розірвання.

За сутнісними ознаками розрізняють первинну (батьківську) і вторинну (подружню) сім'ї, які можуть впливати одна на одну або функціонувати відокремлено.

Шлюбний потенціал. Сімейне життя різних людей складається неоднаково. У шлюбі поєднуються дві індивідуальності зі своїми звичками, уявленнями, світоглядом. їх об'єднання в сім'ю не завжди відбувається безпроблемно. Формування оптимального шлюбу - складний, багатозначний, сповнений злетів і криз процес, що охоплює зачарування першим коханням, переборені перші побутові розчарування, прийняття партнера з усіма його перевагами та недоліками, трансформацію міжособистісних стосунків на різних етапах життя.

Загальний шлюбний потенціал формується на основі ***фізичного, матеріального, культурного, сексуального та психологічного чинників***. Важливо, щоб за кожним із них партнери не лише володіли позитивними якостями, а й щоб ці якості відповідали очікуванням іншої сторони.

2. Шлюбний вік

Українським законодавством встановлено такий мінімальний шлюбний вік: для чоловіків - 18 років, жінок - 17 років (в особливих випадках дозволяється брати шлюб у 16 років). Сприятливий шлюбний вік визначається не так фізіологічним дозріванням, як психологічною зрілістю, соціальною підготовленістю до подружнього життя.

Періоди росту, розвитку, старіння чоловіка і жінки неоднакові. Тому, яким би не було емоційне тяжіння між ними, значна різниця у віці може спричинити втрату кимось із партнерів інтересу до подружнього життя, хоч інший продовжуватиме його прагнути. На цьому тлі можливі взаємні претензії, конфліктні ситуації, навіть розірвання шлюбу.

Психологічна сумісність партнерів. Особливе значення для гармонійного спільного життя має психологічна сумісність партнерів, яку характеризують узгодженість функціонально-рольових очікувань, ціннісно-орієнтаційна єдність і згуртованість, узгодженість у спільній діяльності, а

також сумісність темпераментів, близькість реакцій на психологічні подразники.

3. Розвиток шлюбних стосунків

Шлюб - це постійна психотерапія двох цілісних особистостей, процес змін, у якому людина може віддати деякі свої особисті права, привілеї та здібності в обмін на можливість належати до пари, яка дає кожному силу, необхідну для повноцінного життя в соціумі. У цій психотерапії кожний індивід проживає свої зв'язки з минулим, не лише з біологічними батьками і родичами, а й з багатьма союзами всього попереднього життя. На цій підставі американський психолог Д. Вітакер виокремлює такі **стадії розвитку шлюбу:**

1) ***трикутник відносин з родичами***. У цьому трикутнику чоловік думає, що одружувався з жінкою, а насправді він одружився з іншою сім'єю. Він повинен здобути, забрати від них цю жінку, оскільки її біологічний зв'язок із сім'єю набагато сильніший, ніж психосоціальний зв'язок із чоловіком, за якого вона недавно вийшла заміж. Те саме стосується і дружини: вона думає, що оволоділа чоловіком, а насправді стала дочкою ("другого ґатунку") для його батьків, які сподіваються скористатися нею для продовження своєї сім'ї, але не хочуть відповідати за неї як за "свою";

2) ***пошук спостерігача*** за процесом двосторонньої психотерапії, що відбувається серед подружжя. Це може бути залучення товариша, знайомого до розв'язання подружніх проблем, звернення до професійної терапії з наміром знайти керівника у спробах бути одночасно психотерапевтами і пацієнтами один для одного. За нормального перебігу подій виникає "професійний трикутник", у якому змінюється сам шлюб;

3) ***руйнування прихованого бар'єра "батьки-діти".*** Воно відбувається завдяки переходу від саркастичного тону спілкування до нормального, усвідомленню, що кожний партнер є рівноправним у стосунках;

4) ***свідоме прагнення до єдності***. Подружжя, готуючись до появи дитини, заводить яку-небудь тварину, купує машину тощо, вважає, що це їхнє, спільне. Завдяки цьому вони з'ясовують, чи дадуть раду чомусь меншому, ніж людина, але такому, що вимагає спільних дій;

5) ***приєднання до своїх рідних і повторна індивідуалізація***. Жінка може по-дорослому спілкуватися зі своєю сім'єю, одночасно належати до двох сімей: тієї, в якій вона народилась, і тієї, яку вона створює. Таким може бути зі своїми батьками і в новій сім'ї чоловік;

6) ***стосунки двох цілісних особистостей - чоловіка і дружини***. На цій стадії виникає кохання, яке не залежить від сексуального потягу або сексуальної привабливості. Воно не подібне на первинну закоханість, зречення від особистих прав заради належності до системи (шлюбу, сім'ї), яка створюється;

7) ***свідоме залучення сторонніх (фахівців)*** у трикутник стосунків для спільного прийняття рішення. Такі наміри і дії мають на меті зробити свою команду ефективнішою, гнучкішою, сильнішою;

8) ***рівні стосунки***. Взаємини у сім'ї стають настільки міцними, що члени подружжя можуть віддалятися один від одного та наближатися один до одного, усвідомлюючи, що вони є індивідуальностями і єдиним цілим;

9) ***психологічне розлучення і новий результат шлюбу***. Відкриття радості і болю психологічного розлучення є основою цілковитої зрілості, спонукає уважно поставитися до небезпеки відмови від рішення продовжувати життя в єдиній сім'ї;

10) ***народження дитини***. У шлюбній парі раптом виникає новий трикутник (мати, батько і дитина), що змінює стосунки між членами подружжя;

11) ***створення союзу двох сімей*** (рівнозначних), звідки вийшли він і вона. Досягти такого союзу на емоційному рівні буває важко і неможливо, тому його нерідко імітують, подаючи псевдосоюзи між однією сім'єю і кимось з іншої сім'ї як союз двох великих груп.

4. Цивільні шлюби

Збільшення кількості розлучень, зміна поглядів на функцію шлюбу спонукають молодих людей (тих, що ніколи не були в шлюбі, розлучених) обережніше ставитися до одруження. А ліберальний погляд на позашлюбні статеві зв'язки, можливості контрацепції дали змогу багатьом парам відкрито підтримувати сексуальні стосунки, які називають цивільним шлюбом.

Цивільний шлюб - союз чоловіка та жінки без офіційної реєстрації стосунків.

За сучасним українським законодавством, на цивільний шлюб поширюються правові норми, які регулюють подружні відносини.

Цивільний шлюб, очевидно, не має шансів стати стабільним соціальним інститутом, доки зберігаються традиційні шлюбні стосунки. Класичний шлюб сприймають як вищу форму зобов'язання, цим він вабить людей, навіть тих, що проживають у цивільному шлюбі.

Жінки у цивільному шлюбі частіше відчувають оргазм при всіх формах статевої активності, ніж ті, які вели самотній спосіб життя, хоч задоволення від статевих зносин і суб'єктивна здатність до оргазму у жінок обох груп були однаковими. Це пояснюють більшою впевненістю у собі жінок, які проживають у цивільному шлюбі, ширшим діапазоном сексуального досвіду, що полегшує настання оргазму.

Гармонійна сім'я - складний і достеменно не вивчений феномен, навіть люди, які прожили в злагоді багато років, виростили дітей і внуків, рідко знаходять відповіді на питання, що таке гармонія сімейного життя. Міцність сім'ї, подружнє щастя особливо залежать від особистісних якостей партнерів, їх соціальної зрілості, вихованості, культури почуттів, соціально-психологічної грамотності та вміння реалізовувати ці якості. Як правило, у міцних гармонійних сім'ях партнери психоемоційно, чуттєво доповнюють один одного. Гармонія подружнього життя програмується задовго до взяття шлюбу і залежить від інтелектуальної, психологічної та соціальної підготовленості до нього. Дружні сім'ї найчастіше створюють 18-22-річні жінки і 24-27-річні чоловіки. Однак це правило не є абсолютним: щасливі шлюбні союзи можливі між людьми різних вікових категорій, з різною освітою і соціальним

походженням. Спільне для них велике взаємне кохання, взаємоповага і психологічна відповідність. Це, очевидно, і є типовими ознаками сімейної гармонії, завдяки яким всі щасливі сім'ї подібні одна на одну.

5. Поняття «сім'я»

У науковій літературі можна знайти чимало різноманітних визначень сім'ї, наприклад, таких відомих авторів як **А.І. Антонов, М.Я. Соловйов, А.Г. Харчев** та інші. У філософському словнику сім'я визначається як "вид соціальної спільноти, найважливіша форма організації особистого побуту, заснована на подружній спілці та родинних зв'язках, тобто на багатосторонніх відносинах між чоловіком та жінкою, батьками та дітьми, братами та сестрами та іншими родичами, що живуть разом та ведуть спільне господарство."

Хоча у різних визначеннях утримуються дещо різні наголоси і варіанти, в цілому, в них дається приблизно однакове уявлення про сучасну сім'ю в її типовому і найбільш поширеному вигляді. Якщо залишити в них найбільш суттєве, то сім'ю можна охарактеризувати як соціальну спільноту, засновану на подружніх або родинних зв'язках, для якої характерні спільне проживання та ведення домашнього господарства. Таке визначення відбиває загальноприйняте розуміння та включає різноманітні варіанти сімейних груп, під нього підпадає і типова сім'я, що складається з подружжя, їх дітей та батьків, і різні неповні та незвичайні сім'ї, наприклад, сім'я з тітки та племінника, бабусі та онука.

Молода сім'я — це особливий світ, який своєрідно пов'язаний із всіма проблемами суспільства. З однієї сторони, молода сім'я — це замкнена система взаємостосунків її членів, які "захищають" сім'ю від втручання із зовні, а з іншого — суспільні процеси по-різному впливають і опосередковують взаємини людей у конкретній сім'ї. На думку **В.М. Дружиніна**, сім'я є соціальним інститутом, а конкретна сім'я — "інституалізованою соціальною групою", функція якої полягає у первинній соціалізації дітей.

6. Функції та структура сім'ї.

Безумовно, провідною і фундаментальною у патріархальній сім'ї була **господарсько-економічна функція**. Як відомо, перетворення парного шлюбу у моногамну сім'ю відбулося під впливом тих епохальних змін у способах людського господарювання, яке найбільш пов'язане з розвитком сільського господарства і яке американський соціолог Е. Тоффлер називає «першою хвилею». Моногамна сім'я більшу частину часу свого існування була відвертою і неприхованою економічною операцією. В шлюб вступали не за коханням, це почуття (у нашому розумінні) з'явилося пізніше, а для народження дітей, збагачення родинних зв'язків та більш ефективного господарювання. Для задоволення сексуальної потреби або через симпатію до особистісних якостей особи протилежної статі (а таке, звичайно ж, бувало) зовсім не обов'язково було вступати до шлюбу.

Досить вагомою для патріархальної сім'ї була функція **забезпечення у старості**, яке, враховуючи переважну відсутність пенсійного забезпечення, здійснювалося тільки силами сім'ї. Селянин чи міщанин знав, що, якщо не допомога дітей або внуків, його чекає на старості неминуче жебрацтво.

Близькою до господарсько-економічної функції була **виробнича функція сім'ї**, яка полягала у тому, що селянська або ремісничa сім'я поставала виробничим об'єднанням, виробничою одиницею суспільства. В феодальну і частково індустріальну епоху більша частина сільськогосподарчої і промислової продукції вироблялася в цих сім'ях, тому вступ до шлюбу найчастіше означав утворення або зміцнення сімейної виробничої групи.

Однією з центральних стала також **функція передачі та наслідування соціального статусу**, який, здебільшого, отримувався в сім'ї і який внаслідок низької соціальної мобільності було важко змінити (принаймні піднести) індивідуальними зусиллями. Репутація людини переважною мірою залежала від статусу її сім'ї, що визначало певні правила та традиції сімейної поведінки.

Патріархальна сім'я мала важливу, з точку зору найближчого суспільного осередка і держави, **функцію соціального контролю** над поведінкою окремої людини. Протягом багатьох тисячоліть, більшої частини історії суспільства, головними механізмами підтримки соціальної дисципліни були настанови, розпорядження, схвалення чи засудження, покарання з боку батьків та інших старших членів сім'ї (ще раніше – роду). Коли після скасування кріпацтва різко посилився процес міграції населення і почали масово розпадатися великі сільські сім'ї, різко зріс і рівень злочинності.

Репродуктивна функція була для патріархальної сім'ї, безсумнівно, однією з важливіших. Звичайно, жінка може народжувати дітей і не знаходячись у шлюбі (що ми все частіше бачимо у наш час), але мораль патріархальної сім'ї суворо засуджувала такі випадки, а позашлюбні діти називалися незаконнонародженими і позбавлялися багатьох прав. Патріархальна сім'я майже повністю забезпечувала необхідне в тих умовах виховання дитини, тобто виконувала **функцію її соціалізації**. Більшість дітей з селянсько-міщанського середовища, як відомо, не отримували навіть початкової освіти, і тому сім'я була основним джерелом їх знань та вмінь у різних сферах життя.

Сім'я виконувала **рекреаційну функцію**, а її єдиними в цьому суперниками були деякі форми дозвілля типу вечірок, вечорниць або відвідання шинку.

Однією з найбільш природних була **сексуальна функція** патріархальної сім'ї, оскільки остання була найбільш зручним і морально схвалюваним місцем задоволення статевої потреби.

Патріархальна сім'я мала і **психологічну функцію**, тобто мусила збільшувати психологічний комфорт людини. Цей комфорт досягався у подружніх стосунках з коханим або просто особистісно привабливим партнером, у тому, що людина знаходилася у доброму сімейному колективі – а сім'я могла бути таким колективом, – у відчутті своєї важливої ролі, скажімо, жінки та матері (а не «зайвого рота» у великій батьківській сім'ї), у позбавленні від одинокості, у можливості постійного спілкування.

Під **структурою сім'ї** розуміють сукупність родинних, духовних, моральних, правових, владних та інших відносин між подружжям, батьками і дітьми, іншими членами сім'ї.

Характер цих відносин визначає тип сім'ї, її ієрархія. Жорстке підпорядкування дітей батькам, чоловіка – дружині чи навпаки характеризує **авторитарну сімейну структуру**. Розподіл ролей згідно з особистими якостями та здібностями подружжя, добровільний розподіл побутових обов'язків, однакові права й відповідальність щодо виховання дітей, спільне розв'язування сімейних проблем характеризує **демократичну (рівноправну) сімейну структуру**. Особливе місце в сімейній структурі належить рольовим сподіванням і ролям, що їх виконує кожний член сім'ї. Систему взаємодій і відносин членів сім'ї відповідно до ролевих приписів характеризує **ролева структура**. Її формування зазнає впливу цінностей, традицій та звичаїв, що склалися в суспільстві, регіоні загалом та сім'ї зокрема, найближчого соціального оточення та особистісного досвіду членів конкретної сім'ї, правових норм, традицій, що регламентують права та обов'язки кожного з них.

Складним є процес адаптації до сімейної ролі. За даними статистики в середньому за рік розлучається близько 40% подружжів, що прожили разом менше 4-х років.

Ускладнюється процес сімейної ролевої адаптації об'єктивною необхідністю поєднувати сімейні ролі з іншими ролями – громадською, виробничою чи просто роллю товариша. Можливість їх оптимального поєднання має неабиякий вплив на розвиток сімейно-родинних відносин.

7. Класифікація сучасної сім'ї

Сучасні сім'ї можна класифікувати за різними параметрами:

1. **За складом сім'ї:**
- повні (з обома батьками та дітьми);
- неповні (з одним із батьків та дітьми або, з бабусею, дідом та онуками);
- нуклеарні (з двох поколінь – батьків та дітей);
- складні (з трьох або більше поколінь та можливо інших родичів);
- сім'ї повторного шлюбу (де один або обидва подружжя знаходяться у повторному шлюбі).

2. **За кількістю дітей:**
- бездітні сім'ї;
- однодітні сім'ї;
- малодітні сім'ї (з двома дітьми);
- багатодітні сім'ї (з трьома та більше дітьми).

3. **За віком подружжів:**
- молодожони (на першому році існування сім'ї);
- молоді сім'ї (де вік обох подружжів – до 28 років);
- сім'ї середнього подружнього віку (приблизно до 50-річного віку);
- сім'ї старшого подружнього віку (старше 50-річного віку).

4. **За географічною ознакою:**
- міські;
- сільські.

5. **За особливими, характерними умовами життя:**
- студентські сім'ї;

- сім’ї військових;
- сім’ї біженців;
- сім’ї у громадському шлюбі;
- пробний шлюб – більш експериментальна та проблематична форма позашлюбної сім’ї;
- відбувай сім’я – члени якої в силу певних умов живуть окремо.

6. За типом лідерства:

- авторитарні, в яких явно лідирує і демонструє свою владу одна особа з подружжя, а інша у більшості випадків погоджується з таким становищем;
- егалітарні або відбувай сім’ї, в яких існує досить рівний розподіл сфер лідерства і немає помітної боротьби за владу;
- сім’ї з невизначеними сферами лідерства і конфліктами на цьому ґрунті.

8. Роль сім’ї у становленні особистості дитини

У Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті серед пріоритетних напрямів реформування освіти відзначено, що в основу національного виховання мають бути покладені такі чинники:

- принцип єдності сім’ї і школи, наступності та спадкоємності поколінь;

- організація родинного виховання та освіти як важливої ланки виховного процесу;

- забезпечення діяльності педагогічного всеобучу батьків.

І це закономірно, бо побудувати повноцінну національну школу без активної участі й підтримки сім’ї, по суті, неможливо. Як будь-яка дорога починається з перших кроків, будь-яка будова – з фундаменту, так і становлення людської особистості бере початок із сім’ї. Адже саме в родині під керівництвом та за допомогою батьків дитина пізнає навколишній світ, тут проходить її громадянське становлення, формується світогляд та естетичні смаки. Здійснюючи родинне виховання, батьки створюють умови для повноцінного фізичного та духовного становлення особистості, формують активне, зацікавлене ставлення до оточуючого середовища.

В.О. Сухомлинський вважав, що: у сім’ї шліфуються найтонші грані людини-громадянина, людини-трудівника, людини – культурної особистості.

Із сім’ї протоптується стежка до школи, і вже тоді – на життєву дорогу ведуть дітей два розуми, два досвіди, здобуті у сім’ї та у школі.

Родина дає уявлення школярам про зовнішню і внутрішню культуру людини, виховує шанобливе ставлення до батька та матері, до старших, співчуття до немічних, калік, сиріт, вдів і ін., формує уявлення про загальнолюдські моральні вартості, привчає дітей до добросовісної праці, поваги до людей.

Отже, українська родина - перша школа патріотизму, національного єднання та виховання, місце прищеплення здорових норм і навичок, шанування рідної мови, звичаїв, традицій, свят, символів.

Ось чому, як відзначається у Концепції сімейного та родинного виховання, "сучасна сім’я має стати головною ланкою у вихованні дитини,

забезпечити їй належні матеріальні та педагогічні умови для фізичного, морального і духовного розвитку".

9. Розлучення

Розвиток суспільства вносить свої корективи у структуру і функції сім'ї, зокрема в систему статевих ролей, механізми соціалізації, критерії добору, моделі побутової та сексуально-еротичної адаптації. Емансипація (звільнення від залежності) жінки, прагнення до економічної незалежності, підвищення життєвих стандартів відчутно актуалізували значення міжособистісної сумісності. У зв'язку з цим вимогливішими стали шлюбні партнери, збільшилась кількість фактів незадоволення шлюбними союзами, внаслідок чого почастішали розлучення, особливо через міжособистісну несумісність партнерів.

Установлення психологічної рівноваги і сексуальної відповідності в сім'ї може бути тривалим і складним. Адже кожна людина має свої індивідуально-психологічні особливості, які можуть спричинити сімейні суперечності. Тому важливу роль у подружньому житті відіграє вміння своєчасно згладжувати розбіжності. Сімейні чвари здебільшого є наслідком непідготовленості до взаємного пристосування, вироблення нового психологічного режиму. Ці старання стають результативними на основі прагнення робити одне одному приємне, позитивне.

Необхідність знову вдаватися до залицянь і побачень може спровокувати роздратування, зніяковілість, від яких відвикли за роки шлюбного життя. Людину, яка не звикла до сексуальної свободи, пригнічує і власна сором'язливість. Невпевненість у своїй привабливості, сексуальних здібностях може поєднуватися з докорами сумління з приводу вступу в "аморальний" зв'язок. До цього часто додається відчуття, що час минає, тому необхідно, поки не пізно, знайти собі партнера. А паралельно виникає впевненість у тому, що повторний шлюб принесе більше задоволення, ніж самотнє життя. При повторних шлюбах постає багато проблем: як ростити і виховувати дітей від попередніх шлюбів, сплачувати й отримувати аліменти, вибудовувати стосунки з колишніми (дружиною, чоловіком). Крім того, у повторному шлюбі люди опиняються перед труднощами, які ускладнювали їх перший шлюб (егоїзм, пияцтво, відсутність порозуміння тощо), а також дублюються сексуальні проблеми (послаблений статевий потяг з новим партнером на перших порах може бути непомітним, та коли секс утрачає романтичну привабливість, ситуація повторюється).

Лекція № 2. ОСНОВНІ УМОВИ ПОДРУЖНЬОЇ СУМІСНОСТІ ПСИХОЛОГІЯ ПОДРУЖНЬОГО СПІЛКУВАННЯ. КРИЗОВІ ЯВИЩА У ЖИТТІ СІМ'Ї

План

1. Умови подружньої сумісності.
2. Характерні особливості подружньої адаптації
3. «Подружня втома» як кризове явище у сім'ї
4. «Конфліктна субкультура» у подружньому спілкуванні

5. Психологія подружніх конфліктів

Література

1. Антонов А., Медков Д. Социология семьи. – М., 1996.
2. Антонюк Ю. В. Представления супругов о распределении ролей її становлении ролевой структуры молодой семьи. - М., 1992.
3. Аргайл М. Психология счастья. - М., 1990.
4. Витакер К., Бамберри В. Танцы с семьей. – М., 1997.
5. Витек К. Проблемы супружеского благополучия. - М., 1988.
6. Владин В., Капустин Д. Гармония семейных отношений. – Минск, 1988.
7. Волкова А. Н. Ролевая адекватность как фактор супружеской со-| вместимости. - Психология общения и познания людьми друг друга. Краснодар, 1989.
8. Гребенников И.В. Основы семейной жизни. – М.,1991.
9. Добрович А., Ясицкая О. Милые бранятся. – М., 1986.
10. Зацепин В. И. О жизни супружеской. – М., 1984.
11. Мы и наша семья. Кн. для молодых супругов. Сост. В.Зацепин, В.Цимбалюк. – М., 1983.
12. Навайтис Г. А. Семья и психолог. – Калининград, 1996.
13. Обозов Н. Н. Психология межличностных отношений. – К., 1990.
14. Ричардсон Р. У. Сила семейных уз. – СПб., 1994.
15. Розин В. М. Судьба молодой семьи. - М., 1990.
16. Сатир В. Как строить себя и свою семью – М., 1992.
17. Сысенко В. А. Супружеские конфликты. – М., 1993
18. Трухин И. А. Будущему семьянину. – К., 1988.
19. Филюкова Л. В. Современная молодая семья. – М., 1993.
20. Харли Уиллард Ф. Законы семейной жизни. – М., 1992.
21. Шмелев А. Г. Острые углы семейного круга. – М., 1986.
22. Шнейдер Л. Б. Психология семейных отношений. – М., 2000.
23. Эйдмиллер Э. Г., Юстицкис В. В. Психология и психотерапия семьи. – СПб., 1999.

1. Умови подружньої сумісності

У XX столітті тема подружньої сумісності набула значної популярності. Як відомо, у старій сім'ї головною умовою задоволення партнеру ми один одним було нормальне виконання ними своїх господарчих та батьківських обов'язків, в той час, як у наш час коло взаємних вимог стало значно ширшим. Якщо у сучасній сім'ї подружжя не мають спільним інтересів, розходяться у принципових переконаннях, не досягають сексуальної гармонії або не можуть уникати конфліктів при вирішенні сімейний проблем, то їх найкращі господарські дані здатні лише зменшити гострота незадоволення один одним, але не можуть обумовити повне задоволенню шлюбом. Чим меншою мірою сучасна людина бачить в шлюбі, в першу чергу, засіб організації побуту, тим більш зростає роль психологічної функції, тобто від партнера чекають якостей друга, духовно близької людини цікавого співрозмовника.

Оскільки поведінка людини визначається багатьма факторами, такими як темперамент, характер, переконання, звички, досвід тощо, то складається враження, що подружня сумісність мусить включати в себе сприятливе поєднання всіх цих характеристик партнерів. З цієї позиції подружжю дуже важко досягти сумісності, оскільки навіть з чисто математичної точки зору співпадання такої значної кількості факторів постає маловірогідним. Логіка підказує, що неспівпадання навіть однієї властивості, наприклад, темпераменту, може звести нанівець сприятливе поєднання у всіх інших моментах. Постійне зростання розлучень начебто підтверджує таке уявлення.

Одним із таких факторів подружньої сумісності, згідно з даними дослідження А. М. Волкової, є однакове розуміння партнерами умов сімейного щастя, тобто того, що є найважливішим для задоволення шлюбом [4].

1. Досить характерним, поширеним і традиційним є уявлення про сім'ю як **"господарсько-економічну спілку"**, коли в партнері найбільш цімують його внесок у економіку і господарство сім'ї. Якщо, скажімо, чоловік добре заробляє і гоподарює, йому можна пробачити брак уважності до жінки, грубуватий або конфліктний стиль поведінки та інші слабкі якості шлюбного партнера. І навпаки: нехай він є привабливим, ерудованим, з добрим характером, але, якщо він не вміє добре забезпечувати сім'ю і в нього "не звідти ростуть руки", то він ніяк не буде розцінюватися жінкою як добрий чоловік. Жінка може ставитися до нього терпляче і навіть продовжувати його кохати, але в глибині душі вона буде вважати його не дуже вдалим чоловіком. Приблизно таке саме ставлення існує за подібною орієнтацією у чоловіків до жінок. Вище говорилось про те, що в сучасних сім'ях господарсько-економічна функція має менше значення, ніж раніше, але подібна оцінка партнера є за інерцією ще досить поширеною, особливо у сім'ях, наближених до сільського типу. Якщо орієнтація на господарсько-економічну спілку притаманна обом партнерам, вони, як правило, докладають основні зусилля у даному напрямку і мають згоду відносно багатьох моментів сімейного життя.

2. Ті сім'ї, де найбільшою цінністю сімейного життя подружжя вважають добрі стосунки, уважність один до одного, співчуття, моральну підтримку, делікатність і ніжність, позначаються як **«психологічна спілка».** Вони, звичайно, теж прагнуть до матеріального добробуту і затишку, але не згодні приносити йому в жертву довірливий і дружній стиль спілкування. Господарські недоліки один одного вони схильні розцінювати як менше зло, ніж грубість, неуважність і конфліктність, хоча подібна орієнтація зовсім не обов'язково пов'язана з господарчою невмілістю або економічною неспроможністю. Несумісність орієнтацій гостро виявляється і тих випадках, коли, скажімо, чоловік не дуже дбає про матеріальне забезпечення сім'ї і при цьому виявляє незадоволення грубими докорами жінки, яка саме уявляє сім'ю як господарсько-економічну спілку. Він не бачить в ній найбільшої, на його погляд, сімейної цінності – жіночості та лагідності, а вона обурюється тим, що він, будучи поганим господарем (чому на її погляд, немає ніякого виправдання), ще й чекає від неї миролюбного та привітного спілкування.

3. **"Сімейна спілка"** - це спрямованість сім'ї на дітей. Головною умовою сімейного щастя вважається можливість мати дітей та добрі якості партнера як матері або батька.

4. Нові умови життя і погляди на стосунки статей призвели до поширення тієї орієнтації, яка позначається як **"сексуальна спілка",** коли від сім'ї найбільшою мірою чекають задоволення інтимною близкістю, а в партнері найбільш цінуються відповідні якості. Якщо така орієнтація є взаємною та існує сексуальна гармонія, подружжя досить поблажливо ставляться до інших недоліків один одного. Незадоволеність же партнером у інтимній близькості істотно знижує оцінку сімейного життя у цілому.

Таким чином, неспівпадання розуміння умов сімейного щастя постає однією з найбільш суттєвих причин подружньої дисгармонії, хоча це часті маскується іншими моментами і не постає зрозумілим для самих подружні^ партнерів. Так, наприклад, незадоволеність жінки чоловіком як господар рем, батьком або сексуальним партнером може викликати роздратування^ грубощі з її сторони, відповідно конфліктну реакцію чоловіка і усвідомлюватись жінкою як незадоволеність його грубістю або трактуватись як втрата кохання з його боку.

2. Характерні особливості подружньої адаптації

Кожна сім'я проходить декілька стадій свого життєвого циклу, які пов'язані з певними проблемами і специфічними труднощами. Хоча існують різні класифікації стадій сімейного життя, всі вони відзначають приблизно ті самі характерні явища і зміни. Якщо використати відому у вітчизняній літературі класифікацію Е. К. Васильєвої, але трохи вдосконалити її, то життя сім'ї можна поділити на такі періоди або стадії.

1. Зародження сім'ї – з моменту заключення шлюбу до народження першої дитини.

2. Стадія виховання дітей – закінчується тоді, коли починає самостійно працювати наймолодша дитина.

3. Життя подружжя разом з тими дорослими дітьми, які ще не мають власної сім'ї.

4. Подружжя живе саме або з дітьми, які мають власні сім'ї.

Ця періодизація вказує на основні, об'єктивні завдання кожного етапу і підказує, які принципові труднощі походять із специфіки даних етапів. Так, при зародженні сім'ї слід чекати труднощів пристосування партнерів один до одного, вирішення проблем їх побутового влаштування та налагодження стосунків з родичами. На другій стадії багато труднощів пов'язано з вихованням дітей, хоча цим вони не обмежуються. На третій та четвертій стадіях з'являються проблеми здоров'я та деякі інші.

3. «Подружня втома» як кризове явище у сім'ї

Вдала подружня адаптація є чималим досягненням молодої сім'ї, але через декілька років сім'ю чекає наступне і більш тривале випробування, нове кризове явище, пов'язане з тим, що можна умовно назвати **подружньою втомою**. Вона складається з кількох типових явищ, які спостерігаються у житті майже кожної сім'ї.

Першим компонентом подружньої втоми є **«інформаційне виснаження»** у подружньому спілкуванні. У дошлюбний і початковий шлюбний період у подружжя є дуже багато інформації один для одного. Вони розповідають про своїх батьків, дитинство, інтереси і уподобання, приятелів і друзів, діляться враженнями про поточні події. Немає більш зацікавлених та доброзичливих слухачів, ніж закохані і молоде подружжя, їм ніколи не буває нудно удвох. Взаємний обмін інформацією постає одним з найпривабливіших моментів подружньої взаємодії, він оптимально задовольняє соціальні потреби - у спілкуванні та самоствердженні. Важко це якось оцінити, але, можливо, обмін інформацією дає подружжю не менше задоволення, ніж сексуальні стосунки.

У сучасних умовах значну допомогу в цьому плані надає телебачення, оскільки воно поставляє нові враження і матеріал для обговорення, але повністю проблему "інформаційного виснаження" воно не вирішує. Пом'якшенню "інформаційного виснаження" сприяє спільність загальнокультурних та дозвіллєвих захоплень подружжя: інтерес до літератури, мистецтва, загартування, спорту, туризму, садівництва, вивчення іноземних мов, колекціонування тощо. Значне задоволення і почуття спільності приносить таке, здавалося б, просте заняття як спільне читання вголос художньої літератури, яке колись було поширене у більш культурних сім'ях. На жаль, існують такі традиційні чоловічі захоплення, як рибальство, мото- або автоаматорство, полювання, і традиційно жіночі: в'язання, вишивання, вирощування квітів тощо - які існують ізольовано і не об'єднують подружжя. Спільні захоплення активного характеру сприяють насиченості спілкування, хоча і тут повинна бути певна межа, оскільки може виникнути проблема браку автономії, яку ми обговоримо далі.

Іншим чинником "подружньої втоми" постає **зниження взаємної оцінки подружніх партнерів**. Спочатку ця оцінка, природно, є високою, причому всі привабливі фізичні та особистісні якості: зовнішня привабливість, ерудованість, дотепність, тактовність, уважність, щирість тощо — обов’язково помічаються і викликають схвалення або захоплення партнера. Симпатія до партнер викликає бажання робити йому компліменти, відзначаючи його достоїнства при будь-якій нагоді.

З часом відбувається звикання до позитивних якостей партнера, вони менш помічаються і здається, що це нормально, що інакше не може й бути. В той же час за якимсь певним законом до деяких недоліків партнера подружжя не тільки не звикає, але вони стають більш неприємними. Це може стосуватися, наприклад, побутової неорганізованості. Починає діяти механізм, який можна назвати накопиченням обвинувачень, логіка «скільки ж можна терпіти». Загальний баланс складається не на користь подружньої гармонії.

Збільшенню подружньої втоми також сприяє зникнення **ігрового рівня спілкування** подружжя. Цей рівень, в принципі, характеризується максимальним прагненням людини подобатися партнеру у спілкуванні і є найбільш типовим для передшлюбних стосунків та "медового" періоду сімейного життя. Партнери начебто «стоять навшпиньках», грають себе у найкращому варіанті. Кожен намагається приховати свої недоліки і навпаки -

показати себе, як в рекламі, у найкращому світлі. Через деякий час після утворення сім'ї таке спілкування стає начебто непотрібним, і це призводить до відмови від деяких корисних для шлюбних стосунків проявів і манер поведінки.

Ще одним чинником подружньої втоми часом постає **незадоволення потреби у подружній автономії**. В перші роки сімейного життя у подружжя здебільшого переважає потреба в інтимності (не плутати з інтимними стосунками), тобто в психологічній близькості, максимальній теплоті і ніжності спілкування. Вони хочуть постійно бути разом, обговорювати всі свої проблеми, все знати, нічого не приховуючи один від одного. Але з часом у більшості випадків наростає потреба у подружній автономії, тобто певній незв'язаності та незалежності один від одного. Автономія буває фізичною і психологічною. Фізична автономія полягає у можливості не бути весь час на очах і час від часу відпочивати один від одного. Це абсолютно нормальна потреба, яка буває навіть при найкращих подружніх стосунках. Психологічна автономія - це бажання не бути весь час під контролем, самостійно приймати рішення, не звітуватися, коли немає такого бажання, що особливо необхідно для інтровертованих особистостей.

4. «Конфліктна субкультура» у подружньому спілкуванні

Основними причинами подружньої дисгармонії, як правило, вважаються неспівпадання характерів, подружня невірність, зловживання алкоголем та деякі інші неприємні моменти поведінки партнерів та сімейних стосунків. Погіршення психологічного клімату сім'ї, непривітне спілкування і подружні конфлікти, згідно з такою точкою зору, є наслідком порушень сімейної дисципліни, і тому у благополучній сім'ї їх не повинно бути, інакше кажучи, певний характер подружнього спілкування відбиває якісь більш глибокі процеси і не може бути самостійною причиною сімейних негараздів.

Взагалі, важко собі уявити найбільш тепле, зацікавлене і співчутливе спілкування, ніж таке, як між двома закоханими, в ньому присутні всі кращі характеристики цього процесу. Тут є максимальне прагнення бачити в партнері все краще і не надавати значення менш привабливим рисам. Навіть не дуже добре виховані, грубуваті, нестримані люди поводять себе в ньому досить симпатично, демонструючи свої кращі особистісні якості. Якби спілкування всі роки сімейного життя залишалося на цьому рівні, мабуть, це був би справжній, бездоганний сімейний рай. Але в реальному житті ми бачимо, що в подальшому подружні діалоги в багатьох випадках змінюють свій характер і часом нагадують спілкування людей з неприязним, а то й ворожнечим ставленням один до одного. Причому, як зазначалося вище, не можна бачити у цьому явищі тільки реакцію на помилки та провини подружжя - воно має начебто свій внутрішній механізм, свої закономірності розвитку. Спробуємо розібратися в їх природі.

Один з них, на противагу існуючої в юриспруденції "презумпції невинуватості" можна назвати **"презумпцією винуватості"**. Він полягає в тому, що опоненту завжди приписуються гірші з можливих намірів або "на всяк випадок" поводять себе з ним як з винуватою особою. Ніякі міркування справедливості в ставленні до нього тут не присутні.

Другий принцип - **"кращий захист — це напад"**. Якщо тебе в чому-небудь звинувачують або можуть звинуватити, то не треба, боже спаси, визнавати свою провину і навіть спробувати розібратися, чи вона є, а треба у чому-небудь звинуватити опонента.

Третій принцип можна назвати **"запас міцності"**, тобто звинувачувати опонента треба завжди з перебільшенням і запасом, а не точно у відповідності з його провиною, інакше кажучи, чим більше, тим краще.

А ось як виглядають основні технічні прийоми конфліктної субкультури.

Негативне узагальнення. Прийом полягає в тому, що про поодинокі помилки або невдачі опонента говорять так, начебто це постійні, типові явища. "Ти завжди забуваєш...", "Ти ніколи не пам'ятаєш...", "Скільки тобі можна казати...", "Вічно ти...", "Та скільки ж можна терпіти..." тощо.

Застосування перебільшених епітетів (іноді в літературі подібне явище називають "жахлифікацією"). "Це чорт знає що...", "Я в шоці...", "Від тебе можна з глузду з'їхати...", "Вже абсолютно немає сил терпіти...".

Діалог - пікірування (пікіруватися – це обмінюватися образливими та звинувачувальними репліками). Такий діалог ведеться тоном сварки і з застосуванням різних відповідних елементів, найбільше - перекривляння та різних буркотівливих зауважень. Всі репліки опонента заздалегідь сприймаються як не варті серйозного до них ставлення, наївні та дурні. Особливо характерним елементом діалогу є відповідь на питання питанням, яке надає йому ще більш гострого характеру.

Переривання опонента. Цей прийом можна назвати королівським елементом конфліктної субкультури, настільки він є поширеним, традиційним і з такою пристрастю використовується. Переривання застосовується тоді, коли розмова набуває хоч трохи загостреного характеру. Воно є не стільки проявом нетерплячості, скільки інтуїтивно відчуваємого правила "перервати - це перемогти".

Стереотипи конфліктної субкультури і є головною перешкодою на шляху тривалої і міцної подружньої гармонії. Люди, які є носіями цієї субкультури (а їх "тьма і тьма") досить швидко після утворення сім'ї починають спілкуватися з партнером саме на цьому рівні, що чисто автоматично і неминуче призводить до зниження миролюбності, зростання конфліктної готовності подружжя.

5. Психологія подружніх конфліктів

Подружні сутички, як ми щойно зазначали, значною мірою, є здебільшого наслідком низької культури спілкування, яка найбільш виразно сконцентрувалася у "конфліктній субкультурі". Але, звичайно, існують і більш глибокі причини конфліктів - незадоволення певних потреб, які повинні задовольнятися у шлюбних стосунках. Ми не будемо зайвий раз згадувати такі сумнозвісні сімейні "злочини" як пияцтво, подружня невірність, безвідповідальне ,ставлення до матеріального забезпечення сім'ї. Вкажемо на ті **потреби**, незадоволення яких не постає так явно, але фактично є серйозною причиною подружніх конфліктів.

Потреба у захисті Я — концепції, тобто позитивної самооцінки кожного з партнерів. Ця потреба не задовольняється в тих випадках, коли у подружньому спілкуванні вживаються зневажливі, критичні, іронічні оцінки у тій чи іншій формі. Підвищена конфліктна готовність існує і у суб'єкта, і у об'єкта критичної оцінки.

Потреба подружжя у виконанні певних сімейних ролей: чоловіка, жінки, батьків, господаря та господарки, лідера у якійсь сфері сімейного життя. Так, наприклад, якщо чоловікові штучно заважають виконувати роль сексуального партнера, одного з господарів сім'ї (в сучасній сім'ї чоловік, як правило, вже не претендує на роль повноправного господаря у всіх сімейних справах), не визнають його певних достоїнств, це створює очевидні передумови для конфліктів.

Треба зазначити, що в подружніх стосунках існують особливі, індивідуальні ролі, які полягають у тому, що кожен з подружжя намагається мати в очах партнера певну репутацію. Іноді такі індивідуальні ролі є органічними і відповідними, тобто людина претендує на те, що вона вочевидь заслуговує і що підтверджується її поведінкою, але часом домагання здаються явно неадекватними і тоді створюється передумова для появи подружнього конфлікту. Так, наприклад, чоловік може претендувати на репутацію дотепної або ерудованої або талановитої в чомусь особи, хоча об'єктивні дані не складаються на його користь. Якщо жінка не буде підтримувати його самооцінку в цьому плані, він відчуватиме незадоволення та образу. Таке явище робить необхідною у сучасній сім'ї певну гнучкість поведінки і життєву дипломатію, тому що різке заперечення якоїсь індивідуальної ролі подружнього партнера, будучи навіть справедливим, ніколи не проходить без негативних наслідків для подружніх стосунків.

Потреба у повноцінному спілкуванні з подружнім партнером. Вона може блокуватися відсутністю загальних змістовних інтересів, явно невдалими комунікативними якостями когось із партнерів, наприклад, надмірною інтровертованістю або, навпаки, надмірно бурхливим, нестриманим стилем спілкування.

Потреба у необхідній мірі інтимності та подружньої автономії. Вище вже розглядалось значення кожного з цих феноменів подружніх стосунків.

Потреба у відчутті свободи та органічності поведінки кожного з партнерів. Ця потреба може не задовольнятися, якщо когось з подружжя весь час "виховує" подружній партнер або його батьки, вказуючи, як себе тримати і поводити у різних ситуаціях, або коли він потрапляє у незвичне середовище - іноземне або іншого культурного рівня.

Взагалі конфлікт - **це загострення суперечностей між людьми, яке супроводжується погіршенням стосунків між ними**. Неодмінною умовою є **об'єкт конфлікту**, тобто те, на що претендують обидва учасники, опоненти в конфлікті. Об'єктом конфлікту може бути якась річ або право на певну поведінку, наприклад, право приймати рішення, контролювати, уникати контролю, мати певну репутацію, високу самооцінку, поводити себе певним чином. Наявність об'єкта конфлікту створює **конфліктну ситуацію**, яка може

існувати досить тривалий час в залежності від інших обставин. Вирішальним поштовхом для розвитку справжнього конфлікту є інцидент - така подія, найчастіше - сутичка між опонентами, в якій явно висловлюються їх домагання, претензії або критичне ставлення один до одного. Інцидент, в залежності від характерів і культури опонентів, може бути відносно спокійним або бурхливим.

У специфіці подружніх конфліктів можна виділити два моменти. По-перше, **вони часто виникають начебто без особливої конфліктної ситуації** або, інакше кажучи, конфліктні ситуації розчинені у повсякденному сімейному житті, а об'єкт конфлікту може бути дріб'язковим і непринциповим. По-друге, причиною легкості виникнення подружніх сутичок є те, що **супроводжуюче їх погіршення стосунків не здається подружжю таким серйозним порушенням етики стосунків, як у відносинах сторонніх людей**: мовляв, посваримось, та й знов помиримось. Ось, наприклад, розмова у магазині.

Питання для обговорення:

1. Як можна пояснити з огляду на проблему подружньої сумісності постійне зростання розлученості у сучасній сім'ї?
2. Якщо співставити різні сфери подружньої сумісності: сферу світоглядних переконань, естетичних смаків, характерологічних рис, побутових звичок тощо - яку можна вважати більш, а яку - менш важливою?
3. Чи можна компенсувати, подолати слабку подружню сумісність, у яких сферах і яким чином?
4. Які особистісні якості сприяють успішній подружній адаптації у різних сферах сімейного життя?
5. Які звички і манери чоловічої та жіночої поведінки створюють перешкоди на шляху побутової, родинної, психологічної адаптації в молодій сім'ї?
6. Як інтерпретувати факт зростання розлучень у сучасній сім'ї в плані існування кризових явищ в сімейному житті?
7. Які з типових подружніх конфліктів можна вважати конструктивними, тобто більш корисними, ніж шкідливими для молодої сім'ї, і які – деструктивними, цілком руйнівними?
8. Чи можна в період дошлюбного знайомства прогнозувати наявність чи відсутність майбутніх подружніх конфліктів?
9. Які стратегії поведінки в подружніх конфліктах сприяють покращенню стосунків, а які ні?
10. Які риси характеру людини найбільшою мірою зумовлюють її конфліктну поведінку у шлюбі?

ЛЕКЦІЯ № 3. УСВІДОМЛЕНЕ ТА ВІДПОВІДАЛЬНЕ БАТЬКІВСТВО ЯК ОСНОВА ПОВНОЦІННОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

План

1. Відповідальне та усвідомлене батьківство як наукова проблема
2. Історичні аспекти формування батьківства
3. Готовність до батьківства: критерії, рівні, фактори, стратегії реалізації.
4. Фактори, що впливають на формування батьківства.
5. Основні навички усвідомленого батьківства

6. Аналіз проблеми, причин та мотивів, які найчастіше призводять до відмов від новонароджених. Мультифакторна модель аномальної материнської поведінки.

7. Форми і методи профілактичної роботи в пологових будинках щодо попередження відмов від новонароджених дітей

8. Соціально-виховна робота з юними матерями у Центрі матері та дитини. Індивідуальний план соціального супроводу породіллі.

Основна література:

1. Бартків О.С. Усвідомлене батьківство: теоретичні аспекти / Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Волинь. – 2010.
2. Безпалько О. В. Системний підхід до організації соціально-педагогічної роботи з дітьми та учнівською молоддю в територіальній громаді / О. В.Безпалько // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2006. – № 3. – С. 46-54.
3. Безпалько О. В. Характеристика батьківства // О. В. Безпалько // Соціальна педагогіка в схемах і таблицях : навч. посіб. – К.: Логос, 2003. – С. 62-63.
4. Братусь І. Формування навичок усвідомленого батьківства та ранній розвиток дитини (методичні матеріали) / І. Братусь, А. Гулевська-Черниш, Т. Лях // Практ. психологія та соц. робота – 2002. – № 5. – С. 36-49.
5. Буніна Л. М. Усвідомлене батьківство як соціально-педагогічне явище / Л. М. Буніна // Вісн. Луган. держ. пед. ун-ту ім. Тараса Шевченка: Пед. науки. – 2003. – № 7. – С. 18-20.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. В. Бусел.– К.: Ірпінь: ВТФ "Перун", 2004. – 1140 с.
7. Дєніжна, С.О., Сова, М.О. Етика і психологія сімейного життя: навч. посіб. – К.: Вид.центр НУБіП України, 2010. – 212 с.
8. Коваленко Є. І. Енциклопедія батьків / Коваленко Є. І. – К : КІНТ, 2008.
9. Методичні матеріали з питань формування усвідомленого батьківства / За заг. ред. Г. М. Лактіонової. – К. : Держсоцслужба, Християнський дитячий фонд, 2006. – 96 с.
10. Островська Н.О. Соціально-педагогічний аспект формування усвідомленого батьківства молоді. /Тези
11. Усвідомлене батьківство як умова повноцінного розвитку дитини: метод. матеріали / за заг. ред. Г. М. Лактіонової. – К.: Наук. світ, 2004. – 107 с.

Література до пит. 3

1. Балакірєва О. М. Трансформація ціннісних орієнтацій в українському суспільстві. (www.politik.oia.na.pfv.plip)
2. Бех И. Д. Нравственность личности: стратегия становления. — Ровно: РИО, 1991.
3. Бизяева А. А. Рефлексивные процессы в сознании и деятельности учителя: автореф. дисс. ... канд. психол. наук. — СПб., 1993.
4. Боришевсъкий М. Сімейне виховання як гарант морального становлення особистості І/ Початкова школа. — 1995. — № 4. — С. 4—9.
5. Перлз Ф. Опыты психологии самопознания. — М., 1993.
6. Психологічна допомога сім'ї: посіб. / за ред. 3. Г. Кісарчук. — К. : Вид-во Ін-ту соціології НАН України, 1988.

7. Роджерс Карл Р. О групповой психотерапии : пер. с англ. — М.: Гиль- Эсталь, 1993.
8. Сатир В. Вы и ваша семья. Руководство по личностному росту: пер. с англ. — М. : Эксмо-Пресс, 2000.
9. Эйдемиллер Э. Г., Юстицкис В. Психология и психотерапия семьи. — 3-е изд. - СПб. : Питер, 2001.
10. http://www.mtu-net.ru/psi/
11. http://www.zdespomogut.Su/content/0/read38.litml
12. http://my.elvisti.com/nayd/publ/SPU96UP.pdf
13. http://www.psylib.ru/statyi/sbornik/psiugs.php

1. Відповідальне та усвідомлене батьківство як наукова проблема

Практично кожна людина стає батьком, і якість виховання, сімейної взаємодії залежить від стану батьківства. З появою дитини в родині, подружжя свідомо чи несвідомо набувають нову роль - батьків. Прийняття батьківської ролі відбувається раз і назавжди. Біологічна здатність бути батьком не завжди збігається з психологічною готовністю до батьківства.

Батьківство відіграє значну роль у житті конкретної особистості.

Батьківство – факт походження дитини від певних батьків (рідних чи прийомних щодо дитини) на основі кровної чи юридичної спорідненості, що забезпечує необхідні соціальні, медичні, психологічні та інші умови для повноцінного розвитку особистості.

Батьківство є багатокомпонентним явищем, яке включає ціннісні орієнтації, установки, очікування, батьківські почуття, батьківські позиції, батьківську відповідальність та стиль сімейного виховання.

Усвідомлене батьківство – це усвідомлене ставлення до того, що ви хочете мати дитину; це сукупність батьківських якостей, почуттів, знань та навичок, що стосуються виховання, розвитку дитини з метою забезпечення процесу формування здорової та зрілої особистості.

Суб'єктом відповідальності виступають батьки дитини.

Об'єкт відповідальності – батьківські обов'язки. Зв'язок між суб'єктом і об'єктом відповідальності полягатиме у відповідальності батьків за вже виконані чи невиконані батьківські обов'язки, а також за свої майбутні дії у виконанні цих обов'язків.

2. Історичні аспекти формування батьківства

Коротко розглядаючи історичні аспекти формування батьківства, можна креслити наступні його етапи. На ранніх стадіях розвитку людства індивідуальне батьківство не було інституалізовано, доглядом за дітьми та їх вихованням займалася вся громада. Пізніше в часи розвитку феодалізму поширився інститут «виховання» – звичай обов'язкового виховання дітей поза батьківською родиною. Реальна батьківська поведінка не мала єдиної моделі, вона різнилася в залежності від сім'ї, від належності сім'ї певному стану, не співпадала з приписаними нормами. В XV-XVI сторіччях збільшується увага до дітей, але перш за все у зв'язку з підвищенням вимогливості та строгості до них; підкреслюються обов'язки дітей по відношенню до батьків, обминається питання батьківських обов'язків по відношенню до дітей. Лише наприкінці

XVIII – початку XIX сторіч в суспільній свідомості стверджується дитино центрична орієнтація, батьківська любов стає однією з головних моральних цінностей. Протягом тривало часу інститут шлюбу та інститут батьківства були взаємопов'язані, що закріплювалося на рівні законодавства, моральних настанов, цінностей суспільства. Але у другій половині XX сторіччя батьківство і подружні стосунки почали розмежовуватися (індикатором цього процесу стало широке застосування в сімейному законодавстві багатьох західноєвропейських країн поняття «опіки»). Держава створює структурні умови для виконання батьківських ролей та втручається у разі необхідності в стосунки між батьками і дітьми.

3. Готовність до батьківства: критерії, рівні, фактори, стратегії реалізації.

Готовність до батьківства, усвідомлення себе батьком і способи реалізації батьківства в парі зі своїм чоловіком / дружиною формуються під впливом різних факторів.

Готовність до батьківства, усвідомлення себе батьками, засоби виховання дітей у сімейної пари формуються під впливом ієрархічно організованих соціально-психологічних факторів макрорівня (на рівні суспільства), мезорівня (на рівні батьківської родини), мікрорівня (на рівні власної сім'ї) та індивідуального рівня особистості батьків. Цей процес відбувається поступово, починаючи з дитинства, коли ми вбираємо в себе образи поведінки матері, батька, бабусь та дідусів, братів та сестер. Готуючись до народження дитини, ми поступово крокуємо до народження себе як матері та батька.

Отже, коли стати мамою (татом), вирішувати, звичайно ж, тільки самим майбутнім батькам. Необхідно розуміти, що з появою малюка на світ турбот істотно додасться, доведеться повністю поміняти ритм життя (в усякому разі, в перший час), а також відмовитися від якихось звичок, поступитися своїми інтересами на благо крихти. Однак, як би там не було, всі труднощі з лишком окупляться щастям батьківства.

На індивідуальному рівні батьківство формується під впливом особистісних та індивідуально-типологічних особливостей людини, її досвіду. Ідеал батька і матері являється складовою ідеалу чоловіка і жінки відповідно та одночасно складає загальний ідеал батьківства. Іноді цей образ виникає на основі позитивного прикладу своїх батьків, іноді – по контрасту зі спогадами про своє «важке» дитинство.

На стадії розвинутої форми батьківство включає в себе :

1. *Батьківські цінності*
2. *Установки й очікування*
3. *Батьківські ставлення*
4. *Батьківські почуття*
5. *Батьківські позиції*
6. *Батьківську відповідальність*
7. *Стиль сімейного виховання*

4. Фактори, що впливають на формування батьківства.

Проведений теоретичний аналіз літератури показав [20,21], що до цих пір в психології та педагогіці питання про систему факторів, що детермінують батьківство, повністю ще не вирішене. Як правило, теоретичні положення та практичні дослідження в області сім'ї стосуються окремих аспектів, пов'язаних з формуванням людини як батька.

На формування батьківства й материнства впливають різні фактори, які ієрархічно можна розмістити на таких рівнях:

- рівень суспільства;
- рівень батьківської сім'ї;
- рівень власної сім'ї;
- рівень конкретної особистості.

У числі цих факторів найбільш вивчені у вітчизняній психології *чинники відтворення [3]*. Найбільш розроблені з точки зору причино-функціональної залежності репродуктивні установки і репродуктивна поведінка особистості.
Спираючись на положення Л. Ф. Обухової [19] про те, що рівневий аналіз дозволяє розкрити багатовимірність досліджуваного явища і розглядати його як організовану цілісність, можна виділити **систему факторів, що визначають батьківство:**

1. ***Макросистема, або рівень суспільних впливів;***
2. ***Мезосистема, чи рівень впливу батьківської сім'ї;***
3. ***Мікросистема, або рівень власної сім'ї;***
4. ***Індивідуальний, або рівень конкретної особистості.***

5. Основні навички усвідомленого та відповідального батьківства

Суспільство дає для особистості певний взірець батьківства, який започатковує формування батьківства в кожному конкретному випадку, ураховуючи особливості подружжя, їх ціннісно-мотиваційну сферу й досвід, отриманий у батьківській сім'ї.

Навички усвідомленого батьківства – процес систематичного цілеспрямованого впливу на свідомість дитини задля забезпечення її нормального психічного, статевого розвитку, передачі наукових знань про розвиток людини.

Формування усвідомленого батьківства молоді – це цілеспрямована системна діяльність, яка передбачає створення спеціальних умов, що сприяють виробленню та удосконаленню когнітивної, емоційної та операційної складових батьківства, а також особистісної позиції молоді щодо майбутнього батьківства для створення сприятливих умов гармонійного розвитку дитини.

Метою формування навичок усвідомленого батьківства є організація умов для набуття та виконання батьківських ролей, готовності підлітка до створення сім'ї; усвідомлення цінності сім'ї й батьківства в житті кожної людини.

Мета визначає **зміст формування навичок** усвідомленого батьківства як систему знань про виконання батьківської функції, культури взаємин між батьком і матір'ю, шлюб та сім'ю. Визначена система знань про виконання батьківських функцій, зорієнтована на загальнолюдські цінності, становить

певний логічний взаємозв’язок різних дисциплінарних знань, які розширюються й поглиблюються з віком дитини.

Основними завданнями формування навичок усвідомленого батьківства, є такі:

- обґрунтування цінності сім’ї та батьківства в житті людини;
- ознайомлення із сутністю батьківства й усвідомленого батьківства; формування відповідального ставлення до виконання ролей батька/матері та батьківських функцій;
- формування культури поведінки й спілкування між юнаками та дівчатами; інформування про етику й психологію батьківської поведінки;
- ознайомлення школярів зі стилями батьківської поведінки та ознайомлення з можливими наслідками батьківства в ранньому віці.

Форми та методи формування навичок усвідомленого батьківства, які використовується соціальними педагогами, батьками, учителями:

Серед найпоширеніших **форм** виділяють **індивідуальні** (етична бесіда, консультація, інформування, листування); **групові** (тренінг, семінар, тести, відеолекторії, конкурси, вікторини та ін.); **масові** (тематичні дні, тижні, акції, вечори, конференції тощо).

6. Аналіз проблеми, причин та мотивів, які найчастіше призводять до відмов від новонароджених. Мультифакторна модель аномальної материнської поведінки.

Нині існує більш ніж достатньо досліджень, проведених у багатьох країнах щодо недоліків виховання дітей в закладах інтернатного типу, особливо коли мова йде про немовлят. Як результат депривації, госпіталізму у цих дітей спостерігається відставання у фізичному та емоційному розвитку. Дані американського психолога **М. Райбла**, який провів своє спостереження над 600 немовлятами, позбавленими материнської турботи, свідчать про те, що відсутність індивідуальної уваги призводить до важких соматичних розладів у дітей уже в двомісячному віці. Нехтування і шкода, спричинені відлучанням немовляти від батьків, є еквівалентом насилля над маленькою дитиною. Однак заклади інтернатного типу все ще залишаються найпоширенішою формою виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

В Будинках дитини системи охорони здоров'я утримується 5200 дітей віком від народження до 4 років. Переважна більшість із них — це діти, від яких відмовились матері в пологових будинках. Кількість випадків відмов на рік орієнтовно складає понад 1 тис.

Проблема зростання кількості новонароджених дітей, залишених у пологовому будинку на опіку держави, має різні аспекти: економічний, морально-етичний, психологічний. Є очевидним зв'язок цієї проблеми з економічною ситуацією в державі та станом сім'ї в ній, а також моральним кліматом у суспільстві. Однак причини і наслідки такого явища не вичерпуються прямою залежністю від питань економічного характеру, більш тісно вони пов'язані з суспільним життям і моральними проблемами, що існують у громаді.

7. Форми і методи профілактичної роботи в пологових будинках щодо попередження відмов від новонароджених дітей

На сьогоднішній день і вагітна жінка, і породілля, які стикнулися з низкою проблем, що спонукали їх до рішення відмовитись від дитини, перебувають під пильною увагою виключно медичних працівників, основна мета роботи яких — фізичне здоров'я дитини і збереження здоров'я матері. Започаткування роботи спеціаліста з соціальної та соціально-педагогічної діяльності в медичних установах, створення консультаційних пунктів при пологових відділеннях підпорядковане одній меті — надати допомогу тим жінкам, які її потребують, тим, хто в силу особливих життєвих обставин або під впливом особистісної кризи, тимчасових психологічних колізій втратили віру в себе, свої сили і здатність піклуватися про дитину.

Можна визначити наступний алгоритм роботи з жінками, які висловлюють намір відмовитися від своїх дітей (**В.І. Брутман**):

— аналіз причин виникнення кризи;

— визначення виду та етапу соціально-психологічної кризи;

— розробка стратегії соціально-психологічної та соціально-педагогічної роботи з жінкою: збереження кровної матері для новонародженого або визначення її нездатності вихитувати дитину;

— підбір індивідуальних прийомів соціально-психологічної та соціально-педагогічної роботи з метою формування позитивної мотивації стосовно новонародженої дитини.

ЛЕКЦІЯ № 4. СТИЛІ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В СІМ'Ї

План

1. Поняття стилю сімейного виховання.
2. Потуральний стиль виховання дітей в сім'ї
3. Змагальний стиль виховання дітей в сім'ї
4. Розважливий стиль виховання дітей в сім'ї
5. Запобігливий стиль виховання дітей в сім'ї
6. Контролюючий стиль виховання дітей в сім'ї
7. Співчутливий стиль виховання дітей в сім'ї
8. Гармонійний стиль виховання дітей в сім'ї

Література

1. Арутюнян М., Земнов М. Легко ли быть родителями? Взрослые и дети: союз, конфликт, компромисс. – М., 1991. – 191 с.
2. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр "Академія", 2003. – 576 с. (Альма-матер).
3. Галузинський В.М., Євтух М.Б. Педагогіка: теорія та історія: Навч. посібник. – К.: Вища шк., 1995. – 237 с.
4. Гиппенрейтер Ю.Б. Общаться с ребенком. Как? – Издание 2-е, исправленное и дополненное – М.: ЧеРо, 1998. – 240 с.: ил.
5. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: Навч. посібник. – К.: Вища шк., 1997. – 304 с.
6. Касьяненко М.Д. Педагогіка співробітництва. – К., 1999.
7. Кацинська Л. Виховний процес в сучасній школі. – Рівне, 1997. – 156с.

8. Концепція «Сім'я і родинне виховання» ///Робоча книга вихователя. Випуск 1. /Укладачі О.І. Тимчишин, В.І. Уруський. – Тернопіль: ТОІППО, 2000. С.71-90
9. Ковалев С.В. Подготовка старшеклассников к семейной жизни: тесты, опросники, ролевые игры: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1991. – 143 с.: ил. – (Психол. наука – школе).
10. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка: Підручник. – К.: Знання-прес, 2003. – 418 с. – (Навчально-методичний комплекс з педагогіки).
11. Куликова Т.А. Семейная педагогика и домашнее воспитание: Учебник для студ. сред. и высш. пед. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 1999. – 232 с.
12. Лозова В.І., Троцко Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання: Навчальний посібник / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – 2-е вид., випр. і доп. – Харків: "ОВС", 2002. – 400с.
13. Макаренко А.С. О родительском авторитете. – М., 1981.
14. Мартиненко С.М., Хоружа Л.Л. Загальна педагогіка: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2002.– 176 с.
15. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка. Навчальний посібник. 3-є видання, доповнене, 2001 р. – 608 с.
16. Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті // Освіта України. – 2001. – №29. – С. 4-6
17. Паркинсон К.Н., Растомджи М.К., Паври С. Дети. Как их воспитывать. – СПб., 1992. – 124 с.: 135 ил.
18. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс: Учебник для студ. пед. вузов: В 2 кн. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. – Кн. 2: Процесс воспитания. – 256 с.: ил.
19. Програма формування педагогічної культури батьків. За редакцією Постового В.Г. – К., 2003. – 108 с.
20. Практикум з педагогіки: Колектив авторів: Навч. посібник / За заг. ред. О.А. Дубасенюк та А.В. Іванченка. – К.: ІСДО, 1996. – 432 с.
21. Рожков М.И., Байбородова Л.В. Организация воспитательного процесса в школе: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. – 256 с.
22. Семиченко В.А., Заслуженюк А.В. Родители и дети: Взаимопонимание или отчуждение?: Кн. для родителей. – М.: Просвещение: АО «Учеб. лит.», 1996. – 191 с.
23. Семиченко В.А., Заслуженюк В.С. Мистецтво взаєморозуміння. Психологія та педагогіка сімейного спілкування: Навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів. 2 – е вид. – К.: Веселка, 1988. – 214 с.
24. Спиваковская А.С. Как быть родителями: (О психологии родительской любви). М., 1986.
25. Фіцула М. М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – К.: Видавничий центр "Академія", 2002. – 528 с. (Альма-матер).
26. Формування педагогічної культури батьків у сучасних умовах: Науково-методичний збірник/ Відп. ред. В.Г.Постовий. – К.: ІЗМН, 1998. – 80 с.
27. Щербань П.М. Національне виховання в сім'ї. – К.: Культурол. ПП «Боривітер», 2000. – 260с.
28. Ягупов В.В. Педагогіка: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.

1. Поняття стилю сімейного виховання

Сім'я – особлива атмосфера, куди дитина несе свої радість і горе, роздуми і сумніви. І якщо учень не ділиться з батьками своїми думками, не розказує про свої справи, батькам варто задуматися над тим, чи справна їхня "машина сімейного виховання".

Сукупність установок батьків, їх емоційного ставлення до дитини, сприйняття дитини батьками і відповідних способів поводження з нею утворюють стиль сімейного виховання.

Отже, під **стилем сімейного виховання** слід розуміти характерне ставлення батьків до дитини, які застосовують певні засоби й методи педагогічного впливу, що полягають у своєрідній манері словесного звертання та взаємодії.

На формування стилів сімейного виховання впливають об'єктивні та суб'єктивні фактори, а також генетичні особливості батьків і дитини. На вибір стилю сімейного виховання впливають:

- типи темпераменту батьків, їхня сумісність;
- традиції родин, у яких виховувалися самі батьки;
- науково-педагогічна література, яку читають батьки;
- рівень освіти батьків.

У психологічній літературі виокремлюють такі стилі сімейного виховання: *потуральний, змагальний, розважливий, запобігливий, контролюючий, співчутливий, гармонійний.*

2. Потуральний стиль сімейного виховання

Майже з пелюшок дитині надано повну, безконтрольну свободу дій. Дорослі в таких родинах частіше за все зайняті собою: власними справами, друзями та роботою, їх майже не хвилює душевний стан дитини, вони байдужі до її потреб і запитів, а іноді просто не вважають за потрібне звертати на них увагу.

Такі діти зберігають свої таємниці за сімома печатками, тобто весь час перебувають насторожі, у стресовому стані. Навіть інтелектуальну діяльність своїх дітей батьки в таких сім'ях стимулюють для отримання максимальної вигоди. **Як наслідок такого виховання – формування *конформного соціально-психологічного типу особистості.***

У дитячому середовищі молодші школярі конформного типу мають славу наклепників, підлабузників і підлиз. Такі учні полюбляють вихвалятися, не здатні на щире співчуття та співпереживання. Діти цього типу не люблять ані розумової, ані фізичної праці: ця тенденція триває усі вікові періоди життя. Під час уроку молодші школярі такого типу дуже швидко втомлюються і намагаються під будь-яким приводом ухилитися від роботи. Часто такі учні несумлінно ставляться до доручень учителя і різноманітних обов'язків. Для них нерідко не існує заборон і моральних норм: уже з молодшого шкільного віку вони зовсім не налаштовані на навчальну діяльність, бо їх цікавить лише кінцевий результат – оцінка.

3. Змагальний стиль сімейного виховання

У разі застосування змагального стилю сімейного виховання батьки з раннього віку вбачають у діях своєї дитини щось видатне і незвичайне, постійно заохочують активність самої дитини, іноді не лише морального, але й матеріального характеру.

За змагального стилю сімейного виховання батьки використовують методи як заохочення, так і покарання. Однак, якщо поведінка дитини порушує

норми, які прийняті в родині, покарання може бути не тільки суворим, але й невиправдано жорстоким.

Внаслідок такого виховання формується *пошуковий соціально-психологічний тип особистості.*

Батьки в таких сім'ях уважно стежать за інтелектуальним розвитком своїх дітей і заохочують пошукову діяльність дитини похвалою, діти ж, у свою чергу, привчаються демонструвати свої здібності й інтелектуальні досягнення.

4. Розважливий стиль сімейного виховання

Від самого початку дитині надано повну свободу дій, можливість набувати особистого досвіду шляхом власних спроб і помилок. Педагогічний арсенал таких батьків виключає окрики, гримання та докори: батьки вважають, що активність дитини повинна мати природний вихід. У вихованні своєї малечі вони повністю виключають будь-яку примусовість та фізичні покарання, бо вважають, що дитина здатна сама обрати собі діяльність до

Результатом такого стилю сімейного виховання є *сенситивний соціально-психологічний тип особистості.*

5. Запобігливий стиль сімейного виховання

Запобігливий стиль сімейного виховання можуть спричинити як патологічна хворобливість дитини, так і особливості характеру батьків.

Таке ставлення батьків можна пояснити ще й тим, що вони страшаться порушити раз і назавжди заведений удома порядок, жахаються будь-яких проявів ініціативи з боку дитини. Ледве не з пелюшок батьки намагаються відсторонити своє дитя від будь-яких покарань з будь-якого боку.

На жаль, вихованню моральних цінностей ці батьки приділяють занадто мало уваги, у дітей з таких сімей формується ситуативна мораль: опинившись в тій чи іншій соціальній групі, вони дотримуються моральних принципів цієї групи, із заплющеними очима довіряють чужій думці.

У процесі запобігливого стилю сімейного виховання формується *інфантильний соціально-психологічний тип особистості.*

Ще однією особливістю учнів інфантильного типу є те, що вони майже не мотивовані на навчальну діяльність. Маючи від природи непогані здібності до навчання, вони зовсім не бажають працювати, що призводить до поганої успішності. Багато проблем виникає з такими дітьми вже в початковій школі, тому що вони цілковито не самостійні, не хочуть виконувати домашні завдання, постійно відволікаються на уроках.

6. Контролюючий стиль сімейного виховання

За контролюючого стилю сімейного виховання формується *тривожний соціально-психологічний тип особистості.*

Цьому сприяють будь-які з таких причин:

1. Дитина виховується або в дитячому будинку, або в родині опікунів, які досить жорстко поводяться з нею.
2. Дитина тривалий час живе без батьків: можливо, вона перебувала в лікувальному закладі, де до неї ставилися інакше, ніж у родині. При цьому дитина могла зазнати стресового стану у зв'язку із жорстокістю дорослих, унаслідок чого замкнулася в собі, стала злою й агресивною.

3. Батьки автоматично перенесли жорстокий стиль виховання родини, у якій вони виховувалися, на власну сім'ю.
4. Батьки зважають на думку інших людей про власних дітей і керуються нею.

Батьки досить активно застосовують методи покарання: це може бути і командний тон, і гримання, і фізичне покарання, причому інколи досить жорстоке фізичне. У подібних родинах діти позбавлені батьківської ласки, тепла та підтримки.

Звичайно, у таких учнів виникають проблеми з навчанням: їхня розумова діяльність позбавлена самостійності, вони не здатні мислити творчо, хоча їм і притаманні творчі здібності, не намагаються боротися за правду. Як наслідок, у них дуже високий рівень тривожності.

У дітей тривожного типу в колективі складаються досить непрості взаємини. У школі вони часто конфліктують не лише зі своїми однолітками, але й з учителями, що в колективі призводить до їхньої ізольованості.

7. Співчутливий стиль сімейного виховання

Умовою формування співчутливого стилю виховання є недостатній матеріальний статок родини, погані побутові умови, відсутність духовної спорідненості членів родини або одного з батьків.

Таким чином, дитина рано починає доросле життя та трудову діяльність, активно допомагаючи батькам. Зазвичай такі діти малоактивні, безініціативні, зі звуженим кругозором. У дитячому колективі такі малюки поводяться насторожено, довго придивляються до оточуючих, не бажають говорити ані про себе, ані про свою родину. За такого стилю сімейного виховання немає потреби використовувати методи заохочення або покарання: в цій обстановці діти дорослішають досить рано, бачать і розуміють як труднощі, з якими стикається родина, так і ті радощі, якими вона живе.

Батьки в таких родинах завжди вдячні вчителям за розумну допомогу та підтримку у вихованні їхньої дитини. У свою чергу педагог теж може завжди покластися на них у своїй діяльності: такі батьки найактивніші члени батьківського комітету й охоче підтримують школу та педагогів у всіх їхніх починаннях.

За співчутливого стилю сімейного виховання формується *інтровертований соціально-психологічний тип особистості.*

8. Гармонійний стиль сімейного виховання

Суть гармонійного стилю виховання вбачається вже в його назві: **гармонійний стиль виховання формує *гармонійний соціально-психологічний тип особистості.***

У таких родинах дитина завжди бажана, батьки задовго до її народження розмірковують над тим, якою людиною вони хочуть виростити та виховати її.

Характерна риса цих дітей – правдивість, а якщо з якихось причин вони й мають таємницю, то ніколи не викажуть її. Такі діти вміють віддано дружити, у спілкуванні завжди відверті та правдиві, не приховують своїх справжніх почуттів.

У таких учнів дуже розвинена адекватна самооцінка: діти не бояться давати слово та тримати його, свою обіцянку вони обов'язково виконають, навіть на шкоду собі. Найчастіше такі діти обирають собі друзів з важкою долею та позитивно впливають на них. Вони ніколи не розв'язуватимуть конфлікт з позиції сили.

Цим учням властиві такі якості, як урівноваженість і відповідальність, слухняність і поступливість, непримиренність до недоліків і потворних вчинків інших, правдивість, щирість і ввічливість, реальність оцінки власних можливостей, самокритичність і наполегливість у досягненні мети.

Лекція № 5. РОЛЬ БАТЬКІВСЬКОГО СПІЛКУВАННЯ У ВИХОВАННІ ДИТИНИ. ПОМИЛКИ У ВИХОВАННІ ДИТИНИ В СІМ'Ї. УМОВИ УСПІШНОГО ВИХОВАННЯ

План

1. Батьківське спілкування: поняття, функції та компоненти
2. Культура батьківського спілкування
3. Типи неправильного виховання дітей в сім'ї
4. Умови успішного виховання дітей в сім'ї

Література

1. Алексеєнко Т.Ф. Педагогічні проблеми молодої сім'ї: Навч. посібник. – К.: ІЗМН, 1997.

2. Чечет В.В. Педагогіка семейного воспитания. – Минск, 1998.

3. Корчак Я. Як любити дитину: Дитина в родині.

4. Макаренко А.С. Книга для родителей.

5. Стельмахович М. Народна педагогіка; Українське родинознавство. – К.: Освіта, 1992.

6. Сухомлинський В.О. Мудрість батьківської педагогіки

7. Арват Ф.С., Коваленко Є.І., Кириленко С.В., Щербань П.М. Культура спілкування: Навч.-метод.посібн. – К.: ІЗМН, 1997.

8. Афанасьєва Т.М. Сім'я. – К., 1990.

9. Соколова В.Н., Юзефович Г.Я. Отцы и дети в меняющемся мире. – М., 1991.

10. Крушельницкая О., Третьякова А. Отцы и дочери // СиШ. – 2000. – № 11. – С. 10-11.

11. Кожухарь Г. Как влиять на детей // СиШ. – 2001. – № 6. – С. 5-7.

12. Дробот О. Любить друг друга – значит смотреть не на друг друга, а в одну сторону // СиШ. – 1999. - № 10. – С. 10-13.

13. Венгер А. Мечтать не вредно? // СиШ – 1999. – № 11-12. – С. 18-19.

1. Батьківське спілкування: поняття, функції та компоненти

Одним з дуже ефективних засобів морально-емоційного виховання в сім'ї є спілкування батьків з дітьми як специфічний спосіб їхньої взаємодії, за допомогою якого здійснюється обмін інформацією з проблем морально-

етичного змісту, розвиток моральної свідомості, формування моральних почуттів і переконань, регуляція і коректування вчинків і поведінка дітей.

Аналіз філософських, соціологічних і психолого-педагогічних досліджень дозволяє виділити основні методологічні положення про роль спілкування в морально-емоційному вихованні особистості, дати визначення поняття "батьківське спілкування", виділити його основні функції.

Батьківське спілкування в процесі морально-емоційного виховання дітей визначається як специфічний спосіб взаємодії батьків і дітей, за допомогою якого відбувається обмін інформацією з проблем морально-етичного характеру, розвиток моральної свідомості, формування моральних почуттів і переконань, регуляція і коректування вчинків і поведінки.

Батьківське спілкування допомагає встановлювати доброзичливі, правдиві і щирі відносини між батьками і дітьми, розвивати і збагачувати позитивні сімейні традиції і звичаї, виховувати дітей на позитивних прикладах родоводу і сім'ї. В обстановці безпосереднього сімейного спілкування діти прилучаються до традицій своєї сім'ї і разом з тим свого народу.

На підставі дослідження виділяються наступні основні тісно взаємозалежні **функції батьківського спілкування**: *інформаційно-пізнавальна, емоційна, регулятивна і коригувальна.*

С.В. Ковальов у взаємостосунках батьків і дітей виділяє **чотири функції,** кожна з яких має домінуючий вплив на дитину у певний віковий період її розвитку:

– ***для немовляти*** батьки виступають джерелом емоційного тепла і підтримки;

– ***у ранньому і дошкільному*** віці батьки – це влада, найвища інстанція, розпорядник усіх благ;

– ***у молодшому шкільному*** віці батьки є зразком і прикладом для наслідування;

– ***із настанням пубертатного*** віку батьки мають бути другом і порадником для дитини.

2. Культура батьківського спілкування

В. Сухомлинський підкреслював, що від того, яким буде слово матері – лагідним, добрим, уважним, розумним, сердечним чи дратівливим, сварливим, злим, – залежить і виховання у дітей почуття відповідальності. Відомий педагог неодноразово вказував на емоційність мовлення. «Як важливо, – підкреслював він, – щоб у кожному слові вихователя трепетала, хвилювалася, раділа й обурювалася жива людська пристрасть! Бо хоч який високий буде зміст слів, що їх чує дитина, вони залишаться для неї мертвими, поки в неї не займеться вогник почуття, не запульсує кров. Цю душевну повноту і насиченість слова не можна почерпнути ні з яких книжок, посібників, указівок. Вона дається тільки життям...».

Стежте за власним мовленням. Пам'ятайте, що воно – відображення вашої особистості. Намагайтеся говорити спокійно, доброзичливо. Не зловживайте словами «повинен», «треба». Зверніть увагу на те, чи говорите

дітям «дякую», «вибач», чи вистачає вам терпіння шукати все нові й нові слова для роз'яснення і переконання.

Як батьки будують своє спілкування з дітьми? Наскільки це спілкування ефективне? Розглянемо деякі типи батьківського спілкування.

- ***«Прийняття – нехтування»*** На одному полюсі: батьки сприймають свою дитину поганою, непристосованою, негідною, невдахою. Вони не довіряють дитині, не поважають її. Батьки приписують дитині злу волю, песимістично оцінюють її життєву перспективу. Їм здається, що дитина не досягне успіху в житті через свої погані здібності, невеликий розум, злі нахили. Здебільшого батько (мати) відчуває до дитини злість, досаду, роздратування, кривду.
- ***«Симбіоз»*** Цей тип віддзеркалює міжособистісну дистанцію у спілкуванні з дитиною. Змістовно він може бути описаний так: батьки відчувають себе з дитиною одним цілим, повністю поглинуті нею! Дитина знаходиться у центрі уваги та інтересів батьків. Батьки намагаються задовольнити всі потреби дитини, відгородити її від труднощів та неприємностей життя. Батьки постійно відчувають тривогу за дитину, вона здається їм маленькою та беззахисною. Тривога батьків збільшується, коли дитина починає автономізуватися, оскільки з власної волі батько (мати) ніколи не надасть дитині самостійності.

На другому полюсі – батьки відчувають дитину чужою, сторонньою людиною, не цікавляться її турботами, надають самостійність аж до бездоглядності.

- ***«Авторитарна гіперсоціалізація»*** Відображає форма та напрям контролю за поведінкою дитини. Батьки вимагають від дитини безапеляційної слухняності та дисципліни. Вони намагаються нав’язати дитині свою волю у всьому, не в змозі стати на точку зору дитини. За прояви свавілля дитину сувору карають. Батьки прискіпливо стежать за соціальними досягненнями дитини та вимагають, щоб дитина стала соціально успішною. При цьому батько (мати) добре знає свою дитину, її індивідуальні особливості, думки, почуття.
- ***«Кооперація»*** Заснований на демократичних принципах виховання і кооперативних установках у спілкуванні. Його зміст розкривається так: батьки зацікавлені у справах та планах дитини. Намагаються допомогти їй у всьому, співчувають їй, високо оцінюють інтелектуальні та творчі здібності дитини, відчувають гордість за неї. Батьки довіряють дитині, намагаються зрозуміти її точку зору. Вони заохочують ініціативу та самостійність дитини, надають їй розумну автономію, довіряють їй, намагаються бути на рівних з дитиною, стати на її точку зору в суперечках.

3. Типи неправильного виховання

На думку **В. Гарбузова** існує **три типи неправильного виховання**, що практикуються батьками дітей, хворих на неврози:

• *тип А (неприйняття, емоційне відторгнення)* – неприйняття індивідуальних особливостей дитини у поєднанні з жорстким контролем, регламентацією життя дитини, нав’язуванням їй єдиного правильного (з

погляду батьків) типу поведінки; поряд із жорстким контролем цей тип може поєднуватися з недостатнім рівнем контролю, байдужістю, цілковитим потуранням;

• *тип Б (гіперсоціалізація)* – тривожно-недовірлива концентрація батьків на стані здоров'я дитини, її соціальному статусі, очікуванні успіхів часто з недооцінюванням індивідуальних психологічних особливостей дитини;

• *тип В ("кумир сім'ї")* – зосередження батьків на дитині, потурання її примхам, іноді на шкоду іншим дітям або членам сім'ї.

4. Умови успішного виховання дітей в сім'ї

Розглянемо **основні педагогічні умови**, дотримання яких **сприяє ефективності спілкування батьків з дітьми** в процесі їхнього морально-емоційного виховання.

1. Прояв доброзичливості і добросердості стосовно всіх дітей у сім'ї (рідним і прийомним).

2. Врахування статевовікових і індивідуальних особливостей дітей.

3. Розширення і поглиблення з віком дітей змісту спілкування з морально-етичних проблем.

4. Вплив як на інтелектуальну, так і на емоційну сферу дітей.

5. Погодженість у процесі спілкування позицій батьків, інших членів сім'ї, родичів, вихователів, педагогів.

6. Повсякденна турбота про збереження і підкріплення свого морального авторитету, престижу і позитивного прикладу.

Практика сімейного виховання показує, що досвідчені батьки пробуджують почуттєву сферу дітей, якщо:

- наводять яскраві приклади з життя сім'ї, родоводу, інших людей;
- створюють природні і доброзичливі умови в сім'ї;
- викликають дітей на співучасть і співпереживання;
- використовують ті засоби і форми, за допомогою яких у дітей виявляються і закріплюються моральні почуття (дні народження сім'ї, батьків, дітей, народні свята й обряди і т.п.).

7. Узгодженість у процесі спілкування з дітьми позицій батьків, вихователів, педагогів.

8. Повсякденна турбота про збереження і підкріплення свого морального авторитету, престижу і позитивного прикладу.

Отже, найголовнішими *умовами успішного сімейного виховання* є:

а) сім'я — міцний і дружний колектив;

б) інтереси членів сім'ї перебувають у гармонійній єдності з інтересами суспільства;

в) повна сім'я — важлива умова успішного виховання дітей;

г) єдність вимог з боку батька і матері;

д) наявність у батьків почуття відповідальності за виховання дітей;

е) дотримання батьками норм і правил співжиття;

є) атмосфера взаємного довір'я, дружби, доброзичливості;

ж) використання порад А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинського у сімейному вихованні.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Кафедра педагогіки та інклюзивної освіти

КОМПЛЕКС КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ (ККР) ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЗАЛИШКОВИХ ЗНАНЬ З ДИСЦИПЛІНИ, ЗАВДАНЬ ДЛЯ ЗМІСТОВНО-МОДУЛЬНИХ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ З ДИСЦИПЛІНИ

ПІДГОТОВКА МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА

За напрямом _____0101 Педагогічна освіта_____
Спеціальність _____6.010101 Дошкільна освіта _____

Автори:
доцент Олексюк О.Є.
Посада, прізвище та ініціали

Затверджено на засіданні кафедри від «27» серпня 2018 р.

Миколаїв 2018-2019

Контрольна робота зі спецкурсу «Підготовка молоді до сімейного життя та відповідального батьківства»

1 варіант

1. Відповідальне та усвідомлене батьківство як наукова проблема
2. Феномени батьківства і материнства, як основні складові усвідомленого підходу до батьківства
3. Типи неправильного виховання дітей в сім'ї
4. Як Ви розумієте зміст статті сімейної декларації прав людини (за М.П.Кононенком): *Стаття 4.* Найкращий батько – не раб і не господар, але людина яка має ті самі права, що й інші люди.
5. Як Ви розумієте зміст правил батьківської поведінки: «Давати оцінку не особистості, думкам, емоціям дитини, а її поведінці».
6. Вирішити педагогічну ситуацію.

Контрольна робота зі спецкурсу «Підготовка молоді до сімейного життя та відповідального батьківства»

2 варіант

1. Історичні аспекти формування батьківства
2. Характеристика материнської ідентичності. Роль і місце матері у вихованні дитини
3. Змагальний стиль виховання дітей в сім'ї
4. Як Ви розумієте зміст статті сімейної декларації прав людини (за М.П.Кононенком): *Стаття 5*. Найкраще, що я зможу дати дітям, – це приклад того, що цілком нормально турбуватися про свої власні почуття, потреби й бути щасливим.
5. Як Ви розумієте зміст правил батьківської поведінки: «Показувати власний приклад позитивної поведінки, не припускати розходжень між словами і власними діями: «роби як Я», а не «роби як Я кажу».»
6. Вирішити педагогічну ситуацію.

Контрольна робота зі спецкурсу «Підготовка молоді до сімейного життя та відповідального батьківства»

3 варіант

1. Готовність до батьківства: критерії, рівні, фактори, стратегії реалізації.
2. Характеристика батьківської ідентичності. Роль і місце батька у вихованні дитини
3. Потуральний стиль виховання дітей в сім'ї
4. Як Ви розумієте зміст статті сімейної декларації прав людини (за М.П.Кононенком): *Стаття 6.* Коли хочу дати щось комусь, то тільки тому, що хочу цього.
5. Як Ви розумієте зміст правил батьківської поведінки: «У стосунках з дитиною необхідно опиратися на позитивні якості особистості».
6. Вирішити педагогічну ситуацію.

Контрольна робота зі спецкурсу «Підготовка молоді до сімейного життя та відповідального батьківства»

4 варіант

1. Фактори, що впливають на формування батьківства.
2. Батьківська та материнська модель ідентичності
3. Розважливий стиль виховання дітей в сім'ї
4. Як Ви розумієте зміст статті сімейної декларації прав людини (за М.П.Кононенком): *Стаття 8.* Сім'я шанує історію свого роду як по лінії батька, так і по лінії матері.
5. Як Ви розумієте зміст правил батьківської поведінки: «Надайте самостійність. Виховуйте, але не контролюйте кожен крок. Не підмінюйте виховання опікою.»
6. Вирішити педагогічну ситуацію.

Контрольна робота зі спецкурсу «Підготовка молоді до сімейного життя та відповідального батьківства»

5 варіант

1. Основні навички усвідомленого батьківства
2. Засоби сімейного виховання і специфіка їх застосування
3. Запобігливий стиль виховання дітей в сім'ї
4. Як Ви розумієте зміст статті сімейної декларації прав людини (за М.П.Кононенком): *Стаття 7.* У сім'ї має бути куточок чи кімната – «Я сам», де кожний може бути на самоті – зняти нервове напруження, ввійти в ноосферу, отримувати енергетику космосу, налаштувати мозок на добрі справи.
5. Як Ви розумієте зміст правил батьківської поведінки: «Доторкніться до дитини й тим самим дайте відчути, що співчуваєте її помилці, вірите в неї, не зважаючи на помилку.»
6. Вирішити педагогічну ситуацію.

Контрольна робота зі спецкурсу «Підготовка молоді до сімейного життя та відповідального батьківства»

6 варіант

5. Батьківське спілкування: поняття, функції та компоненти
6. Поняття стилю сімейного виховання.
7. Контролюючий стиль виховання дітей в сім'ї
8. Як Ви розумієте зміст статті сімейної декларації прав людини (за М.П.Кононенком): *Стаття 1.* Моя дитина і я – як люди – маємо рівні права.
9. Як Ви розумієте зміст правил батьківської поведінки: «Не проживати життя замість дитини, але бути поруч для допомоги дитині при необхідності.»
10. Вирішити педагогічну ситуацію.

Контрольна робота зі спецкурсу «Підготовка молоді до сімейного життя та відповідального батьківства»

7 варіант

1. Культура батьківського спілкування
2. Стратегії виховання відповідно до вікової періодизації розвитку дитини
3. Співчутливий стиль виховання дітей в сім'ї
4. Як Ви розумієте зміст статті сімейної декларації прав людини (за М.П.Кононенком): *Стаття 2.* Моя дитина відповідає за турботу про свої проблеми і своє щастя, а я несу відповідальність за турботу про свої проблеми та своє щастя.
5. Як Ви розумієте зміст правил батьківської поведінки: «Жити сьогоднішнім днем, не згадувати без особливої потреби негативні ситуації з минулого».
6. Вирішити педагогічну ситуацію.

Контрольна робота зі спецкурсу «Підготовка молоді до сімейного життя та відповідального батьківства»

8 варіант

1. Умови успішного виховання дітей в сім'ї
2. Характеристика методу покарання як одного із основних методів сімейного виховання
3. Гармонійний стиль виховання дітей в сім'ї.
4. Як Ви розумієте зміст статті сімейної декларації прав людини (за М.П.Кононенком): *Стаття 3.* Мій головний принцип – бути вірним моєму внутрішньому «Я». Додержуючи його, я принесу користь тим, хто мене оточує.
5. Як Ви розумієте зміст правил батьківської поведінки: «Навіювати дитині позитивне»
6. Вирішити педагогічну ситуацію.

Контрольна робота зі спецкурсу «Підготовка молоді до сімейного життя та відповідального батьківства»

9 варіант

1. Методи сімейного виховання і специфіка їх застосування.
2. Поняття стилю сімейного виховання.
3. Індиферентний стиль батьківської поведінки.
4. Організація Об'єднаних Націй *у Всесвітній декларації прав людини* проголосила, що діти мають право на особливий захист, турботу і допомогу. Як Ви розумієте право дитини на свободу слова.
5. Як Ви розумієте зміст правил батьківської поведінки: «Доторкніться до дитини й тим самим дайте відчути, що співчуваєте її помилці, вірите в неї, не зважаючи на помилку.»
6. Вирішити педагогічну ситуацію.

Контрольна робота зі спецкурсу «Підготовка молоді до сімейного життя та відповідального батьківства»

10 варіант

1. Характеристика методу заохочення як одного із основних методів сімейного виховання
2. Ліберальний стиль батьківської поведінки.
3. Типи хибного авторитету батьків за А.С.Макаренко.
4. Організація Об'єднаних Націй у *Всесвітній декларації прав людини* проголосила, що діти мають право на особливий захист, турботу і допомогу. Як Ви розумієте право дитини на отримання інформації.
5. Як Ви розумієте зміст правил батьківської поведінки: «Не пропустіть моменту, коли досягнуто першого успіху.»
6. Вирішити педагогічну ситуацію.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Кафедра педагогіки та інклюзивної освіти

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ, ПРАКТИЧНИХ І ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ

ПІДГОТОВКА МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА

За напрямом _____0101 Педагогічна освіта_____
Спеціальність _____6.010101 Дошкільна освіта _____

Автори:
доцент Олексюк О.Є.
Посада, прізвище та ініціали

Затверджено на засіданні кафедри від «27» серпня 2018 р.

Миколаїв 2018-2019

Семінар І
Тема: Стан сім'ї в сучасному суспільстві
План

1.Охарактеризувати особливості сучасної української сім'ї.
2. Проаналізувати типи міжпоколінних відносин у різних типах сімей.
3. Визначити шляхи запобіганню соціального сирітства.

Рекомендована література:

1. Балушок В.Г. Обряди ініціацій українців та давніх слов'ян /Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України. – Львів, Нью-Йорк: Коць, 1999. – 215 с.
2. Павленко В.М., Таглін С.О. Етнопсихологія: Навч.посібник. – К.: Сфера, 1999. – 408 с.
3. Підготовка студентів до співпраці з батьками дітей дошкільного віку: Навчально-методичний посібник / Укл. М.А.Машовець. – К.: Логос, 2000. – 128 с. .
4. Родинно-сімейна енциклопедія / В.М.Благінін, Н.І.Белкіна та ін..; З заг. ред.Ф.С.Арвата та ін. – К.: Богдана, 1996. – 438 с.
5. Стельмахович М.Г. Українська родинна педагогіка: Навч. Посібник. – К.: ІСДО, 1996. – 286 с.

Додаткова:

1. Діти, молодь і закон. Збірник документів в 2-х частинах. – К.: Академвидав, 1994. – 420 с.

2.Паркинсон К.Н. и др. Дети. Как их воспитывать. Санкт-Петербург, 1992. – 123 с.

Семінар 2
Тема: Пренатальна педагогіка як першооснова виховання здорової дитини
План

1. Поняття про пренатальну педагогіку, її зв'язок з психологією, етикою, медициною, філософією.
2. Ненароджена дитина в сім'ї.
3. Народини. Родильні звичаї українців, їх застосування в сучасній педагогіці.
4. Вплив організації здорового способу життя сім'ї на розвиток і виховання дитини, зміцнення її здоров'я. Складові здорового способу життя сім'ї: збалансоване харчування, фізична активність, загартовування, психологічний комфорт.

Рекомендована література

Основна:

1. Балушок В.Г. Обряди ініціацій українців та давніх слов'ян /Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України. – Львів, Нью-Йорк: Коць, 1999. – 215 с.
1. Павленко В.М., Таглін С.О. Етнопсихологія: Навч.посібник. – К.: Сфера,

1999. – 408 с.
2. Підготовка студентів до співпраці з батьками дітей дошкільного віку: Навчально-методичний посібник / Укл. М.А.Машовець. – К.: Логос, 2000. – 128 с.
3. Стельмахович М.Г. Українська родинна педагогіка: Навч. Посібник. – К.: ІСДО, 1996. – 286 с.

Додаткова:

1. Діти, молодь і закон. Збірник документів в 2-х частинах. – К.: Академвидав, 1994. – 420 с.
2. Паркинсон К.Н. и др. Дети. Как их воспитывать. Санкт-Петербург, 1992. – 123 с.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Кафедра педагогіки та інклюзивної освіти

ЗАВДАННЯ НА КУРСОВІ ТА ДИПЛОМНІ ПРОЕКТИ З ДИСЦИПЛІНИ

ПІДГОТОВКА МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА

За напрямом _____0101 Педагогічна освіта_____
Спеціальність _____6.010101 Дошкільна освіта _____

Автори:
доцент Олексюк О.Є.
Посада, прізвище та ініціали

Затверджено на засіданні кафедри від «27» серпня 2018 р.

Миколаїв 2018-2019

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Кафедра педагогіки та інклюзивної освіти

КОНТРОЛЬНІ ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКИХ, ПРАКТИЧНИХ І ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ, ЗАВДАННЯ ДЛЯ ЗАЛІКІВ З ДИСЦИПЛІНИ

ПІДГОТОВКА МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА

За напрямом _____0101 Педагогічна освіта_____
Спеціальність _____6.010101 Дошкільна освіта _____

Автори:
доцент Олексюк О.Є.
Посада, прізвище та ініціали

Затверджено на засіданні кафедри від «27» серпня 2018 р.

Миколаїв 2018-2019

Тестові завдання зі спецкурсу

«Підготовка молоді до сімейного життя та відповідального батьківства»

1.Форма шлюбу, за якої чоловік одружується лише з однією жінкою, а жінка лише з одним чоловіком, має назву:

1) екзогамія;
2) моногамія;
3) полігамія;
4) поліандрія.

2. Упродовж віків в Україні обов'язковою умовою можливості шлюбу є:

1) принцип ендогамії;
2) кохання;
3) економічна вигода;
4) відсутність родинних зв'язків.

3. Сім'єю (або родиною) називають:

1) малу соціальну групу, що складається з поєднаних шлюбом чоловіка та жінки, їх дітей (власних або усиновлених), інших осіб, пов'язаних родинними зв'язками з подружжям, кровних родичів;

2) замкнуте об'єднання людей, яке захищає свій внутрішній світ і протистоїть зовнішнім впливам та втручанням;

3) добровільно об'єднаних спільною метою та спільною діяльністю людей;

4) малу соціальну групу, в якій вік чоловіка та дружини не перевищує 28 (30) років, які живуть у юридично визнаному чи громадянському шлюбі.

4. Сім'я є динамічною системою, що постійно перебуває у розвитку:

1) так;
2) ні.

5. Головною характеристикою сім'ї як соціальної системи є наявність взаємин між членами сім'ї:

1) так;
2) ні.

6. У дисфкункційних сім'ях закон розвитку діє сильніше, ніж закон гомеостазу:

1) так;
2) ні.

7. Сім'я, що складається з однієї шлюбної пари та їхніх дітей (або без них) називається:

1) складна сім'я;
2) нуклеарна сім'я;
3) розширена сім'я;
4) родина.

8. За структурою (за складом) сім'ї поділяють на:

1) повні, неповні, нуклеарні, молоді, зрілі, складні, великі;
2) нуклеарні, розширені, змішані, неповні, подружні;
3) традиційні, нуклеарні, егалітарні, біархатні, розширені;
4) молоді, середні, зрілі.

9. За виховним потенціалом сім'ї поділяють на:
1) виховально-сильні, виховально-стійкі, виховально-нестійкі, виховально-слабкі;
2) молоді, середні, зрілі;
3) повні, неповні, нуклеарні, молоді, зрілі;
4) конфліктні, неконфліктні.

10. Функціями сім'ї є такі:
1) виховна, навчальна, розвивальна;
2) матеріально-економічна, житлово-побутова, репродуктивна, комунікативна, виховна, рекреативна;
3) матеріально-економічна, нуклеарна, житлово-побутова, репродуктивна, комунікативна, виховна, рекреативна, девіантна;
4) індивідуалізації, диференціації, наступності, системності.

11. Яка з функцій сім'ї включає в себе систему регулювання стосунків між членами сім'ї, в тому числі первинний соціальний контроль і реалізацію влади та авторитету:
1) комунікативна;
2) виховна;
3) регулятивна;
4) економічна.

12. Рекреативна функція сім'ї — це:
1) організація вільного часу та відпочинку членів родини;
2) завантаження членів сім'ї роботою по господарству у вільний час;
3) забезпечення сім'ї житлом, ведення домашнього господарства, організація побуту;
4) народження дітей.

13. Репродуктивна функція сім'ї полягає у:
1) веденні домашнього господарства та організації домашнього побуту;
2) продовженні людського роду;
3) створенні сприятливого сімейного мікроклімату;
4) відновленні втрачених на виробництві сил.

14. Рівень сімейного спілкування за принципом “ми рівні один одному, і я у своїй поведінці враховуватиму не лише свої, а й твої бажання”, є:

1) примітивний;
2) діловий;
3) ігровий;
4) духовний.

15. Функціональними стабілізаторами (підтримують життєдіяльність родини) виступають:

1) спільне місце проживання, спільний бюджет, спільні види діяльності, спільні розваги;
2) діти, хвороби, порушення поведінки, подружні зради;
3) усі варіанти вірні;
4) жоден варіант невірний.

16. Стабілізаторами у дисфункціональних сім’ях виступають:

1) спільне місце проживання, спільний бюджет, спільні форми діяльності, спільні розваги;
2) діти, хвороби, порушення поведінки, подружні зради;
3) усі варіанти вірні;
4) жоден варіант невірний.

17. Для якої стадії життєвого циклу характерне виконання наступних завдань: досягнення фінансової і територіальної незалежності, вибудовування життєвих цілей, визначення критеріїв обрання партнера, набуття психологічної готовності до шлюбу:

1) період залицяння (“монада”);
2) період без дітей (“діада”);
3) період народження дітей у сім’ї (“експансія”);
4) період зрілого шлюбу (“стабілізація”);
5) період, коли діти залишають дім;
6) період “пустого гнізда”;
7) останній період життєвого циклу сім’ї.

18. Сім’я, що характеризується гнучкою ієрархічною структурою влади, ясно сформульованими сімейними правилами, сильною батьківською коаліцією, неушкодженими міжпоколінними кордонами, називається:

1) функціональною (здоровою);
2) дисфункціональною;
3) нуклеарною;
4) розширеною.

19. Яка з наведених нижче характеристик свідчить про дисфункцію сім’ї:

1) ієрархія ролей;
2) внутрішні кордони;

3) ціннісно-орієнтаційна єдність;
4) зовнішні кордони;
5) міжпоколінні коаліції.

20. Функцією передшлюбного періоду є:
1) накопичення спільних вражень та переживань;
2) пізнання один одного;
3) прогнозування і проектування сімейного життя;
4) усі відповіді правильні.

21. Здатність виконувати соціальні ролі й обов'язки, брати на себе відповідальність за свою сім'ю і за дітей, здатність матеріально забезпечити сім'ю вказує на:
1) фізичну і фізіологічну зрілість до шлюбу;
2) соціальну готовність до шлюбу;
3) етико-психологічну готовність до шлюбу;
4) сексуальну готовність.

22. Сформованість адекватних шлюбно-сімейних стосунків, уявлень майбутнього подружжя про шлюб і сім'ю, подружні і батьківські обов'язки, розуміння співвідношення між любов'ю і шлюбом; уміння цінувати особистісні якості партнера, об'єктивно оцінювати власні почуття і ставлення до обранця — є свідченням:
1) фізичної і фізіологічної зрілості до шлюбу;
2) соціальної готовності до шлюбу;
3) етико-психологічної готовності до шлюбу;
4) сексуальної готовності.

23. Оптимальними для подальшої задоволеності шлюбом мотивами одруження є:
1) побутово-господарчі;
2) інтимно-особистісні;
3) морально-психологічні;
4) сімейно-батьківські.

24. Основними мотивами вступу в шлюб у дисфункціональних сім'ях (за Е.Г. Ейдеміллером) є:
1) втеча від батьків, самотність, кохання, престиж, пошук матеріальних благ, з почуття обов'язку, ініціатива батьків;
2) самотність, духовна єдність, психологічна сумісність, престиж, пошук матеріальних благ, кохання, ініціатива батьків;
3) мотивація на сам факт шлюбу, мотивація на певний тип шлюбу, мотивація на певну людину;
4) усі варіанти правильні.

25. Які з наведених факторів зазвичай сприяють стабільності та благополуччю шлюбу:

1) подібність поглядів на розподіл ролей одного з подружжя і його батьків;

2) орієнтація на побут і комфорт хоча б одного з подружжя;

3) орієнтація на народження і виховання дитини хоча б одного з подружжя; 4) узгодженість шлюбно-сімейної мотивації подружжя;

5) орієнтація хоча б одного з подружжя на досягнення сексуального задоволення.

26. Оптимізації міжособистісного спілкування у сім'ї сприяють:

1) емпатія, відкритість і активність спілкування, конгруентність повідомлень, наявність зворотного зв'язку, вияв поваги й любові один до одного;

2) відкритість спілкування, емпатія, вияв поваги й любові один до одного, наявність сімейної мови, наявність парадоксальної комунікації;

3) емпатія, відкритість і активність спілкування, неконгруентність повідомлень, наявність зворотного зв'язку, вияв поваги й любові один до одного;

4) відкритість спілкування, емпатія, вияв поваги й любові один до одного, наявність сімейної мови, наявність комунікативних бар'єрів.

27. Закономірністю духовної сумісності є:

1) подібність духовних компонентів подружжя;

2) взаємодоповнення духовних компонентів подружжя;

3) протилежність духовних компонентів подружжя;

4) жоден із варіантів неправильний.

28. Основними ознаками конструктивного конфлікту є:

1) емоційне відчуження, почуття самотності, суперечливість потреб та інтересів;

2) підпорядкування одним учасником конфлікту іншого та нав'язування свого варіанта розв'язання проблеми (удаване перемир'я);

3) зниження конфліктності, напруги, тривоги, покращання взаєморозуміння, врахування інтересів усіх членів сім'ї;

4) жоден із варіантів неправильний.

29. Гармонійний тип сімейного виховання характеризується:

1) взаємним емоційним прийняттям, емпатією, взаємоповагою, обґрунтованою системою вимог, систематичним контролем, стійкістю виховного стилю, планомірною зміною системи виховання відповідно до віку дитини;

2) взаємним емоційним прийняттям, високим рівнем задоволення потреб усіх членів сім'ї, систематичним контролем, розбіжностями в родині з питань виховання дітей;

3) визнанням права дитини на вибір самостійного шляху розвитку, заохоченням автономії, уседозволеністю, надмірною задоволеністю потреб дитини;

4) визнанням самооцінки дитини, розумною й адекватною системою санкцій, низьким рівнем батьківського моніторингу, амбівалентним ставленням до дитини.

30. Якому типу відповідає така характеристика неадекватного батьківського ставлення: виявляється у підвищеній увазі й турботі, надмірній опіці та дріб'язковому контролі поведінки, заборонах; дитину не привчають до самостійності й відповідальності:

1) домінуюча гіперпротекція;
2) поблажлива гіперпротекція;
3) емоційне відторгнення;
4) підвищена моральна відповідальність.

31. Якого виду насильства стосується така характеристика: погрози, приниження, образи, надмірні вимоги, надмірна критика, неправда, ізоляція, заборони на поведінку й переживання, негативне оцінювання, фрустрація основних потреб тощо:

1) фізичне насильство;
2) сексуальне насильство;
3) психологічне насильство;
4) не відповідає жодному.

32. Особливе значення для розвитку особистості дитини у сім'ї мають наступні умови:

1) батьківське тепло, взаємна повага в сім'ї, частота й інтенсивність спілкування батьків з дітьми, сімейна дисципліна, методи виховання, які використовуються батьками, приклад батьків;

2) негайне виконання будь-якого бажання дитини;

3) наявність у дитини окремої кімнати з якомога більшою кількістю іграшок; 4) педагогічна освіта батьків.

33. Досить часто розлучаються подружжя:

1) які вміють конструктивно розв'язувати проблеми;
2) соціально зрілі особистості;
3) упевнені в можливості спокійних, безконфліктних стосунків між чоловіком і дружиною;
4) з розвиненими батьківськими почуттями, відповідальністю за власних дітей.

ПИТАННЯ до заліку

1. Шлюбні стосунки та шлюбний потенціал.
2. Шлюбний вік. Психологічна сумісність партнерів
3. Розвиток шлюбних стосунків. Секс у шлюбі
4. Цивільні шлюби
5. Розлучення
6. Поняття «сім’я».
7. Функції та структура сім’ї.
8. Класифікація сучасної сім’ї
9. Роль сім’ї у становленні особистості дитини
10. Умови подружньої сумісності.
11. Характерні особливості подружньої адаптації
12. «Подружня втома» як кризове явище у сім'ї
13. «Конфліктна субкультура» у подружньому спілкуванні
14. Психологія подружніх конфліктів
15. Відповідальне та усвідомлене батьківство як наукова проблема
16. Історичні аспекти формування батьківства
17. Відповідальне та усвідомлене батьківство як наукова проблема
18. Історичні аспекти формування батьківства
19. Готовність до батьківства: критерії
20. Готовність до батьківства: рівні.
21. Готовність до батьківства: фактори.
22. Готовність до батьківства: стратегії реалізації.
23. Компоненти розвинутої форми батьківства: Батьківські цінності.
24. Компоненти розвинутої форми батьківства: Установки й очікування.
25. Компоненти розвинутої форми батьківства: Батьківські ставлення.
26. Компоненти розвинутої форми батьківства: Батьківські почуття.
27. Компоненти розвинутої форми батьківства: Батьківські позиції.
28. Компоненти розвинутої форми батьківства: Батьківська відповідальність.
29. Компоненти розвинутої форми батьківства: Стиль сімейного виховання.
30. Система факторів, що визначають батьківство: Макросистема, або рівень суспільних впливів; Мезосистема, чи рівень впливу батьківської сім'ї;
31. Система факторів, що визначають батьківство: Мікросистема, або рівень власної сім'ї; Індивідуальний, або рівень конкретної особистості.
32. Основні навички усвідомленого батьківства
33. Основні навички усвідомленого батьківства
34. Поняття стилю сімейного виховання.
35. Потуральний стиль виховання дітей в сім’ї
36. Змагальний стиль виховання дітей в сім’ї
37. Розважливий стиль виховання дітей в сім’ї
38. Запобігливий стиль виховання дітей в сім’ї
39. Контролюючий стиль виховання дітей в сім’ї
40. Співчутливий стиль виховання дітей в сім’ї
41. Гармонійний стиль виховання дітей в сім’ї
42. Батьківське спілкування: основні поняття.

43. Батьківське спілкування: функції
44. Батьківське спілкування: компоненти
45. Культура батьківського спілкування
46. Типи батьківського спілкування: «Прийняття – нехтування»
47. Типи батьківського спілкування: «Симбіоз»
48. Типи батьківського спілкування: «Авторитарна гіперсоціалізація»
49. Типи батьківського спілкування: «Кооперація»
50. Види фальшивого авторитету батьків в сім'ї: придушення, віддалі, чванства.
51. Види фальшивого авторитету батьків в сім'ї: педантизму, резонерства.
52. Види фальшивого авторитету батьків в сім'ї: любові, доброти.
53. Види фальшивого авторитету батьків в сім'ї: дружби, підкупу.
54. Принципи створення батьківського авторитету
55. Типи неправильного виховання дітей в сім'ї за В. Гарбузовим.
56. Типи неправильного виховання дітей в сім'ї за А. Лічко і Е. Ейдеміллером: гіпопротекція, домінуюча гіперпротекція
57. Типи неправильного виховання дітей в сім'ї за А. Лічко і Е. Ейдеміллером: потураюча гіперпротекція, емоційне відкидання
58. Типи неправильного виховання дітей в сім'ї за А. Лічко і Е. Ейдеміллером: жорстокі взаємостосунки, підвищена моральна відповідальність.
59. Типи неправильного виховання дітей в сім'ї за В.І. Приходько: «Зовнішньо спокійна сім'я», «Вулканічна сім'я», «Сім'я санаторій».
60. Типи неправильного виховання дітей в сім'ї за В.І. Приходько: «Сім'я кругова оборона», «Сім'я-театр», «Сім'я третій зайвий».
61. Типи неправильного виховання дітей в сім'ї за В.І. Приходько: «Сім'я з кумиром», «Сім'я маскарад».
62. Основні педагогічні умови ефективності спілкування батьків з дітьми.
63. Типові правила, дотримання яких сприяє ефективності батьківського спілкування
64. Умови успішного виховання дітей в сім'ї
65. Феномени батьківства і материнства, як основні складові усвідомленого підходу до батьківства
66. Характеристика батьківської ідентичності. Роль і місце батька у вихованні дитини
67. Характеристика материнської ідентичності. Роль і місце матері у вихованні дитини
68. Характеристика методу заохочення як одного із основних методів сімейного виховання
69. Характеристика методу покарання як одного із основних методів сімейного виховання
70. Стратегії виховання відповідно до вікової періодизації розвитку дитини
71. Методи сімейного виховання і специфіка їх застосування.
72. Засоби сімейного виховання і специфіка їх застосування
73. Батьківська та материнська модель ідентичності

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Кафедра педагогіки та інклюзивної освіти

ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНАЦІЙНИХ БІЛЕТІВ, ЕКЗАМЕНАЦІЙНІ БІЛЕТИ З ДИСЦИПЛІНИ

ПІДГОТОВКА МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА

За напрямом _____0101 Педагогічна освіта_____
Спеціальність _____6.010101 Дошкільна освіта _____

Автори:
доцент Олексюк О.Є.
Посада, прізвище та ініціали

Затверджено на засіданні кафедри від «27» серпня 2018 р.

Миколаїв 2018-2019

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Кафедра педагогіки та інклюзивної освіти

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА РОЗРОБКИ ВИКЛАДАЧА З ДИСЦИПЛІНИ

ПІДГОТОВКА МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА

За напрямом _____0101 Педагогічна освіта_____
Спеціальність _____6.010101 Дошкільна освіта _____

Автори:
доцент Олексюк О.Є.
Посада, прізвище та ініціали

Затверджено на засіданні кафедри від «27» серпня 2018 р.

Миколаїв 2018-2019

1. Підготовка молоді до сімейного життя та відповідального батьківства. Навчальний посібник для студентів. /Автор-упорядник Олексюк О.Є. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського. 2016. 332 с.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Кафедра педагогіки та інклюзивної освіти

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ САМОСТІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТІВ З ДИСЦИПЛІНИ

ПІДГОТОВКА МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА

За напрямом _____0101 Педагогічна освіта_____
Спеціальність _____6.010101 Дошкільна освіта _____

Автори:
доцент Олексюк О.Є.
Посада, прізвище та ініціали

Затверджено на засіданні кафедри від «27» серпня 2018 р.

Миколаїв 2018-2019

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Самостійна робота є основним засобом засвоєння студентами навчального матеріалу у вільний від аудиторних навчальних занять час.

До основних форм самостійної роботи студентів при вивченні курсу слід віднести:

- опрацювання лекційного матеріалу та додаткове самостійне вивчення теоретичного матеріалу по підручниках та навчальних посібниках;
- вивчення окремих питань курсу;
- підготовку до семінарських та практичних занять і виконання позааудиторних завдань;
- використання комп'ютерної техніки для психологічної діагностики психологічних особливостей особистості та математичної обробки отриманих результатів;
- систематизацію вивченого матеріалу курсу перед модульним контролем.

Засвоєний у процесі самостійної роботи навчальний матеріал виноситься на поточний контроль.

Самостійна робота № 1. Історичний нарис становлення інституту сім'ї

Форма звітності: **конспект**

ПЛАН

4. Для самостійного вивчення питання «Історичний нарис становлення інституту сім'ї» ознайомтесь з матеріалом наступних джерел: Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций. – М.: Апрель-Пресс, 2000. – С. 20-32; Психология семейных отношений с основами семейного консультирования : [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / под ред. Е.Г. Силяевой : – 2-е изд-е, стереотип. – М. : Академия, 2004. – С. 4-12; Психология семейных отношений: конспект лекций / сост. С.А. Векилова. – М.: АСТ; СПб.: Сова, 2005. – С. 8-13.
5. Визначити головні аспекти історичного розвиту сім'ї як соціального інституту.
6. Складіть конспект.

Література

10. Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций. – М.: Апрель-Пресс, 2000. – 512 с.
11. Эйдемиллер Э.Г., Юстицкий В. Психология и психотерапия семьи. - 2-е изд., расшир. и доп. - СПб.: Питер, 2000. - 656 с.
12. Семиченко В.А., Заслуженюк В.С. Мистецтво взаєморозуміння. Психологія та педагогіка сімейного спілкування. - 2-е вид. - К.: Веселка, 1998. - 214с.
13. Семья в кризисном обществе / Под ред. М.С. Мацковского, Е.Ф. Фотеевой. - М.: Ин-т социологии РАН, 1993. - 96 с.
14. Психолопчна допомога сім'ї: Посібник / За ред. З.Г. Кісарчук. - К.: Вид-во ін-ту соціології НАН України, 1998.

15. Бондаренко О.Ф. Психологічна допомога особистості: Навчальний постник.-Х.:Фолю, 1996.237с.
16. Бондарчук О.І. Психологія сім`ї: Курс лекцій. - К.: МАУП, 2001. - 96 с.
17. Основы психологии семьи и семейного консультирования: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Под общ. ред. Н.Н. Посысоева. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2004. – 328 с.
18. Целуйко В.М. Психологические проблемы современной семи / В.М. Целуйко. – Екатеренбург: У-Фактор, 2007. – 496 с.

Самостійна робота № 2. Психологічні концепції шлюбу

Форма звітності: **розгорнутий план-конспект**

ПЛАН

7. Для самостійного вивчення питання «Психологічні концепції шлюбу» ознайомтесь з матеріалом наступних джерел: Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций. – М.: Апрель-Пресс, 2000. – С. 45-48; Психология семейных отношений с основами семейного консультирования : [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / под ред. Е.Г. Силяевой : – 2-е изд-е, стереотип. – М. : Академия, 2004. – С. 20-23; Психология семейных отношений: конспект лекций / сост. С.А. Векилова. – М.: АСТ; СПб.: Сова, 2005. – С. 61-67.
8. Визначити різні трактування поняття «шлюб».
9. Визначити сутність психологічної концепції шлюбу К. Хорні.
10. Визначити сутність психоаналітичної концепції шлюбу К.Юнга.
11. Визначити сутність гуманістичної концепції шлюбу К. Роджерса.
12. Складіть розгорнутий план-конспект.

Література

11. Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций. – М.: Апрель-Пресс, 2000. – 512 с.
12. Эйдемиллер Э.Г., Юстицкий В. Психология и психотерапия семьи. - 2-е изд., расшир. и доп. - СПб.: Питер, 2000. - 656 с.
13. Психология семейных отношений: конспект лекций / сост. С.А. Векилова. – М.: АСТ; СПб.: Сова, 2005. – 127 с.
14. Семиченко В.А., Заслуженюк В.С. Мистецтво взаєморозуміння. Психологія та педагогіка сімейного спілкування. - 2-е вид. - К.: Веселка, 1998. - 214с.
15. Семья в кризисном обществе / Под ред. М.С. Мацковского, Е.Ф. Фотеевой. - М.: Ин-т социологии РАН, 1993. - 96 с.
16. Психолопчна допомога сім'ї: Посібник / За ред. З.Г. Кісарчук. - К.: Вид-во ін-ту соціології НАН України, 1998.
17. Бондаренко О.Ф. Психологічна допомога особистості: Навчальний постник.-Х.:Фолю, 1996.237с.
18. Бондарчук О.І. Психологія сім`ї: Курс лекцій. - К.: МАУП, 2001. - 96 с.
19. Основы психологии семьи и семейного консультирования: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Под общ. ред. Н.Н. Посысоева. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2004. – 328 с.
20. Целуйко В.М. Психологические проблемы современной семи / В.М. Целуйко. – Екатеренбург: У-Фактор, 2007. – 496 с.

Самостійна робота № 3. Психологічні проблеми повторного шлюбу

Форма звітності: **рекомендації**

ПЛАН

17. Для самостійного вивчення питання «Психологічні проблеми повторного шлюбу» ознайомтесь з матеріалом наступних джерел: Целуйко В.М. Психологические проблемы современной семи / В.М. Целуйко. – Екатеренбург: У-Фактор, 2007. – С. 239-264; Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций. – М.: Апрель-Пресс, 2000. – С. 223-245; Психология семейных отношений с основами семейного консультирования : [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / под ред. Е.Г. Силяевой : – 2-е изд-е, стереотип. – М. : Академия, 2004. – С. 50-65; Психология семейных отношений: конспект лекций / сост. С.А. Векилова. – М.: АСТ; СПб.: Сова, 2005. – С. 81-86; Основы психологии семьи и семейного консультирования: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Под общ. ред. Н.Н. Посысоева. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2004. – С. 226-230.

4. Визначити види повторних шлюбів.

5. Розробити психологічні рекомендації для чоловіків та жінок з організації сімейних стосунків у повторному шлюбі.

Література

1. Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций. – М.: Апрель-Пресс, 2000. – 512 с.
2. Эйдемиллер Э.Г., Юстицкий В. Психология и психотерапия семьи. - 2-е изд., расшир. и доп. - СПб.: Питер, 2000. - 656 с.
3. Психология семейных отношений: конспект лекций / сост. С.А. Векилова. – М.: АСТ; СПб.: Сова, 2005. – 127 с.
4. Семиченко В.А., Заслуженюк В.С. Мистецтво взаєморозуміння. Психологія та педагогіка сімейного спілкування. - 2-е вид. - К.: Веселка, 1998. - 214с.
5. Семья в кризисном обществе / Под ред. М.С. Мацковского, Е.Ф. Фотеевой. - М.: Ин-т социологии РАН, 1993. - 96 с.
6. Психолопчна допомога сім'ї: Посібник / За ред. З.Г. Кісарчук. - К.: Вид-во ін-ту соціології НАН України, 1998.
7. Бондаренко О.Ф. Психологічна допомога особистості: Навчальний постник.- Х.:Фолю, 1996.237с.
8. Бондарчук О.І. Психологія сім`ї: Курс лекцій. - К.: МАУП, 2001. - 96 с.
9. Основы психологии семьи и семейного консультирования: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Под общ. ред. Н.Н. Посысоева. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2004. – 328 с.
10. Целуйко В.М. Психологические проблемы современной семи / В.М. Целуйко. – Екатеренбург: У-Фактор, 2007. – 496 с.
11. Бурлачук Л.Ф. Словарь-справочник по психодиагностике. -СПб.: Питер, 2000. - 528 с.
12. Головаха Е.И. Психология человеческого взаимопонимания. -К.: Политиздат Украины, 1989.- 189 с.
13. Гребенников И.В. Основы семейной жизни. - М.: Просвещение, 1991. - 158 с.
14. Добрович АБ. Кто в семье психотерапевт. - М.: Знание, 1985. - 80 с.

15. Ковалев С.В. Психология современной семьи. - М.: Просвещение, 1988. 208 с.
16. Смехов В.А. Опыт психологической диагностики и коррекции конфликтного общения в семье // Вопросы психологии, 1985. - № 4.

Самостійна робота № 4. Насильство у родині та його наслідки для формування особистості

Форма звітності: **міні-лекція**

ПЛАН

1. Для самостійного вивчення питання «Насильство у родині» ознайомтесь з матеріалом наступних джерел: Целуйко В.М. Психологические проблемы современной семи / В.М. Целуйко. – Екатеренбург: У-Фактор, 2007. – С. 418-472; Основы психологии семьи и семейного консультирования: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Под общ. ред. Н.Н. Посысоева. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2004. – С. 207-224; Синягина Н.Ю. Психолого-педагогическая коррекция детско-родительских отношений / Наталья Юрьевна Синягина. – М. : ВЛАДОС, 2005. – С. 7-33; 78-85.
6. Скласти план лекції та висвітлити у змісті наступні питання:
- статистика з проблематики;
- види насильства у родині;
- наслідки жорстокого поводження з дитиною;
- психологічна допомога жертвам насильства у сім'ї.
3. Скласти міні-лекцію.

Література

1. Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций. – М.: Апрель-Пресс, 2000. – 512 с.
2. Эйдемиллер Э.Г., Юстицкий В. Психология и психотерапия семьи. - 2-е изд., расшир. и доп. - СПб.: Питер, 2000. - 656 с.
3. Психология семейных отношений: конспект лекций / сост. С.А. Векилова. – М.: АСТ; СПб.: Сова, 2005. – 127 с.
4. Семиченко В.А., Заслуженюк В.С. Мистецтво взаєморозуміння. Психологія та педагогіка сімейного спілкування. - 2-е вид. - К.: Веселка, 1998. - 214с.
5. Семья в кризисном обществе / Под ред. М.С. Мацковского, Е.Ф. Фотеевой. - М.: Ин-т социологии РАН, 1993. - 96 с.
6. Психолопчна допомога сім'ї: Посібник / За ред. З.Г. Кісарчук. - К.: Вид-во ін-ту соціології НАН України, 1998.
7. Бондаренко О.Ф. Психологічна допомога особистості: Навчальний постник.-Х.:Фолю, 1996.237с.
8. Бондарчук О.І. Психологія сім`ї: Курс лекцій. - К.: МАУП, 2001. - 96 с.
9. Основы психологии семьи и семейного консультирования: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Под общ. ред. Н.Н. Посысоева. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2004. – 328 с.
10. Целуйко В.М. Психологические проблемы современной семи / В.М. Целуйко. – Екатеренбург: У-Фактор, 2007. – 496 с.

11. Бурлачук Л.Ф. Словарь-справочник по психодиагностике. -СПб.: Питер, 2000. - 528 с.
12. Головаха Е.И. Психология человеческого взаимопонимания. -К.: Политиздат Украины, 1989.- 189 с.
13. Гребенников И.В. Основы семейной жизни. - М.: Просвещение, 1991. - 158 с.
14. Добрович АБ. Кто в семье психотерапевт. - М.: Знание, 1985. - 80 с.
15. Ковалев С.В. Психология современной семьи. - М.: Просвещение, 1988. - 208 с.
16. Смехов В.А. Опыт психологической диагностики и коррекции конфликтного общения в семье // Вопросы психологии, 1985. - № 4.
17. Батька не обирають ... (Проблеми відповідального батьківства в сучасній Україні). - К.: А.Л.Д., 1997. - 144 с.
18. Семья в психологической консультации: Опыт и проблемы психологического консультирования / Под ред. А.А. Бодалева., В.В. Столина. - М.: Педагогика, 1998. - 254 с.
19. Степанов В.Г. Психология трудных школьников: Учебное пособие для учителей и родителей. - М.: Издательский центр «Академия», 1998. - 320 с.
20. Торохтий В.С. Психологическое здоровье семьи и пути его изучения: Вестник психосоциальной и коррекционно-реабилитаци-онной работы. - 1996 - № 3, 4, 1997. - № 2, 1998. - № 3.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Кафедра педагогіки та інклюзивної освіти

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ЩОДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ ДЛЯ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ

ПІДГОТОВКА МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА

За напрямом _____0101 Педагогічна освіта_____
Спеціальність _____6.010101 Дошкільна освіта _____

Автори:
доцент Олексюк О.Є.
Посада, прізвище та ініціали

Затверджено на засіданні кафедри від «27» серпня 2018 р.

Миколаїв 2018-2019

Методичні матеріали щодо виконання контрольних робіт для заочної форми навчання

Методичні вказівки до контрольних робіт з курсу «Підготовка молоді до сімейного життя та відповідального батьківства» укладено з метою надання практичної допомоги студентам заочної форми навчання, що готуються до контрольної роботи та складання заліку.

Контрольні роботи укладено згідно з робочою програмою з урахуванням різних розділів та тем лекційного курсу.

Виконання контрольної роботи з навчальної дисципліни сприяє професійному становленню студентів, визначенню їх здатності до самостійного розв'язання завдань, дозволяє перевірити їх уміння творчо мислити та знаходити оптимальні шляхи у виборі рішень.

У ході виконання контрольної роботи студенти набувають навичок самостійної роботи з літературою, систематизації та узагальнення фактичного матеріалу, користування науковою термінологією.

Головна мета її – перевірка самостійної роботи студентів в процесі навчання, виявлення ступеня засвоєння ними теоретичних положень курсу.

Перед тим як виконувати контрольну роботу, студент повинен обов'язково прослухати установчі лекції та закріпити теоретичний матеріал на практичних заняттях.

Після прослуховування установчих лекцій студент має право бути допущеним до складання заліку. Умовою допуску до екзамену є вчасно виконані завдання самостійної роботи та представлена контрольна робота з дисципліни.

Контрольна робота розглядається як різновид самостійної роботи студентів, що спрямована на формування вмінь самостійно працювати з теоретичним матеріалом, аналізувати найважливіші категорії дисципліни, встановлювати взаємозв'язок між її головними поняттями. У ході виконання контрольної роботи студент має навчитися визначати практичну спрямованість та значущість дисципліни, її зв'язок з іншими науками.

Ознайомившись із тематикою контрольних робіт, студент виконує той варіант контрольної роботи, на який вказує викладач.

Контрольна робота виконується студентом після самостійного вивчення програмного матеріалу курсу і є формою контролю знань студентів.

ЕТАПИ ПІДГОТОВКИ ДО НАПИСАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Процес підготовки і виконання контрольної роботи складається має декілька варіантів в залежності від кількості завдань та виду контрольної роботи

1 варіант:

1. Вибір варіанту контрольної роботи.

Завдання контрольних робіт нараховує 10 варіантів. Вибір варіанту – за першою літерою прізвища студента. Кожен заданий варіант передбачає розкриття 3 питань.

2. Вивчення літературних джерел, складання бібліографії за визначеною темою.

Підготовка до написання контрольної роботи передбачає вивчення низки літератури, в якій найбільш повно та ґрунтовно розкрита дана тема. Написання контрольної роботи передбачає не переписування теми одного підручника, а осмислення вивченого матеріалу з даної теми, розуміння та усвідомлення його.

3. Написання теоретичної частини контрольної роботи.

Контрольна робота складається з таких розділів: змісту (плану), розкриття даних питань, висновків та списку використаних джерел. Кожне питання повинно бути розкрито конкретно та якомога більш змістовно, відповідно заданої проблеми, а не в цілому. В кінці кожного питання – висновок (обсягом 4–5 речень), який буде тезисним підсумком розкритого матеріалу. Контрольна робота передбачає загальний висновок, в якому буде узагальнено результати викладеного

матеріалу. Список використаних джерел необхідно складати в алфавітному порядку за встановленими правилами оформлення (ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання»; детальніше за посиланням – http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/2899/1/Бібліографічний%20опис%20 дисертацій.pdf).

Контрольна робота виконується в окремому зошиті. Загальний обсяг контрольної роботи повинен складати 24 (12 двосторонніх) сторінки рукописного тексту. Контрольна робота пишеться державною мовою, усі сторінки необхідно пронумерувати (при написанні роботи в учнівському зошиті на кожній сторінці слід залишити поля (по 2–3 см) для поміток викладача-рецензента. У кінці роботи повинні стояти підпис студента та дата виконання.

5. Здача контрольної роботи на кафедру (за 1 тиждень до початку сесії).

6. Захист контрольної роботи.

1. Уважно прочитати конспект лекцій.
2. Проаналізувати теоретичний матеріал, що відпрацьовувався на практичних заняттях.
3. Уважно вивчити тематику контрольних робіт, що запропонована.
4. Підібрати відповідну літературу, у якій відбиваються обрані питання.
5. Зробити стислий конспект з тих питань, що обрано.
6. Обміркувати та проаналізувати теоретичні положення.
7. Конкретно та чітко відповісти на поставлені питання, ілюструючи виклад конкретними прикладами.
8. Вказати практичну значущість питань, що розглядаються.
9. Вказати літературу, що була використана.

Контрольна робота остаточно оцінюється під час індивідуальної співбесіди викладача і студента. Захист контрольної роботи – це допуск студента до екзамену.

Вимоги до оформлення контрольної роботи:

- **варіант контрольної роботи** визначається за останньою цифрою номера залікової книжки студента. *Наприклад, якщо це цифра «5», то можна обрати один з трьох варіантів контрольної роботи: 5, 15 або 25*; або за буквою алфавіту у загальному списку студентів групи;
- **титульний лист** *(див. додаток А)* обов'язково повинен містити назву кафедри, дисципліни, номер варіанту, тему контрольної роботи, П.І.Б. студента, номер групи та залікової книжки;
- **текст** контрольної роботи виконується рукописним або комп'ютерним способом;
- при вирішенні **завдань** треба, по-перше, переписати текст завдання та дати на нього відповідь; по-друге, кожне нове завдання починати з нової сторінки;
- наприкінці контрольної роботи обов'язково повинен бути **перелік джерел інформації** *(див. додаток Б)*.

Відповіді на кожне теоретичне питання контрольної роботи повинні містити матеріал обсягом до 5–6 сторінок. При розв'язанні задач студент має детально вказувати, яким саме був хід його роздумів, якими формулами він користувався.

ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

1. Роботу слід писати у зошиті шкільного зразка.
2. Чітко відокремлювати питання та розділи роботи.
3. Обсяг контрольної роботи не може перевищувати двох аркушів на одне питання.
4. Обов`язково вказати літературу, що було використано при підготовці контрольної роботи.
5. Писати слід чітко та розбірливо.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Оцінка «Відмінно/A» – студент повністю відповів на три питання, змістовно проаналізував теоретичний матеріал, навів відповідні приклади. Виклад матеріалу вирізняється чіткістю та послідовністю.

Оцінка «Добре/B» – студент повністю відповів на три питання, змістовно проаналізував теоретичний матеріал, але у викладі матеріалу мають місце одна неточність або одна помилка. Виклад матеріалу достатньо чіткий та послідовний.

Оцінка «Добре/C» – студент в цілому відповів на три питання, змістовно проаналізував теоретичний матеріал, але у викладі матеріалу мають місце 2- 3 неточності або одна помилка. Виклад матеріалу не завжди достатньо чіткий та послідовний.

Оцінка «Задовільно/D» – студент відповів на три питання, аналіз послідовний та чіткий, у викладі матеріалу мають місце 3-4 неточності або 2-3 помилки.

Оцінка «Задовільно/E» – студент відповів на два питання, аналіз недостатньо послідовний та чіткий, мають місце 4-5 неточностей або 3-4 помилки.

Оцінка «Незадовільно/F» – студент відповів на одне питання або на всі

три поверхово, аналіз матеріалу недостатньо послідовний, мають місце 3-4 помилки.

Оцінка «Незадовільно/Fx» – студент відповів на одне питання або на всі три поверхово, аналіз матеріалу не проведено, мають місце 4-5 помилок.

Міністерство освіти і науки України
Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського
Кафедра педагогіки та інклюзивної освіти

Контрольна робота
Дисципліна _____
Варіант _____
Тема _____

Виконала/в
ПІБ студента _____
навчальна група _____
номер залікової книжки _____

Перевірив
ПІБ _____
вчений ступінь, звання _____
оцінка, підпис _____

Миколаїв 2018-2019

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Кафедра педагогіки та інклюзивної освіти

ІНШІ МАТЕРІАЛИ З ДИСЦИПЛІНИ

ПІДГОТОВКА МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА

За напрямом _____0101 Педагогічна освіта_____
Спеціальність _____6.010101 Дошкільна освіта _____

Автори:
доцент Олексюк О.Є.
Посада, прізвище та ініціали

Затверджено на засіданні кафедри від «27» серпня 2018 р.

Миколаїв 2018-2019

ТЕСТ НА ВИЯВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКОГО СТИЛЮ СПІЛКУВАННЯ З ДИТИНОЮ (за Оленою Мерзляковою)

Для перевірки способу спілкування з власною дитиною – пропонуємо виконати такий тест. Запропонована методика – спрощений і дещо модифікований варіант відомого в середовищі психологів тесту батьківського ставлення.

У нашому випадку її результати можна використовувати як додатковий привід для роздумів, але не як повноцінний психодіагностичний інструмент.

Нижче запропоновані деякі твердження, які відображають можливе ставлення батька або матері до власної дитини. Якщо ви згодні з тим чи іншим твердженням – зафіксуйте у бланку для відповідей поруч з номером твердження позначку «+» або «так». Якщо не згодні – відповідно позначку «-» або «ні».

Бланк для відповідей

1.	7.	13.	19.	25.	31.	37.
2.	8.	14.	20.	26.	32.	38.
3.	9.	15.	21.	27.	33.	39.
4.	10.	16.	22.	28.	34.	40.
5.	11.	17.	23.	29.	35.	41.
6.	12.	18.	24.	30.	36.	42.

Текст опитувальника

1. Моя дитина подобається мені такою, яка вона є.
2. Основна причина капризів моєї дитини – це егоїзм, лінощі і впертість.
3. Я завжди зважаю на думку дитини.
4. Я завжди співчуваю своїй дитині.
5. Я мрію про те, щоб моя дитина досягла того, що особисто мені не вдалося в житті.
6. Моя дитина росте непристосованою до життя.
7. Я поважаю свою дитину.
8. Моя дитина часто робить такі вчинки, що заслуговують на осуд.
9. Батьки повинні не тільки вимагати від дитини, але і самі пристосовуватися до неї, ставитися до неї з повагою, як до особистості.
10. Потрібно якнайдовше тримати дитину подалі від реальних життєвих проблем, якщо вони її травмують.
11. Дитину з дитинства варто тримати у жорстких рамках, тільки тоді з неї виросте гарна людина.
12. Стосовно своєї дитини я часто відчуваю досаду.
13. Я охоче проводжу з дитиною свій вільний час.
14. Якщо проводити відпустку з дитиною, то неможливо нормально відпочити.
15. Я завжди беру участь в іграх і справах дитини.
16. Гарні батьки захищають дитину від труднощів життя.
17. Сувора дисципліна в дитинстві розвиває сильний характер.
18. Мені здається, що інші діти глузують з моєї дитини.
19. Я люблю, коли друзі моєї дитини приходять до нас додому.

20. Коли я порівнюю свою дитину з її однолітками, то вони здаються мені вихованішими і розсудливішими.

21. Я дуже цікавлюся життям своєї дитини,

22. Я намагаюся виконувати всі прохання І побажання моєї дитини.

23. Я вважаю своїм обов'язком знати все, про що думає моя дитина.

24. Моя дитина, як губка, усмоктує в себе все найгірше.

25. Я відчуваю дружні почуття стосовно дитини.

26. Моя дитина спеціально поводиться погано, щоб дошкулити мені.

27. Діти рано починають розуміти те, що батьки можуть помилятися.

28. Я часто шкодую про те, що моя дитина дорослішає, і з ніжністю згадую той час, коли вона була ще зовсім маленькою.

29. Дитина повинна дружити з тими, хто подобається її батькам.

30. До моєї дитини постійно «липне» все погане.

31. Я поділяю захоплення моєї дитини.

32. Виховання дитини – це суцільні нерви.

33. Я часто визнаю, що у своїх вимогах І претензіях дитина по-своєму права.

34. Я захоплююся своєю дитиною.

35. Дитина не повинна мати секретів від батьків.

36. Я невисокої думки про здібності моєї дитини і не приховую цього від неї.

37. Прикрості моєї дитини мені завжди близькі і зрозумілі.

38. Коли в компанії говорять про дітей, мені іноді стає соромно, що моя дитина не така розумна і здібна, як інші.

39. При прийнятті рішень в родині варто враховувати думку дитини.

40. Найголовніше – щоб у дитини було спокійне, безтурботне дитинство.

41. За суворе виховання діти потім дякують своїм батькам.

42. Моя дитина не в змозі зробити щось самостійно, і якщо вона це робить, то обов'язково щось виходить не так.

Обробка результатів

Підрахуйте кількість позитивних відповідей «так» за кожним рядком у вашому бланку-таблиці. У правій колонці ви можете прочитати, що означають бали за кожною з обраних 6 шкал.

Підрахуйте кількість «+» в кожному рядку

1. 7. 13. 19. 25. 31. 37. ∑ «+» Прийняття дитини
2. 8. 14. 20. 26. 32. 38. ∑ «+» Відторгнення дитини
3. 9. 15. 21. 27. 33. 39. ∑ «+» Кооперація
4. 10. 16. 22. 28. 34. 40. ∑ «+» Симбіоз з дитиною
5. 11. 17. 23. 29. 35. 41. ∑ «+» Контроль
6. 12. 18. 24. 30. 36. 42. ∑ «+» Ставлення до невдач

Шкала «Прийняття дитини» та «Відторгнення дитини»

В ідеалі шкала «Прийняття дитини» повинна набрати якнайбільше балів, а шкала «Відторгнення» – якнайменше або зовсім не набрати. Та в реальному житті не все буває ідеально. Порівняйте кількість набраних балів за цими показниками. Яка тенденція переважає у вашому випадку?

Високі бали за шкалою (6–7) «Прийняття» свідчать про те, що батько або мати має виражене позитивне ставлення до дитини. Дорослий приймає дитину такою, яка вона є, поважає і визнає її індивідуальність, схвалює її інтереси, підтримує плани, проводить з нею чимало часу і не шкодує про це.

Високі ж бали за шкалою «Відторгнення» свідчать про те, що доросла людина відчуває стосовно дитини частіше негативні почуття: роздратування, злість, досаду. Такий дорослий частіше вважатиме дитину невдахою, не вірить у її майбутнє, низько оцінює ЇЇ здібності і нерідко своїм ставленням травмує дитину.

Шкала «Кооперація»

Високі бали за шкалою «кооперація» (7–8 балів) є ознакою того, що дорослий виявляє щирий інтерес до того, що цікаве дитині, високо оцінює її здібності, заохочує самостійність та ініціативу, намагається бути з нею на рівних. Такі батьки, як правило, довіряють своїм дітям та намагаються зрозуміти їхню точку зору під час вирішення суперечливих питань.

Низькі бали по цій шкалі (1–2 бали) свідчать про те, що дорослий стосовно дитини поводиться навпаки і не може претендувати на роль гарного педагога.

Шкала «Симбіоз»

Високі бали за шкалою «симбіоз» (6–7) балів достатні для того, щоб зробити висновок про те, що ця доросла людина не встановлює психологічну дистанцію між собою і дитиною, намагається завжди бути ближче до неї, задовольняти її потреби, захищати від неприємностей.

Батько або мати нібито відчуває себе одним цілим з дитиною. У таких батьків тривога за дитину значно підвищується, коли дитина починає відстоювати «власну автономію». За власною волею ця категорія батьків ніколи не дасть дитині самостійності, чим, безумовно, заважатиме її розвитку.

Низькі ж бали за цією шкалою (1–2 бали) є ознакою того, що дорослий, навпаки, встановлює значну психологічну дистанцію між собою і дитиною. Що це – повага до особистості дитини чи батьківська байдужість – зрозуміти допоможуть інші показники методики.

Шкала «Контроль»

Високі бали за шкалою «контроль» (6–7 балів) свідчать про те, що доросла людина поводиться занадто авторитарно стосовно дитини, вимагаючи від останньої незаперечної слухняності і задаючи дитині жорсткі дисциплінарні рамки. Вона нав'язує дитині майже в усьому свою волю. Така поведінка батьків далеко не завжди може бути корисною для дітей, тому що сприяє розвитку пасивності, психологічної загальмованості та інфантилізму.

Низькі бали за цією ж шкалою (1–2 бали) навпаки, свідчать про те, що контроль за діями дитини з боку дорослої людини практично відсутній. Це може бути не дуже добре для навчання і виховання дітей. Найкращим варіантом оцінки педагогічних здібностей дорослої людини за цією шкалою є середні оцінки, від 3 до 5 балів.

Шкала «Ставлення до невдач дитини»

Високі бали за шкалою «ставлення до невдач дитини» (7–8 балів) є ознакою того, що доросла людина вважає дитину маленькою невдахою і ставиться до неї як до нетямущої істоти. Інтереси, захоплення, думки і почуття дитини здаються дорослій людині несерйозними, і вона ігнорує їх. Навряд чи такий дорослий може стати гарним вчителем і вихователем для дитиня.

Низькі бали за цією ж шкалою (1–2 бали), навпаки, свідчать про те, що невдачі дитини дорослий вважає випадковими і вірить у неї. Ця віра, як правило, передається самій дитині. І навіть якщо дійсно були якісь негаразди – дитина завдяки батьківській вірі та підтримці обов'язково їх подолає.

Нагадуємо ще раз, що результати цієї методики – лише додатковий привід замислитися над власними настановами вихователя та краще зрозуміти ставлення до своєї дитини.

Ситуація № 1

…- Олечко, ти подивись, які я тобі чобітки купила.

Олечка кривить губи: - 50 карбованців, - діловито і точно оцінює вона. – Це вже не модно. Потрібні високі, червоні, блискучі – вони 70 карбованців коштують…

- Що ж ти, мати, на 20 карбованців поскупилась? – заступився за Олечку батько.

- З грішми скрутно, та й немає таких.

- Ну, ну, як-небудь…дістати треба.

Зильберман Б. Г. Этюды о воспитании.- Казань: Татарс. кн. изд-во, 1981.- С. 27, 28.

1. Оцініть ситуацію. Чи правильна поведінка батьків щодо дочки?

2. Які риси характеру дівчини виявляються в цій ситуації? З чим пов'язано їх виникнення?

3. «Програйте» цю ситуацію інакше, додержуючи принципу єдності вимог у вихованні дітей.

Ситуація № 2

«Мені — шістнадцять років. У мене є мама, тато, молодший брат. Але кожний у нашій сім'ї живе сам по собі. За стіл ми ніколи не сідаємо разом, а кожний їсть окремо. Ми нікуди не ходимо всією сім'єю: ні гуляти, ні в кіно. Одного разу купили квитки до цирку, і то тато з мамою з нами не пішли.

Тато не п'є, любить працювати, допомагає мамі, мама також дуже роботяща. Але як вона до мене ставиться! Ні разу мене не приголубила. Коли я з нею раджусь, вона відповідає коротко: «Не знаю».

Коли ж я сама хочу поцілувати маму, вона мене відстороняє: «Не люблю телячих ніжностей». Радитися мені доводиться з бабунею (мамина мама). Бабуня в мене чудова, вона мене розуміє. Але бабуня старенька, багато в її житті було по-іншому, а мама могла б зрозуміти мене краще.

Я дуже заздрю своїй подрузі, у неї мама зовсім інша. Коли я в них буваю вдома, мама подруги завжди цікавиться моїми справами. Разом ми п'ємо чай, розмовляємо. Мама подруги розповідає про себе, я — про себе, про що мрію, ким хочу стати. Ця чужа жінка звертається до мене лагідно, а моя мама ні разу не назвала мене дочкою. Тільки Лілька! Вона дуже нестримана, кричить, обзиває, а іноді може й ударити. У присутності гостей лає, принижує мене, виставляє напоказ мої недоліки. Я дуже ображена на мою маму, часто плачу».

Холодний дом//Семья и шк.— 1984,—№ 1,—С. 13.

1. *Проаналізуйте ситуації сімейного життя, які описала Ліля.*
2. *Визначіть характер стосунків між дорослими і дітьми в кожній із ситуацій.*
3. *Як впливають особливості стосунків у сім'ї на формування особистості?*
4. *Оцініть традиційні взаємини у вашій сім'ї, сто сунки між дорослими і дітьми.*

Ситуація № 3

«...Було мені тоді, мабуть, років дев'ять, учився я в третьому класі. Одного разу прокидаюся вночі —- чую, батько й мати про щось сперечаються... Те, що я почув тоді, приголомшило мене: мати Т батько вирішили розлучитися. «Що значить розлучитися?» — спалахнула в моїй свідомості думка. Я зрозумів, що батько й мати житимуть у різних місцях. А далі почув, що ні батько, ні мати не хочуть взяти мене до себе. Батько наполягає на тому, щоб я залишився у матері, а мати каже: хай він іде з тобою, нічого я з ним не вдію, він уже не слухається...»

Сухомлинський В. О. Не бійтеся бути ласкавими// Вибр. твори: У 5 т.— Т. 5 — К.: Рад. шк., 1977.— С. 348.

1. *Як ви думаєте, що відчув хлопчик, почувши не тільки про розлучення батьків, але й про те, що ніхто з них не хоче взяти його до себе?*
2. *Як позначається на дітях дефіцит батьківської любові? До яких наслідків призводять конфлікти між батьками? Поділіться власними спостереженнями.*

Ситуація № 4

Ми виявились сусідами. У Валі син Сашко, у мене також діти. Відома справа, вели розмови про дітей: як навчаються, як поводяться, до чого прагнуть.

Нам, сусідам, Сашко завдавав багато клопоту: подряпини і вибоїни, які він залишав зі своїми дружками в під'їзді, ми шпаклювали і білили, спалені поштові скриньки замінювали новими. А Валя твердила тільки одне: «Гарний у мене син росте, гарний! А що пустує, так усі хлопці такі».

Бувало скажеш Валі: «Для чого дозволяєш Сашкові курити?» Вона у відповідь: «Адже хлопець, він, а не дівчинка...»

І ми прощали Сашкові пустощі, шкодували його, адже хлопець без батька росте. Усі раділи, коли Сашко закінчив восьмирічку, думали, вступить до училища, здобуде професію, буде працювати, візьметься за розум. Даремно надіялись. В училищі, як і в школі, Сашко пропускав заняття, розважався з дружками. Увімкнуть музику на всю гучність, підсилювач у лоджію виставлять, і гримить на весь квартал: «Миллион, миллион алых роз...» А мати тільки дружків лає, а Сашка як і раніше захищає: «Гарний у мене син!»

Мати завжди любить свою дитину. Але не повинна бути такою сліпою материнська любов! Не допоможе така любов вирости Сашкові гарною людиною.

Полоненая В. Слепая любов // Семья и шк.— 1984.— № 7 - С. 12.

1. *Чи згодні ви з автором листа? Чи підтверджують висловлену точку зору ваші власні спостереження? Які саме?*
2. *У чому полягає мудрість батьківської любові? Прочитайте статтю В. О. Сухомлинського «Батьківська любов і воля».*

Ситуація № 5

— Мамо, можна я з Валею погуляю? Я вже уроки зробила,— просить дівчинка.

— Не можна.

— Чому? Я все зробила і кімнату прибрала. Можна?

— Ні, не можна! — дратується мати.

— Ну чому — не можна? Я своєчасно буду вдома.

— Завелася «чому-чому?» Сказано — не можна!

Федосеенко Л. Дисциплина желаний // Уроки педагогического мастерства для родителей.— К.: Рад. шк. 1976.— С. 59.

1. *Оцініть поведінку дитини і дорослого в наведеній ситуації.*
2. *Одні батьки вважають, що вимоги дорослих повинні бути обґрунтованими і зрозумілими для дітей, інші — що в цьому немає необхідності. Якої думки додержуєтесь ви?*
3. *Як може відбитися поведінка матері на її подальших стосунках з дочкою?*

Ситуація № 6

— ...Можна,— зазирає до кімнати Кетіно. Вона чимось схвильована.

— Звичайно, заходь. Сідай ближче. Чому в тебе такі очі? Чому синець на обличчі?

Дівчинка опускає голову і несподівано починає плакати.

— Тато мене побив... Не люблю більше тата. Не хочу його бачити.

— У тебе такий чудовий тато, як же він міг тебе побити?

— Колись був хороший. Тепер став поганий, лається.

— Постривай. Давай-но витремо сльози.

Я дістаю з кишені носовичка. Витираю їй сльози.— А тепер розповідай, як усе було.

— Тато прийшов з роботи, почав кричати на маму, а я за неї заступилася, тоді він мене вдарив по щоці. Ти, каже, така ж, як і твоя мама. Я відповіла, що мама дуже хороша. Він мене вигнав з кімнати... Я злякалася, що мама лишилася з ним сам на сам і почала кричати. Тоді батько побив мене...

— А якщо він вибачиться перед тобою і перед мамою, зможеш простити?

— Не знаю. Не люблю його більше.

Амонашвілі Ш. Спасибі за прекрасне батьківство // Молодь України.— 1986.— 10 серп.

1. *Які грубі помилки ви помітили в поведінці батька Кетіно?*
2. *До яких небажаних наслідків можуть призвести ці дії батька?*
3. *Що б ви порекомендували батькові в такій ситуації? Як ви розумієте батьківський авторитет?*

Ситуація № 7

Мати прийшла з роботи в поганому настрої. А тут..

— Ні, піду! Усі йдуть у нас.

— Ти з ким розмовляєш? Не дозволяють, значить, не підеш.

— Ні, піду! — і дочка вискочила 3 дому.

На вулиці, обливаючись сльозами, дівчинка обурювалась:

— Ненавиджу! Тільки і знають командувати. Увесь клас іде в кіно, а мене не пускають. Чому? Мені вже п'ятнадцять. Просто треба принизити, показати свою владу...

К у н ц О. Р. Беседи о семейной педагогике.— Уфа: Башк. кн. изд-во, 1981,— С. 19.

1. Порівняйте цю ситуацію з наведеною вище. Чи не здається вам, що друга ситуація показує, як можуть розвиватися стосунки між матір'ю і дочкою, якщо вони будуються на відсутності поваги дорослого до дитини?

2. Що можна порадити матері?

Ситуація № 8

Ваш син читає — захоплений книжкою. Ви побачили безладдя на його столі.

— Сергію, підійди сюди!

— Зараз! — говорить син, не відриваючись від книжки.

— Не «зараз», а моментально, раз тебе кличуть!

— Ох, тату... Найцікавіше місце!..

Книжка, вирвана сильною батьківською рукою, летить убік.

Чи можна після такого початку розмови чекати від сина слухняності або просто доброзичливого ставлення до претензій батька? Тим більше, що розгніваний батько не вибирає висловів:

— Що це за безладдя у тебе на столі? Негайно ж усе прибрати! Чому не ідеш, коли тебе кличуть! Нахаба! Розпустився! Невже я повинен вичікувати, поки... і т. д. і т. п.

Ковалева Л. Е. Микроклимат семьи.— М.: Знание, 1979,—С. 37.

1. *Проаналізуйте ситуацію. У чому батько неправий?*
2. *Чи можна в такий спосіб добитися поваги дітей? Педагогічно правильно «програйте» цей епізод.*
3. *Чи рахуєтесь ви із справами своїх дітей, їхніми смаками, думкою? Як це позначається на ваших стосунках?*

Ситуація № 9

...Був у нас у сім'ї час, коли всі чомусь «заводились» через дрібниці, дратувалися, легко ображались один на одного. А чому, я ніяк не могла зрозуміти, і це дуже прикро вражало. Допоміг розібратися в цьому син — йому було тоді лише років десять-одинадцять: «Знаєш, мамо, ти б мені казала заздалегідь, що мені потрібно вдома зробити, я все зроблю, але потім ти мене вже не чіпай, а то завжди так не хочеться кидати що – небудь на найцікавішому місці».

Мене це прохання насторожило і примусило поспостерігати за собою, за

батьком, за всіма. І знаєте, що я виявила? ми справді не давали одне одному спокою тим, що могли звернутися з проханням, запитаннями, розмовами до будь-якого незалежно від занять і справ кожного. Ми ж думали, що це добре, така свобода і не вимушеність, а виходила звичайнісінька безцеремонність, нетактовність. Вона й дратувала нас все більше і більше. Спасибі синові – він допоміг зрозуміти у чому тут справа.

Никитина Л. А. Отчий дом.-
М.: Знание, 1982. – С. 59.

1. Чи згодні ви з висновками автора?

2. Подумайте, чи з повагою ставляться в вашій сім'ї до часу і справ один одного?

3. Що таке батьківське спілкування про дітей? Чи включає це поняття такий аспект, як повага до інтересів, занять?

Ситуація № 10

Маленький хлопчик їде з татом у метро. Поїзд відійшов від станції і виїхав у тунель. Хлопчик збуджений.

— Тату! Чому стало темно за вікнами? Там ніч? А чому вогники?

— Сиди спокійно!

— Тату! А ці вогники — це зірки? А там ліс і будинки?

— Сиди, я тобі кажу!

Зав'язує синові шапку. Той крутиться.

— Стій на місці!

— А мені лоскотно! Ти мені сильно затягнув!

— Стій, я тобі кажу!

Шльопанець. Гіркий плач.

Масс А. Бумеранг//Семья и шк,—
1983,—№ 1,—С. 33.

1. Чи здивувався б тато, коли б йому сказали, що він поводиться з своєю дитиною нешанобливо, нетактовно?

2. Спробуйте уявити цю ситуацію інакше. Пригадайте епізоди з власної сімейної практики.

3. Скільки часу ви приділяєте спілкуванню з дітьми? Багато це чи мало? Що є змістом вашого спілкування? Чи подобається вам проводити час з дітьми?

Ситуація № 11

Мама рідко поверталася зі школи радісною, але на цей раз її обличчя було особливо сумним і втомленим.

- Що трапилось? – запитав тато. – Ігор знову щось накоїв?

- Нічого не трапилось. Нічого не накоїв. – якось по – особливому спокійно відповіла мама. – Класний керівник каже, що він такий же, як і завжди, - погано вчиться, недопитливий, не вміє спілкуватися з дітьми і ті неохоче беруть його до своєї компанії. А Ігор дуже чутливий, усе помічає. Тепер він уже сам почав

уникати дітей, і це — тривожний сигнал.

Батьки допізна обговорювали, як розворушити дитину...

Може родинна схильність до колекціонування виручить і Ігоря? Залучити б дідуся в союзники...

У неділю Ігор повернувся від дідуся з сяючими очима. Він охоче розповідав мамі з татом про те, що побачив, із захопленням показував подаровані марки.

Незабаром дідусь познайомив внука з колекціонерами-ровесниками, він вів гурток в одній із шкіл. А потім з'ясувалося, що юні філателісти звичайно ж є і там, де навчається Ігор. І для них він також не боявся бути нецікавим. Контакти з дітьми налагодилися. Ігор став постійним відвідувачем бібліотеки — далекоглядний дідусь повів його шляхом літературної тематики.

Оцінки і стосунки в школі поліпшились. Виникло нове невичерпне джерело спілкування — інтерес сина, який бережно підтримали батьки. Одного разу Ігор приніс кілька марок, присвячених мінералам, і тато, геолог за професією, розповів про них стільки цікавого, що усі навіть про телевізор забули. Через кілька днів син показував ці ж марки товаришеві і з гордістю розповідав про свого батька та його роботу.

Ш п а г и н М. Папа, мама, марки и я.— М.: Знание, 1982.— С. 10,11.

/. *Дайте педагогічну оцінку описаній ситуації.*

2. *Що таке непрямий вплив у педагогіці? Як ви застосовуєте його у сімейній практиці? Наведіть приклади.*

3. *Чи є у вас захоплення? Чи підтримуєте ви дітей у їхніх захопленнях? Розкажіть про це детальніше.*

Ситуація № 12

…Ваша дочка прийшла з вечора не о десятій годині, як ви просили, а о пів на першу ночі. Звичайно, за дві с половиною години всі в сім'ї розхвилювались…

Пінт О. О. Це вам, батьки. – К.: Рад. шк., 1973. – С. 17.

1. Як повинні реагувати батьки на пізнє повернення дочки: починати розмову в збудженому нервовому стані чи відкласти розмову до завтра? Який варіант вам здається правильним і чому?

Ситуація № 13

Одного разу в паризьку квартиру Семашка прийшла невідома людина і, тому що дорослих не було, попросила десятирічного Сергія передати батькові невеликий пакетик.

Незнайомець пішов, а Сергій тут же розгорнув пакет і побачив кишенькового годинника. Хлопець довго, з усе більшою цікавістю розглядав його, прислухався до його ходу, потім почав накручувати. Захоплюючись усе більше і більше, він зрештою відкрив задню кришку і почав коліщатко за коліщатком розбирати механізм.

Коли Микола Олександрович повернувся додому, годинник був дощенту розібраний, фактично став непридатним.

Взявши в руки поламаного годинника, Микола Олександрович запитав сина:

— Як це трапилось?

— Мені хотілося подивитися, як він зроблений,— чесно признався хлопець.— Він так блищав і тікав.

Микола Олександрович спокійно розглядав частини поламаного годинника, що лежали в нього на долоні. Потім звернувся до хлопця:

— Скажи, Сергію, вчора тобі дуже жаль було свого містечка?

Хлопець пригадав, як напередодні він цілий день працював і збудував із різнобарвних кубиків справжнє місто: будинки, вежі, аркові мости. Він був у захопленні від своєї роботи і тут же вирішив похвастати нею.

Він покликав батька, матір та сестричок, щоб вони помилувалися його роботою. Усі дружно і голосно хвалили Сергія, а він буквально сяяв від щастя. І раптом маленька Лена одним ударом зруйнувала все, що він так довго і старанно будував.

Пригадавши вчорашнє і подивившись на поламаного годинника, Сергій заплакав. Він плакав голосно і невтішно, але ні Микола Олександрович, ні Надія

Михайлівна не стали його заспокоювати. Коли ж він нарешті заспокоївся, батько продовжував розмову з ним.

— Чи знаєш ти, скільки праці було затрачено, щоб зробити такого годинника? — запитав він.— Але справа не тільки в цьому. Цей годинник, напевно, дуже подобався російському робітникові, який все ж таки розлучився з ним. А для чого? Як ти думаєш? Він хотів допомогти своїм товаришам учитися. Грошей у робітника не було, і тоді він вирішив пожертвувати свою найдорожчу річ — годинника. А ти його зламав...

Пинчук Л. Р. Моим детям — вместо завещания.— М.: Политиздат, 1983.—С. 186, 187.

1. Дайте педагогічну оцінку наведеній ситуації. Зверніть увагу на тон розмови батька.

2. Які виховні впливи використав Микола Олександрович, щоб син усвідомив свою провину?

3. Як найчастіше чините ви в аналогічних ситуаціях: намагаєтеся підвести дітей до того, щоб вони самі усвідомили свої вчинки, чи вдаєтесь до інших заходів? Яких саме? Що дає кращі результати?

Ситуація № 14

Одного разу мій 14-річний син скипів і зло кинув на ходу: «Нічого ти не розумієш!» — сильно грюкнув дверима. Так у нас з ним трапилось уперше. Години дві ми дулись одне на одного. Потім я покликала сина до себе і сказала (мені було це нелегко, повірте): «Припустимо, я щось не розумію, у чомусь не розібралась. То й що? Головне, я хочу розібратися і зрозуміти. Але ж мені важко це зробити, якщо ти мені не допоможеш. Невже ти вважаєш, що зрозуміти іншу людину легко? Спробуй, наприклад, зрозуміти мене зараз». Він

подивився на мене з деяким здивуванням і розгублено. «Так-так! А чому б ні? Ти вважаєш, що я повинна розуміти тебе з півслова, а тобі самому це необов'язково? Але ж мені також дуже потрібне і твоє розуміння, і твоя... допомога».

— Голос наприкінці в мене затремтів, і я потяглася до кишені по хусточку. Мені справді так потрібна була зараз його допомога!..

Потім, через багато днів, він признався мені: «Мамо, у той момент я ніби старшим і сильнішим від тебе став...» А років через два він зумів це почуття визначити: «Коли починаєш відповідати не тільки за себе, а й за інших, ось тоді і стаєш дорослим». Але для цього зовсім необов'язково чекати, поки в сина виростуть вуса.

Никитина Л. А. Отчий дом,- М.: Знание, 1982.— С. 59, 60.

1. *Дайте педагогічну оцінку ситуації.*
2. *Як ви вважаєте, чи будуть при такому характері стосунків мати і син друзями й надалі?*
3. *Чи прагнете ви зрозуміти своїх дітей, які дорослішають? Чи довіряєте їм? Чи прислухаєтесь до їхньої думки?*

Ситуація № 15

У мене стара-престара прабабуся. їй понад дев'яносто років. Бабусі померли, а прабабуся живе... Одного разу вночі я почув розмову батька з мамою: «Переселимо бабусю в маленьку комірку,— говорить мама. І їй буде краще, і нам не заважатиме...» А батько каже: «Треба купити дощок бабусі на труну... Може, помре до осені. Добре б поховати бабусю до осені: зимою важко яму копати...»

Виходить, мамі і батькові хочеться, щоб бабуся швидше померла? Як же це так? Адже і вони стануть старими?

Сухомлинський В. О. Слово до спадкоємця // Вибр. твори: 5 т.— Т. 5.—К.: Рад. шк, 1977.— С. 409.

1. *Як у вашій сім'ї склалися стосунки між представниками різних поколінь? Чи задовольняють вони вас?*
2. *Що ви робите для того, щоб діти поважали ваших батьків?*

Ситуація № 16

Зайшла вранці знайома і запросила матір Люби в гості. Та обіцяла, а увечері прийшов втомлений, затримавшись на роботі, батько. Матері не хотілося іти одній, і вона сказала йому:

— Я також не піду, не хочеться чогось!

Люба чула це.

Наступного дня прийшла ця ж знайома.

— Як жаль, що ви не прийшли.

— У мене так розболілась голова, що...— почала виправдовуватися мати.

— Ні, не голова,— підказала Люба,— тобі, мамулю, не хотілось іти, ти навіть татові так сказала.

Після того як пішла гостя, Люба була покарана. Вона стояла в кутку і гірко плакала, але не відчувала себе винною. «Адже треба говорити правду»,— повторювала вона крізь сльози. Мати підкликала до себе дівчину, посадила її поряд.

— Знаєш, ти ще маленька і не повинна втручатися в розмови старших. Буває брехня серйозна і несерйозна. Я не хотіла образити добру тітку Марію Іванівну і сказала, що в мене боліла голова, а якщо б я сказала, що не хотілося піти, вона могла б образитися.

Писарева Л. В. Из практики воспитания детей.— М : Медгиз. 1963 —С. 22, 23.

1. *Оцініть ситуацію. Чи придатні для дітей пояснення матері про серйозну і несерйозну брехню?*
2. *Як може позначитися на дівчині цей випадок? До розвитку яких рис характеру може спричинити?*
3. *Як би ви вчинили на місці матері?*

Ситуація № 17

У тролейбусі поруч зі мною сидів хлопчик, на вигляд йому було не більше п'яти років. На зупинці до салону зайшли нові пасажири. Для літньої жінки не вистачило вільного місця. Вона поставила свою важку сумку біля сидіння і почала витирати спітніле обличчя кінчиком білої хустинки. Помітивши, що жінка стоїть, хлопчик сповз з сидіння і, потягнувши її за руку, сказав:

- Сідайте.

На обличчі жінки з'явилась здивовано добра усмішка. Трошки знітившись, вона відповіла:

- Ні, ти вже сиди сам. Ти ще маленький.

Але хлопчик продовжував стояти. Жінка також не сідала. Втрутився батько дитини.

- Вам краще сісти. По-іншому мій син не поведеться, - сказав він твердо. І, звертаючись до сина, додав схвально:

- Тримайся міцніше!

Правильно, що батько вчить сина з малих років поводити себе, як справжній чоловік.

Реброва Л. Как настоящий мужчина // Семья и школа, - 1985. – №1. – С.11.

1. Як часто можна спостерігати відповідну ситуацію?
2. Подумайте, яка роль батька в тому, що хлопчик поступився місцем.
3. А що ви скажете про своїх дітей?

Ситуація № 18

У дитячому садку, куди ходить Олексійко, один хлопчик сказав вихователькі неправду. Коли я прийшла в садок, син був схвильований, увечері кілька разів брався розповідати цю історію, весь час обурювався:

— Мамо, він обманув дорослу людину... дорослу людину!

...Про те, як Олексійко обурювався вчинком хлопчика, який обманув вихователькі, я згадала через деякий час, коли одного разу ми з сином їхали на дачу. На вокзал прийшли буквально за хвилину до відходу поїзда, наступна електричка відходила тільки через годину, а я поспішала: потрібно було встигнути повернутися до міста. І ось я зайшла з Олексій- ком у поїзд, не встигнувши взяти квитка. Хлопчик почав мене питати, як же ми поїдемо без

квитка, і я сказала, що в Пушкіні, де поїзд стоїть довше, ми зійдемо і купимо квиток. Коли ми під'їжджали до станції, пійюв проливний дощ, та й електричка там стояла не так довго, щоб устигнути купити квитка. Але коли я глянула на Альошу, у нього був такий пригнічений вигляд, що я відразу зрозуміла: найважливіше виконати обіцянку. Як не неприємно було мені запізнюватися з поверненням до міста, я не могла зробити сина учасником нечесного вчинку, нехай не навмисного, вимушеного. Ми зійшли в Пушкіні, купили квиток, вимокли під дощем, чекаючи наступної електрички. Я не встигла виконати термінову справу. Але я не шкодую, що зробила так. Мені хочеться, щоб мій син завжди залишався чесним, щоб брехня його завжди обурювала.

Хохлова И. У меня растет сын//Отец в семье
.— М.: Просвещение, 1970.—С. 247.

1. *Як ви оцінюєте вчинок матері? Чи згодні ви з її позицією?*
2. *Особистий приклад батьків у повсякденному житті. Його роль у моральному становленні дитини.*

Ситуація № 19

У мене стара-престара прабабуся. їй понад дев'яносто років. Бабусі померли, а прабабуся живе... Одного разу вночі я почув розмову батька з мамою: «Переселимо бабусю в маленьку комірку,— говорить мама. І їй буде краще, і нам не заважатиме...» А батько каже: «Треба купити дощок бабусі на труну... Може, помре до осені. Добре б поховати бабусю до осені: зимою важко яму копати...»

Виходить, мамі і батькові хочеться, щоб бабуся швидше померла? Як же це так? Адже і вони стануть старими?

Сухомлинський В. О. Слово до спадкоємця //
Вибр. твори: 5 т.— Т. 5.—К.: Рад. шк, 1977.— С. 409.

1. *Як у вашій сім'ї склалися стосунки між представниками різних поколінь? Чи задовольняють вони вас?*
2. *Що ви робите для того, щоб діти поважали ваших батьків?*

Ситуація № 20

У сімейному вихованні дітей, особливо хлопців, величезну роль відіграє те, як ставиться до жінки – матері батько сім'ї. Культ жінки, мабуть, єдиний з культів, який ніколи не завдає шкоди суспільству.

Турботливий та уважний до дружини чоловік своїм прикладом виховує в своєму синові ті ж самі якості, і той, ставши дорослим, виявить їх щодо майбутньої обранки.

В одній знайомій мені сім'ї батько із засмученням помітив, що син почав грубіянити матері. Виявляється, підліток, був переконаний, що саме з подібної «незалежності» починається чоловік. І тут батько сказав йому: «Синку, нашій мамі часто важко доводиться А ти як з нею розмовляєш? Давай допоможемо їй, адже ми з тобою чоловіки».

Батько і син розподілили між собою багато з тих хатніх обов'язків, які раніше лежали на матері. Тільки тепер син зрозумів, як багато робила мама. Він почав уважніше ставитись до неї.

Добре, якщо батько не допускає, щоб син або дочка сиділи, коли мати стоїть, якщо не дозволяє їм вступати в суперечку з матір'ю, байдикувати, коли мати і він сам у домі працюють. Але для того, щоб вимагати від дітей , треба мати на це моральне право. Ось чому доводиться насамперед говорити про вимогливість батька до самого себе: чоловік не повинен дозволяти собі неповаги, навіть недбальства щодо матері своїх дітей.

Кунц О. Начинается с любви к матери // Семья и 123к.. – 1984. – С. 17.

1. Чи згодні ви з автором листа?

2. Як ставляться до вашої матері у вашій сім'ї? Яка заслуга у цьому батька?

Ситуація № 21

Марійка з матір'ю чекали на автовокзалі автобус. Поруч стояла незнайома жінка. Вона подивилася на Марійку і запитала у матері:

— Це ваша дочка? Гарна, мабуть, дівчинка? Ось мої діти всі нерви мені зіпсували!

— Та всі вони однакові! — несподівано відповіла мати.— Якби ви знали, яка моя дочка ледарка, яка неакуратна дівчинка! Завжди у неї все брудне: і плаття, і взуття, і обличчя, і руки.

— Мамочко! Нащо ти так? - мовила дівчинка.

— Мовчи! Дивитися на тебе іноді соромно.

Коли вони приїхали додому, дочка, плачучи, дорікала матері:

— Яке кому діло, яка я у тебе?

- Дівчина довго ображалася на матір. Але після цього випадку все ж змінилася на краще: стала більше допомагати матері, стежити за своїм одягом [20].

1. Як ви розцінюєте висловлювання матері? Чому після того, що *трапилося, дівчинка змінилася на краще?*

2. Яким повинно бути спілкування батьків з дітьми, що мають яскраво виражені негативні риси і звички?

Ситуація № 22

«Моя дитина бреше!» У кого з батьків не викликає болю таке відкриття. «Чи ми не виховували, не застерігали?»— нарікають дорослі. Але давайте краще пригадаємо, як ви виховуєте.

Ось маленька дівчинка плаче в магазині, вимагає ляльку.

— Якщо ти не перестанеш капризувати,— каже мати,— тебе забере ось ця тітка.

— Заберу,— охоче підтверджує жінка, яка стоїть по сусідству.

Дівчинка притискається до матері і тягне її на вулицю...

— Припини стук або покличу міліціонера! — кажуть батьки хлопчикові, який дуже розпустувався.

Він перелякано затихає. Мети, здавалося б, досягнуто. Легко і просто забезпечено спокій на короткий час.

Але рано чи пізно дитина зрозуміє: до міліції її не заберуть, водій не зупинить автобуса через те, що вона непосидюча... Зрозуміє вона і те, що її батьки їй брехали.

Для чого обманювати дитину?

Чому б не пояснити їй так, як усе насправді, пославшись на реальні обставини? Скажімо, не лякати «чужою тіткою», а сказати прямо, що на купівлю ляльки сьогодні немає грошей. Пояснити, що стукати не можна, бо шум заважає відпочивати дідусеві. Але простіше пригрозити, прилякати, пообіцяти. А дитина живе з відчуттям, що її обманули найдорожчі люди. За прикладом старших і вона також почне обманювати. Діти не забувають обману!

Кибаль К. Не забывают обмана//
Семья и шк.— 1985.—№ 8.— С. 10, 11.

1. *Проаналізуйте листа. Чи знайомі вам описані в ньому ситуації? Чи згодні ви з висновком автора листа?*
2. *Критично оцініть свою поведінку з дітьми. Чи завжди ви говорите дітям правду? Як це позначається на їх моральному становленні?*

Ситуація № 23

Першокласник Олег уже вдруге старанно переписує вправу. І все ж в одному слові хлопчик допустив помилку: замість літери «л» написав «п». Речення виглядало так: «Тато фарбує стопи».

— Як ти міг написати таку нісенітницю? — прочитавши, сказала мати. Мати і бабуся ще довго насміхалися над хлопцем. Олег пішов до школи з зіпсованим настроєм [20].

1. У чому полягає помилка дорослих? Як би ви вчинили в аналогічній ситуації?

Ситуація № 24

...Ми спостерігали в електричці сумну сцену. До вагона, забитого вщерть, ледве протиснувся батько з плачучим синочком років чотирьох на руках.

— Хочу до бабуні, де бабуня? — Повторював малюк знову і знову.

— Перестань ревіти,— суворо виказував йому батько,— бабуня залишилась, ми їдемо додому.

— Хочу до бабуні,— безнадійно тягнув хлопчик, ще схлипуючи, але вже перестаючи плакати. Батько не зауважив цієї переміни і, вийшовши з терпіння, поставив синочка на підлогу.

— Будеш ревіти — не візьму на руки.

Що тут почалося! Хлопчик голосно розплакався і почав лементувати несамовито:

— До бабуні! До бабуні хочу!

Пасажири, зрозуміло, стрепенулись: хто читав, покинув на найцікавішому місці, хто розмовляв, обірвав мову на півслові, хто дрімав, прокинувся... У всіх у вухах дзвін стояв від різкого дитячого лементу:

— До ба-а-буні-і-і!

Батько, прихилившись до стіни, час від часу промовляв як можна спокійніше і твердіше (давалося йому це нелегко):

— Кричиш? Ну, кричи, кричи, а ми послухаємо.

Пасажири, які стояли поруч, особливо жінки, намагалися заспокоїти малюка, заговорювали з ним, показували щось, багато хто пропонував батькові сісти біля вікна, відвернути увагу дитини. Батько був настирливим і від допомоги відмовлявся.

— Нехай покричить, однаково по його не буде, і умовляти його нічого.

Збуджений вагон, проте, переживав таку ситуацію: хто засуджував батька, хто продовжував заспокоювати крикуна, хто радив «дати цьому шибеникові як слід, щоб знав на майбутнє», а одна літня жінка дістала із сумочки валідол:

— Не можу я дитячого крику чути, мені погано робиться...

Батько продовжував «виховувати» сина ще хвилин п’ятнадцять, до самої Москви, і на руки взяв його, уже осиплого і знемагаючого, тільки коли виходив із вагона.

Никитины Л. и Б. Мы и наши дети — М.: Мол. гвардия, 1979,— С. 75, 76.

1. Оцініть поведінку батька в цій ситуації.

2. Чи правильними були його дії щодо сина?

Ситуація № 25

Зробивши уроки і прибравши у квартирі, Микола з сестрою Танею чекали з роботи батьків. Першою прийшла мати. Вона була не в настрої. Зайшла на кухню і голосно гукнула Тані:

— Як ти помила посуд? А чашки як стоять?

— Я старалася, мамусю,— виправдувалася Таня.

— Замовкни, ледащо! — продовжувала мати.

— А ти чого витріщився? — переключилася мати па сина.

І син, і дочка ні в чому не відчували своєї провини. Обоє не знали, як себе поводити.

1. Які почуття викликає у дітей таке спілкування з батьками?

2. До чого воно може врешті-решт призвести?

Ситуація № 26

Пізній вечір. У вагоні метрополітену напівпорожньо.

Зупинка «Вокзальна». До вагону «влітає» гурт дівчат, які відразу ж починають шось жваво обговорювати. У вагоні стало гамірно. На них уже починають поглядати пасажири. Та схоже, дівчата навіть не помічають нікого, а можливо, роблять вигляд, що їм байдуже до присутніх.

Зупинка «Університет». Входять нові пасажири. Несподівано вигук: «Оленко!» До дівчини, що тільки-но зайшла, підбігла одна з дівчат і заторохтіла: «Привіт! Не впізнала? Як поживаєш? Що нового? Куди їдеш? Де була? Кого з однокласників бачила? Що ти на мене так дивишся?»

Тихо, аби не заважати присутнім, Оленка почала поступово відповідати на всі запитання. Та співрозмовниця її, здається, зовсім не слухала. Випаливши свої запитання, мабуть, хотіла почути таку ж відповідь. А ще ймовірніше — звернулась до Оленки тільки для того, щоб розповісти про себе.

Бо, навіть не дослухавши відповідей, сама почала розповідати, де вона була останнім часом, які кінофільми бачила, з ким познайомилася. Запитання Оленки, де ж вона працює, викликало у її співрозмовниці хвилю емоцій:

— А я — дармоїдка.

— А як ставляться до цього твої батьки? — Олен- ка спантеличено дивилась на Людмилу.

— А як вони можуть до цього ставитися? Одягають, годують, нехай ще спасибі скажуть, що додому приходжу ночувати.

— Чим же ти займаєшся?

— Ходжу на дискотеки, в кіно, на танці, або просто гуляю містом. Невже цього мало? Мені здається, цього досить. Ну, гаразд, я побігла, привіт!

Дівчина, розштовхуючи пасажирів, вискочила на платформу, лишивши в задумі й Оленку, і пасажирів, які мимоволі чули їхню розмову. У поведінці експресивної юнки відчувався виклик: але — кому?

Пшигалінська Н. Сенс життя?//
Молодь України. —1987.—12 листоп.

1. *Дайте оцінку методам і умовам виховання у сім'ї Людмили.*
2. *Які можуть бути наслідки зневажливого ставлення до праці?*
3. *Розкажіть про досвід трудового виховання у вашій сім'ї.*

Ситуація № 27

Хочу розповісти про свого чоловіка Віктора, з яким ми разом ось уже тридцять один рік. Щоб багато дехто прочитав, особливо молоді чоловіки, які починають подружній шлях.

Перші роки нашого життя були нелегкими: двоє малих дітей — Світлана і Олексій, а допомогти нікому. Мати Віктора, яка жила з нами, сама потребувала догляду. Я тоді не працювала. «Витягував» сім'ю Віктор. Приходив додому з роботи втомлений, але ніколи не бачили ми його сердитим або незадо- воленим. І звідки бралися в нього сили зайнятися з дітьми? Вони навперебій розповідали йому про свої справи, про все радилися з ним.

Світлана і Олексій не тільки знали, що тато хороший виробничник, йому шана, вони власними очима бачили його працелюбність: чоловік завжди допомагав мені по дому. Усе робили ми разом. Усе було йому по плечу. Ніби він ніколи і не втомлювався. І все добре, що в нього є, він передав своїм дітям. Вони бачили, який він справедливий, турботливий. Його мати прожила з нами двадцять вісім років. Недавно її не стало. І ось за всі ці роки ні я, ні діти не чули, щоб батько заговорив зі своєю матір'ю роздратовано. І не дивно, що діти також не грубили бабуні.

Дочка Світлана працює старшим інженером, громадський діяч, добра господиня. її чоловік — Сергій — славний хлопець, допомагає їй в усьому. Любить свою сім'ю, у них двоє дітей. Ми жили всі разом, і зять, мабуть, брав приклад з чоловіка мого. Сергій завжди говорить: «У нас батько — ідеал».

У синові Олексієві я також бачу якості, які передав йому батько. Любить будь-яку працю з самого дитинства. Спокійний, витриманий, робити вміє по дому все, як тато. Непогано грає в шахи — батько навчив, коли йому було ще вісім років. Захоплюється Олексій і музикою, добре грає на баяні, ще він — фотоаматор. Це все — від батька. Дружина Олексія, Лариса, також інженер. Живуть вони добре, виховують маленького сина. Поїхали недавно в Калінінську область, вирішили в колгоспі випробувати себе, перевірити, на що здатні. Дуже задоволені.

Мої діти гордяться своїм батьком, як і раніше батька люблять і вважають першим порадником з будь-якого питання. Побільше б таких батьків, з яких діти брали б приклад, особливо сини.

Жиляева А. Расскажу о своем муже//
Семья и шк.— 1984.— № 2,—С. 12.

1. Проаналізуйте описані в листі факти. У чому секрет поваги дружини і дітей до батька?

2. Що таке батьківський авторитет? Які шляхи його утвердження?

3. Критично оцініть, чи користуєтеся ви у дітей авторитетом? Як ви утверджуєте свій авторитет?

Ситуація № 28

—Чому ти така сумна? — тихо, пошепки запитує вчиителька дівчину, яка дивиться кудись вдалечінь. — Чому в тебе сльози?

— Тато побив мене! Я його більше не люблю!

— Заспокойся, будь ласка! — вчителька дістає свою хусточку і витирає їй очі, ніс.— Тобі зараз писати треба!

Я рада, що ти пишеш красиво!

На перерві вони залишаються у класі вдвох. Виявляється, що дівчина з батькового робочого столу взяла якийсь папір і забруднила його. А він, виявляється, був для батька важливим. Ось і нагримав на неї... і дав ляпанця. Минуло кілька днів, але дівчинка й досі переживає образу.

— У тебе ж батько добрий,— співчуває дівчинці вчителька.— Піди до нього, поцілуй і скажи: «Вибач, тату, давай помиримося!»

Того ж дня вчителька зустрічається з батьком дівчинки, розповідає про переживання дочки. Батько схвильований. Невже вона не забула! Сьогодні ж вибачиться перед нею.

1. Як би ви вчинили на місці вчительки?

2. Назвіть основні вимоги, дотримання яких забезпечує результативність спільного виховного впливу школи і сім'ї на дітей.

Ситуація № 29

Таня вперше поїхала до табору відпочинку. Життя у таборі було цікаве, але дівчинка дуже сумувала за своїми батьками. Мати людного разу не відвідала її, а батько за цілий місяць приїхав лише один раз.

...Вранці Таня гралася з дівчатами у лузі, коли прибігли діти і з радістю повідомили їй:

— Таню, до тебе приїхав батько!

Дівчинка побігла щосили. У неї на очах з'явилися сльози від радості, що вона нарешті побачить батька. Він стояв поряд зі своїм товаришем і, коли Таня підбігла, засміявся і промовив:

- Ох вже ці жіночі сльози!

У шкільному творі Таня написала: «...Ці слова дуже сильно вразили моє серце. Вони були такими холодними і насмішкуватими, що образили мене до краю. Після цього випадку моє ставлення до батька змінилося. Я перестала його любити так сильно, як раніше» [20].

1. У чому помилка батька?

2. Розкрийте педагогічні основи взаємин у сім'ї. Назвіть «хибні» авторитети батьків за Макаренком.

Ситуація № 30

… Молода вчителька на класних батьківських зборах дорікає літній жінці за те, що та не вміє виховувати сина:

— Думати треба, ким він стане, коли виросте.

Справді, хлопець, як то кажуть, не подарунок, хоч нічого кримінального не вчинив. Крутиться на уроках, забуває вдома підручники, зошити.

Вчителька знає: у цієї жінки місяць тому в автокатастрофі загинув старший син і зараз молодший, єдиний — вся її надія і опора, світ у вікні.

1. Яких помилок припускається класний керівник у бесіді з батьками?

2. Яка методика організації і проведення батьківських зборів?